

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TARİH PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**PARAMİLİTARİZM VE KUVVETLERİN YERELLEŞMESİ:
HAMİDİYE ALAYLARI VE GEÇİCİ KÖY KORUCULUĞU
ÖRNEĞİ**

Kaan GÜLŞEN

Danışman
Doç. Dr. Türkmen TÖRELİ

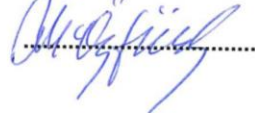
İZMİR - 2019

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAY SAYFASI

Üniversite : Dokuz Eylül Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Adı ve Soyadı : KAAN GÜLŞEN
Öğrenci No : 2012800472
Tez Başlığı : Paramilitarizm ve Kuvvetlerin Yerelleşmesi: Hamidiye Alayları ve Geçici Köy Koruculuğu Örneği

Savunma Tarihi : 20/02/2019
Danışmanı : Doç.Dr.Türkmen TÖRELİ

JÜRİ ÜYELERİ

<u>Ünvanı, Adı, Soyadı</u>	<u>Üniversitesi</u>	<u>İmza</u>
Doç.Dr.Türkmen TÖRELİ	-Dokuz Eylül Üniversitesi	
Prof.Dr.Mustafa DAŞ	-Dokuz Eylül Üniversitesi	
Prof.Dr.Mustafa ÖZTÜRK	- İzmir Demokrasi Üniversitesi	

KAAN GÜLŞEN tarafından hazırlanmış ve sunulmuş olan bu tez savunmada başarılı bulunarak oy birliği (✓) / oy çokluğu () ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Metin ARIKAN
Müdür

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi / Tezsiz Yüksek Lisans Dönem Projesi olarak sunduğum “Paramilitarizm ve Kuvvetlerin Yerelleşmesi: Hamidiye Alayları ve Geçici Köy Koruculuğu Örneği” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

.... / /

Kaan GÜLŞEN

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Paramilitarizm ve Kuvvetlerin Yerelleşmesi: Hamidiye Alayları ve Geçici Köy

Koruculuğu Örneği

Kaan GÜLŞEN

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Tarih Anabilim Dalı

Tarih Programı

Tarih boyunca merkezi otoritelerin emrindeki düzenli ordular yerel kuvvetler karşısında zorlanmış ve tarihin hangi döneminde, dünyanın hangi coğrafyasında harekât yapılırsa yapılsın yerel unsurlardan destek almadan başarıya ulaşamamışlardır. Emperyal ya da merkezi güçler çoğu zaman hegemonyalarını sürdürebilmek için yerel güç odaklarıyla işbirliğine gitmek zorunda kalmışlardır. Bunun yanında, merkezi otoriteler, güçlerini tayin eden asıl unsur olan ordularını, oluşturdukları yerel birliklerle takviye etmişler ve komuta kontrol imkânlarını ve kaynaklarını da yerel güç odaklarıyla paylaşmışlardır. Ancak, yerel kuvvetlerin harekâtlara dâhil olması, harekât coğrafyasında siyasi, idari ve askeri olmak üzere birçok etki doğurmuştur.

Küreselleşme ve yerelleşme dinamikleri özellikle son otuz beş yıldan itibaren demokratikleşme ve liberalizasyon kavramlarıyla birlikte düşünsel hayatımıza girmiştir. Soğuk Savaş'ın ertesinde, teknolojik devrimle birlikte hız kazanan bu kavramların askeri süreç ve sonuçları hakkında ise yapılmış kapsamlı bir çalışma yoktur. Bu çalışmanın amacı yerel güçlerin, merkezi otoritenin yetersiz kaldığı durumlarda merkezi ordunun yerine veya merkezi ordunun yanında muharebeye girmesinin sonuçlarını irdelemek; konuyla ilgili edinilmiş tecrübelerin, neden-sonuç ilişkilerinin tarihsel açıklamasını yapabilmektir.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Yerelleşme, Harekât, Yerel Kuvvetler, Hamidiye Alayları, II. Abdülhamit, Köy Koruculuğu, Paramilitarizm.

ABSTRACT
Masters Thesis
Paramilitarism and Localization of Forces: Hamidian Regiments and
Temporary Village Rangers
Kaan GÜLŞEN

Dokuz Eylül University
Graduate School of Social Sciences
Department of History
History Program

Throughout the history, conventional armies under the command of central authorities were suffered from difficulties against local forces, and in each period of history, regardless to the geography, they could not succeed without the support of local elements. Both imperial and central powers have often had to cooperate with the local forces to maintain their hegemony. In addition, the central authorities have reinforced their armies, which are the main elements of their power, with the local forces they established and shared their own command and control resources with the local powers. However, the involvement of local forces in military operations has caused many Political, administrative and military impacts on the geography.

The dynamics of globalization and localization have entered our intellectual life especially with the concepts of democratization and liberalization since the last thirty five years. In the aftermath of the Cold War, there is no detailed study of the military processes and results of these concepts, which gained momentum along with the technological revolution. The aim of this study is to examine the consequences of local forces engaging instead of central army or with the central army in cases where the central authority is insufficient and to give a historical explanation of the experiences of cause-effect.

Keywords: Globalization, Localization, Military Operation, Local Forces, Hamidian Regiments, II. Abdülhamit, Village Rangers, Paramilitarism.

**PARAMİLİTARİZM VE KUVVETLERİN YERELLEŞMESİ:
HAMİDİYE ALAYLARI ve GEÇİCİ KÖY KORUCULUĞU ÖRNEĞİ**

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar LİSTESİ	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ	x
EKLER LİSTESİ	xi
GİRİŞ	1

**BİRİNCİ BÖLÜM
DEVLET, ORDU VE SAVAŞ**

1.1. DEVLET	3
1.2. ORDU	7
1.2.1. Geleneksel Dönemde Ordu	8
1.2.2. Modern Dönemde Ordu	10
1.3. SAVAŞ	14
1.3.1 Nizami Savaş	16
1.3.2. Savaşın Evrimi ve Gayrinizami Savaş	18
1.3.2.1. Savaşın Evrimi	19
1.3.2.2. Gayrinizami Savaş ve Düşük Yoğunluklu Çatışma	20
1.3.2.3. Gayrinizami Savaşın Türevleri	21
1.3.2.3.1. Gerilla ve Gerilla Savaşı	21
1.3.2.3.2. Terörizm, Terörist, Ayaklanma ve Ayaklanmalara Karşı Koyma	22
1.3.2.4. Gayrinizami Savaş Harekâtının Karakteristiği	25

1.3.2.5. Gayrinizami Savaşın Eleştirisi	27
---	----

İKİNCİ BÖLÜM

PARAMİLİTARİZM VE KUVVETLERİN YERELLEŞMESİ

2.1. PARAMİLİTARİZM VE MİLİTARİZM	31
2.1.1. Paramilitarizasyon	33
2.1.1.1. Sınır Muhafızlığı	34
2.1.1.2. İç Güvenlik Teşkilatları	35
2.1.1.3. Özel Askeri Şirketler veya Özel Güvenlik Şirketleri	37
2.2. KUVVETLERİN YERELLEŞMESİ	40
2.2.1. Yerelleşme	40
2.2.2. Küreselleşme, Merkezileşme, Yerelleşme Dinamikleri ve Kuvvetlerin Yerelleşmesi	43
2.2.2.1. Merkezi Kontrol ve Yerinden İcra	44

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HAMİDİYE ALAYLARI VE GEÇİCİ KÖY KORUCULUĞU

3.1. ANADOLU JEOPOLİTİĞİ	50
3.1.1. Anadolu Coğrafyasının Askeri Hareketlere Etkileri	51
3.1.1.1. Erken Dönem	52
3.1.1.2. Bizans, Selçuklu ve Osmanlı Dönemleri	55
3.2. OSMANLI İMPARATORLUĞU DÖNEMİNDE PARAMİLİTER ÖRGÜTLENMELER	56
3.2.1. Tanzimat Öncesi Paramiliter Örgütlenmeler	56
3.2.1.1. Derbent Teşkilatı	57
3.2.1.2. Akıncı Teşkilatı	58
3.2.1.3. Redif Teşkilatı	59
3.2.1.4. Derbent, Akıncı ve Redif Teşkilatlarının Paramilitarizm ve Kuvvetlerin Yerelleşmesi Kapsamında Değerlendirilmesi	60
3.2.2. Tanzimat Sonrası Paramiliter Örgütlenmeler	62

3.2.2.1 Polis Teşkilatı	64
3.2.2.2. Zaptiye Müşiriyeti ve Jandarma Teşkilatı	65
3.3. HAMİDİYE ALAYLARI	68
3.3.1. II. Abdülhamit Döneminin (1876–1908) Özellikleri	68
3.3.1.1. Merkezîyetçilik	69
3.3.1.2. Panislamizm	70
3.3.2. Doğu Sorunu	71
3.3.2.1. Mikro Milliyetçilik	72
3.3.2.2. Osmanlı İktisadi ve Mali Sisteminin Yarattığı Sosyal Maliyet	74
3.3.3. Doğu Anadolu Hamidiye Alayları	76
3.3.3.1. Hamidiye Alaylarının Kuruluş Nedenleri	78
3.3.3.1.1. Merkezîleşme ve Kürt Nüfusun Entegrasyonu	79
3.3.3.1.2. Dış ve İç Tehditlerle Mücadele	82
3.3.3.2. Hamidiye Alaylarının Lağvedilmesi	88
3.4. GEÇİCİ KÖY KORUCULUĞU	90
3.4.1. Askeri Bir Yapı Olarak PKK	91
3.4.2. Geçici Köy Koruculuğu Kurumunun Oluşum Süreci ve Yasal Dayanakları	93
3.4.3. Aşiret Yapısı ve Geçici Köy Koruculuğu	96
3.4.4. Geçici Köy Koruculuğunun Askeri Amacı	96
3.5. YEREL PARAMİLİTER KUVVETLER OLARAK HAMİDİYE ALAYLARI VE KÖY KORUCULUĞU İLİŞKİSİ	98
SONUÇ	99
KAYNAKÇA	112
EKLER	

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1:	Savaşın Evrimi Üzerine Teoriler	ek s.1
Tablo 2:	Alay Sistemi ve Kıtasal Askeri Sistemin (Tümen Sistemi) Karşılaştırması	ek s.2
Tablo 3:	Hamidiye Alayları ve Geçici Köy Koruculuğu Arasındaki İlişki	ek s.3

ŞEKİLLER LİSTESİ

- Şekil 1:** 1946 ve 2015 Yılları Arası Düşük ve Yüksek Yoğunluklu Çatışma Sayıları ek.s.4
- Şekil 2:** 1946 ve 2015 Yılları Arası Gayrınızami Savaş ve Nizami Savaş Sayıları ek s.5

EKLER LİSTESİ

EK 1:	Savaşın Evrimi Üzerine Teoriler	ek s. 1
EK 2:	Alay Sistemi ve Kıtasal Askeri Sistemin (Tümen Sistemi) Karşılaştırması	ek s. 2
EK 3	Hamidiye Alayları ve Geçici Köy Koruculuğu Arasındaki İlişki	ek s. 3
EK 4	1946 ve 2015 Yılları Arası Düşük ve Yüksek Yoğunluklu Çatışma Sayıları	ek s. 4
EK 5	1946 ve 2015 Yılları Arası Gayrinizami Savaş ve Nizami Savaş Sayıları	ek s. 5

GİRİŞ

Tarih boyunca merkezi otoritelerin emrindeki düzenli ordular yerel kuvvetler karşısında zorlanmış ve tarihin hangi döneminde, dünyanın hangi coğrafyasında harekât yapılırsa yapılsın yerel unsurlardan destek almadan başarıya ulaşamamışlardır. Emperyal ya da merkezi güçler çoğu zaman hegemonyalarını sürdürebilmek için yerel güç odaklarıyla işbirliğine gitmek zorunda kalmışlardır. Bunun yanında, merkezi otoriteler, güçlerini tayin eden asıl unsur olan ordularını, oluşturdukları yerel birliklerle takviye etmişler ve komuta kontrol imkânlarını ve kaynaklarını da yerel güç odaklarıyla paylaşmışlardır. Ancak, yerel kuvvetlerin harekâtlara dâhil olması, harekât coğrafyasında siyasi, idari ve askeri olmak üzere birçok etki doğurmuştur.

Küreselleşme ve yerelleşme dinamikleri özellikle son otuz beş yıldan itibaren demokratikleşme ve liberalizasyon kavramlarıyla birlikte düşünsel hayatımıza girmiştir. Soğuk Savaş'ın ertesinde, teknolojik devrimle birlikte hız kazanan bu kavramların askeri süreç ve sonuçları hakkında ise yapılmış kapsamlı bir çalışma yoktur. Bu çalışmanın amacı; yerel güçlerin, merkezi otoritenin yetersiz kaldığı durumlarda merkezi ordunun yerine veya merkezi ordunun yanında muharebeye girmesinin sonuçlarını irdelemek; konuyla ilgili edinilmiş tecrübelerin, neden-sonuç ilişkilerinin tarihsel açıklamasını yapabilmektir. Bu analizi yapabilmek için birinci bölümde öncelikle devlet aygıtı ve onun ordusuyla olan ilişkileri tarihsel süreç içerisinde kısaca incelenmiştir.

Çalışmanın konusunu teşkil eden paramilitarizm ve kuvvetlerin yerelleşmesi kavramları ikinci bölümde bahse konu edilmiş ve çalışmanın kuramsal çerçevesi bu bölümde çizilmiştir. Her iki kavramın da tanımlanmasında zorluklarla karşılaşmıştır. Paramilitarizm kavramı ilgili alanyazında çokça bahsedilmesine rağmen net bir tanımına ulaşamamıştır. Bu kavrama, tüm alanyazında bir tür yarı askerilik ya da askeri organizasyonlara benzerlik olarak ortak bir konsensüs halinde rast gelinmektedir. Terimin genellikle polis örgütlerinin görece ağır silahlı ve özel eğitilmiş birimleri ya da jandarma teşkilatları için kullanıldığı görülmüştür. Yerelleşme ve yerelleşme dinamikleriyle ilgili geniş alanyazında ise bu kavramların askeri yansımaları hakkında bir çalışmaya ulaşamamıştır. Yerel kuvvetler, milisler

ya da bölgesel gerillalar şeklinde birçok kez bahse konu olmasına rağmen kuvvet yerelleşmesine dair herhangi net bir tanım ya da kuramsal çerçeve bulunamamıştır.

Üçüncü bölüm, Anadolu coğrafyasında kuramsal çerçeveye örnek teşkil eden örgütsel yapılara ve özellikle de Hamidiye Alayları ile Köy Koruculuğuna odaklanmıştır. Paramilitarizm ve yerel kuvvetler konularına örnek teşkil eden Hamidiye Alayları ve Koruculuk Sistemi kendi tarihsel süreçleri içerisinde ve karşılaştırmalı tarih metodolojisi çerçevesinde incelenmişlerdir. Bölgemiz tarihinde paramiliter oluşumların süreklilik arz ettiği gözden kaçmamakla birlikte, Hamidiye Alayları ve Geçici Köy Koruculuğu kurumları, bölgenin tarihinde merkezi ve yerel güçler arasındaki ilişkilere ve yerel ve paramiliter kuvvetlerin oluşmasına birincil derecede örnek teşkil etmektedirler. Gerek son otuz yıllık iç güvenlik olayları gerekse bulunduğumuz coğrafyada süre gelen çatışmalar göz önünde bulundurulduğunda, Türkiye özelinde bu hususların incelenmesi büyük önem arz etmektedir.

Çalışma sırasında arşiv belgelerinden akademik araştırmalara ve ilgili mevzuata. XIX. ve XX. Yüzyıl Osmanlı ve 1980 sonrası Türkiye Cumhuriyeti tarihi ile alakalı mevcut kaynaklar karşılaştırmalı tarih metodolojisi çerçevesinde taranmış ve elde edilen veriler paramilitarizm ve kuvvetlerin yerelleşmesi çerçevesinde değerlendirilmiştir. Hamidiye Alayları ve günümüz köy koruculuğu arasındaki benzerlik ve farklılıklar bilimsel açıdan kaleme alınmıştır. Ancak gerek paramilitarizm gerekse kuvvetlerin yerelleşmesi ile ilgili kaynak darlığı ve konunun diğer akademik çalışmaların satır aralarında geçmesi taramayı oldukça zor bir hale sokmuştur. Bununla beraber, savaş tarihi ve sosyoloji gibi geniş kapsamlı konuların bu çalışmanın içerisinde eritilmesi ve bu iki disiplin arasındaki bağların kurulmasında da önemli zorluklarla karşılaşmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

DEVLET, ORDU VE SAVAŞ

1.1. DEVLET

Devlet kavramının ortaya çıkışının savaş tarihinde bir dönüm noktasını oluşturduğu düşünülmektedir. Devletin doğuşu, erken modern Avrupa tarihindeki barut devrimine kadar olan dönemdeki en önemli askeri dönüm noktasıdır ve siyasi/askeri merkezleşmeyi toplum hayatına getirmiştir. Devletin kökeni ile ilgili teorileri ise üç temelde sınıflandırmak mümkündür: ¹

I. John Locke ve diğer erken dönem modern filozofların toplumsal sözleşme teorilerini yansıtan ve ilk devletin, toplumun ihtiyaçlarını daha yüksek bir seviyede tatmin etmek için karmaşık sulama sistemlerini idame etmek adına, daha etkin bir sosyal organizasyon kurma ihtiyacından doğduğunu ifade eden teoriler;

II. Devletin, tarımın icadıyla beraber oluşan artı ürün sonucunda bir kısım topluluk üyelerinin besin üretim zorunluluğundan kurtularak diğer üretim alanlarına yoğunlaşması sebebiyle oluşan işbölümünün, toplumun iç dinamiklerini değiştirmesiyle ortaya çıktığını ifade eden Marksist teoriler;

III. Devletin, toplumdaki dâhili uzlaşmayı sağlamak için diğer toplumlara karşı savaş ve fetih ile ilgili olarak önemini vurgulayan Sosyal Darwinizm² yanlısı antropoloji teorileri.

Devlet, basit bir tanımla, toprak bütünlüğüne bağlı olarak politik şekilde örgütlenmiş ve tek bir yönetim altındaki insanların oluşturduğu tüzel bir varlıktır. En basit örgütlenme biçimiyle devletli toplumun tanımı için gerekli olan özellikler şu şekilde sıralanabilirler: ³

I. Sınıflara bölünmüş toplum yapısı,

¹ Doyne Dawson, **The Origins Of Western Warfare, Militarism and Morality in the Ancient World**, Perseus Book Group, Colorado, 1996, s. 37.

² Sosyal Darwinizm, Darwin'in kuramının genişletilerek sosyal alanda uygulanmasıdır. Yani, bireysel organizmalar arasındaki rekabetin çevreye en uygun olanın idame etmesi yoluyla biyolojik evrimsel değişikliğe neden olması gibi; bireyler, gruplar veya uluslar arasındaki rekabetin de insan topluluklarında sosyal evrime neden olduğu kuramıdır.

³ Marcella Frangipane, **Yakındoğu'da Devletin Doğuşu**, Çev. Z. Zühre İlkgelen, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2002, s. 19.

II. Bu sınıflardan seçkin olanına verilmiş merkezi bir yönetim fonksiyonunun oluşması ve bu seçkin sınıfın yönetim fonksiyonunu bir dizi yönetim uzmanı memur vasıtasıyla yerine getirmesi,

III. Politik bütünleşmenin göstergesi olarak tek elde toplanan bir iktidar,

IV. Üretim hayatında bir çeşit uzmanlaşmanın görülmeye başlanması,

V. Aile bağlarından bağımsız olarak yaşanan bir kentleşme olgusu.

Politika ise Yunanca kökenli *politikos* sözcüğünden türemiş bir kelimedir ve Yunancadaki anlamı “*vatandaşlarla ilgili*” demektir. Aslında Aristo’nun Yunan kent devletlerinin yönetimi üzerine yazılmış olan “*Politika*” isimli kitabının adıdır. XV. yüzyılda kitap İngilizceye tercüme edilmiş ve politika sözcüğü Latinceye “*polettiques*” şeklinde geçirilmiştir. Günümüzde politika, toplumun üyelerini gerek bireysel gerekse de vatandaşlık düzeyinde etkilemenin pratik ve teorisini ifade etmektedir.

Politikadan bahsedebilmek, örgütlü toplumun yani devletin varlığına bağlıdır. Zaten devlet aygıtı bir örgütlenme faaliyeti sonucunda oluşur. Politikanın tarihi, devletin kökeni ve gelişimi ile doğrudan ilintilidir.

Weber’in devlet tanımı ise bu çalışmanın konusuna daha fazla ışık tutar: Şiddet araçlarının tekeli üzerinde iddiada bulunabilecek ve bu iddiasını belirli bir toprak parçası dâhilinde sürdürebilecek idari bir kadro.⁴

Giddens, devlet aygıtını incelerken geleneksel ve modern devlet şeklinde iki devlet tipinin varlığından bahseder. Modern devletler, mutlakiyetçilikten başlamak suretiyle bugünkü ulus-devlet sistemi içinde yaşayan toplumları ifade ederken, geleneksel devletler, hem kendi dâhili özellikleri hem de birbirleriyle olan ilişkileri kapsamında ulus-devletlere zıt özellikler gösteren şehir devletleri, feodal sistemler ve askeri/bürokratik imparatorluklar gibi yapılardır. Giddens bu yapıları “*sınıflara bölünmüş toplum*” olarak tanımlamaktadır.⁵

Sınıflara bölünmüş toplumlardan oluşan geleneksel devletlerin karakteristik özellikleri şöyle sıralanabilir:

⁴ Anthony Giddens, **Ulus Devlet ve Şiddet**, Çev. Cumhur Atay, Kalkedon Yayınları, İstanbul, 2008, (Şiddet), s. 30.

⁵ Giddens, Şiddet, ss. 8, 53.

I. Siyasal merkezlerinin idari menzilleri kısadır⁶ ve ulus devletlerin aksine bugünkü anlamda sınırlar ile değil sınır boyları ile birbirlerinden ayrılırlar. Sınır boyu, bir devletin merkezi otoritesinin zayıf olduğu çeper bölgeleri ifade eder ve herhangi bir sebeple (arazi arazları, kurak topraklar vb.) yerleşimin seyrek olduğu ya da hemen hemen hiç olmadığı bölgelerdir. Diğer devletler ile aralarındaki bu bölgeler, bugünkü anlamda egemenlik alanlarını belirleyen net sınır çizgilerinden farklıdır. Bu bölgelerde yaşayan toplumların siyasal ve sosyal nitelikleri sınır boyu komşusu olan her iki devletin de egemenliğine tabi olabildiklerinden karma bir özellik taşır.⁷

II. Sınır sorunları geleneksel devletin varlığının bir unsurunu daha gündeme getirir ki o da istihkâmdır. Geleneksel devletler istihkâmlar halinde varlıklarını sürdürürler ve istihkâmların yaygınlığı ile merkezi otoritenin gücü ters orantılıdır. Devletin bir kent devleti ya da geniş bir imparatorluk olması istihkâmlara bağımlılığını değiştirmez. İstihkâmların merkezi otoriteye bağlı ya da yerel birlikler tarafından tutulması ile geleneksel devletin merkezi otoritesinin sağlanması arasında da bir bağlantı yoktur. Merkezi ordu emrindeki yerel istihkâmlarda bulunan birlikler de kısmen de olsa yerelin hâkimiyeti altındadırlar. Geleneksel devletin var olan istihkâmları, ister sınır boylarını; isterse merkezi otoritenin güçlü olduğu kentleri korumak için inşa edilsin, içlerinde bugünkü anlamda bir egemenlik tesisini sağlamazlar. Daha çok derinliğine bir stratejik savunma konseptinin unsurlarıdır.⁸ Yerel askeri güç unsurları geleneksel devlet dâhilinde oldukça önemli bir konuma sahiptirler.⁹

III. Geleneksel devletin asli idari aygıtı ordusu olduğu gibi devletin tüm idari ve mali faaliyetleri de ordusunun idame edilip dış ya da iç unsurlara karşı sefere hazır tutulması için gerçekleştirilir. Bu da ulus devletlerdeki bir sıra dışılık olan militarizm kavramının geleneksel devletlerin sıradan özelliği olduğu anlamına gelir. Geleneksel devletlerin, modern devletlerin iktidarına benzeyen yegâne öğeleri ise askeri

⁶ Giddens, Şiddet, s. 11.

⁷ Giddens, Şiddet, ss. 72 – 77.

⁸ Giddens, Şiddet, s. 74.

⁹ Giddens, Şiddet, ss. 27, 82.

kurumlarıdır. Bunun yanında, askeri güç geleneksel devletin temel niteliğidir çünkü idari menzile kısıtlılığı askeri güç kullanmadan hükmetme imkânı tanımaz.¹⁰

IV. Geleneksel devletler idare ettikleri toplumun tüm faaliyetlerine hükmedemeyecek kadar kısıtlı gözetim imkânlarına sahiptirler. Bu sebeple modern devletler gibi toplumsal hayatın her anını düzenleyecek şekilde yönetemezler. Geleneksel devletin yönetim fonksiyonu, merkeze tabi unsurlardan toplanabilen vergi kavramından ibarettir. Başka bir deyişle, geleneksel devlette yönetmek vergilendirme ile eş anlamlıdır. Bunun nedeni etkili bir kontrol imkânı sağlayan nüfusun belirli bölgelerde yoğunlaşmasının, yani modern anlamda kentleşmenin kısıtlı olmasıdır.¹¹

V. Sınıflara bölünmüş toplumsal yapıları, yönetenler ile yönetilenler arasındaki kültürel uzaklığın temel nedenidir. Geleneksel devletlerde yönetici sınıf ile yönetilenler arasında sosyal, ideolojik veya kültürel bir benzerlik olması gerekmez.¹² Bununla beraber kent devletlerinden daha büyük yapıdaki geleneksel devletler içerisindeki bölgeler her zaman birbirinden bağımsız kültürel yapıya sahiptirler, yani toplumsal yapıları oldukça heterojendir. İstihkâmlar sosyal sınıfları birbirinden mekânsal olarak ayırdıkları gibi bölgesel farklılıklar da kültürel olarak da ayırırlar.¹³

Ulus devletleri geleneksel devletlerden ayıran farklar ise şu şekilde sıralanabilir:

I. Ulus devletler sahip oldukları idari güç sayesinde ileri düzeyde bir idari menzile sahiptirler. Sınır boyları yerine sınırları vardır ve bu sınır hatları üzerinde fiilen mutlak yetki ve kontrole sahiptirler. İdari yoğunlaşmaları, tabi kılınan insanlar, yani yurttaşlar üzerinde, mutlak bir denetim imkânı verir. Ulus devletler yurttaşlarının hayatlarının her anını denetleyebilecek ve kayıt altına alacak idari imkânlarla sahiptirler ve böylelikle gerçek anlamda yönetirler.¹⁴

II. Ulus devletlerin nüfusunun büyük kısmı kentsel bölgelerde yaşar. Nüfusun bu denli yoğunlaşmış mekânlarda yaşamakta oluşu ulus devletin kitleler üzerindeki idari denetimini kolaylaştıran en büyük etkidir. İdari yoğunlaşması sayesinde ulus devlet, geleneksel devletin aksine bu kentleri ya da diğer bölgelerini birbirinden

¹⁰ Giddens, Şiddet, s. 71, 82.

¹¹ Giddens, Şiddet, ss. 11, 58, 83.

¹² Giddens, Şiddet, s. 109.

¹³ Giddens, Şiddet, ss. 254 – 258.

¹⁴ Giddens, Şiddet, s. 11

ayırmak ya da korumak için istihkâmlara ihtiyaç duymaz. İhtiyaç duyulan istihkâmlar bu mekânların çevrelerinde değil içerilerindedir ve tecrit kurumları (hapishaneler, tutukevleri vb.) şeklinde varlıklarını sürdürürler.¹⁵

III. Ulus devletlerin askeri gücü, idari gücün yoğunlaşmasıyla birlikte, yönetim mekanizmasında ikincil bir güce dönüşür. Ulus devlet iktidarının hüküm sürmesinde şiddet araçlarının kullanılmasından idari gücün kullanılmasına geçilmiştir. Bunun sonucunda ulus devletin askeri gücü devletin iç yönetim işlerinden uzaklaştırılmıştır ve ayrı bir polis örgütü oluşmaya başlamıştır.¹⁶ Gene de ulus devletin de şiddet araçları üzerindeki tekel yetkisi yadsınamaz.

Yukarıda anlatılanların sonucunda, Neolitik çağdaki ilk sosyal örgütlenmelerden ulus devletlerin ortaya çıkmaya başladığı Westfalya Barışı'na kadar olan zaman dilimi içerisindeki devletleri “geleneksel devletler” daha sonraki devlet sistemlerini ise “modern ulus devletler” şeklinde sınıflandırmak mümkün gözükmemektedir.

1.2. ORDU

İki insan grubu arasındaki şiddet eylemini ilkel bir kavga yerine uygar bir savaş olarak tanımlayabilmek için en az beş şartın bir arada olması gerekir:¹⁷

- I. Taktik, yani organize olmuş askeri hareketler,
- II. Bir organizasyon şeması ve buna bağlı olarak belirli bir komuta kontrol,
- III. Düşman direnişi devam ettiği takdirde göreve devam edebilme iradesi,
- IV. Açıkça belirginleşmiş bir grup motivasyonu,
- V. Savaşı icra edebilecek uygun lojistik imkânı.

Bu şartlar bir araya gelmediği takdirde iki grup arasındaki mücadeleyi örgütlü bir toplumun amaca yönelik mücadelesi olarak tanımlamak yanlış olabilir. Antropolojinin “*Askeri Ufuk Çizgisi*” kuramına göre yukarıda sayılan özellikleri ihtiva eden mücadeleler askeri ufuk çizgisinin üzerinde kabul edilirler ve ilkel değil uygar savaş olarak addedilirler. Örgütlenme derecesi, belirli bir kısım idari unsuru

¹⁵ Giddens, Şiddet, ss. 120 – 258.

¹⁶ Giddens, Şiddet, ss. 240–254

¹⁷ Harry Holbert Turney-High, **Primitive War**, Second Edition, University of South Carolina Press, South Carolina, 1991, s. 30.

bünyesinde barındırdığından, askeri ufuk çizgisi kuramının doğal bir sonucu olarak ilkelikten modernliğe geçiş subayları olan kuvvetlerin ortaya çıkmasıyla başlamıştır.¹⁸

Ordu kavramı, bir devletin ya da toplumun silahlı kuvvetlerinin bütününe ifade eder. Askeri sosyolojinin kabul ettiği kuram tüm askeri teşkillerin içinde bulundukları toplumların düzenini yansıttıkları yönündedir. Bu kuram evrenseldir ve işgal yoluyla bir başka toplumun yönetimini ele geçiren askeri organizasyonlar için bile geçerlidir.¹⁹

1.2.1. Geleneksel Dönemde Ordu

Geleneksel devletlerin tamamı savaşlar sayesinde var olmuş, varlıklarını sürdürebilmişler ve savaşlarla tasfiye olmuşlardır. Savaş, bütün geleneksel devletlerin hâkim bir özelliğidir.²⁰

Savaş her zaman için çok pahalıya mal olan bir faaliyettir ve ilk devlet bütçesi de askeri harcamaları karşılamak ve asker maaşlarını ödeyebilmek için Sümerler tarafından çok erken bir tarihte oluşturulmuştur. Geleneksel devletin asker kaynağını, askeri alt kültüre hâkim bir savaşçı sınıf ile birlikte genelde paralı askerler ve milisler oluştururlar. Köle askerlik tipi, Mumluk ya da Yeniçeri örneklerinde olduğu gibi birer istisnayı temsil etmektedir. Tüm geleneksel devletler devamlı hizmet eden profesyonel askeri bir çekirdeği silâh altında tutmuş ve bunu savaş ya da isyan zamanlarında diğer unsurlarla (paralı askerler ve milisler) desteklemişlerdir. Bunun nedeni, birliklerin maliyetinin devlet bütçesine yaptığı baskıyı hafifletmektir.²¹

İdari menzilleri kısa olan geleneksel devletlerin, askeri menzilleri de buna bağlı olarak kısadır. Buradaki askeri menzil, askeri harekât yarıçapını değil, toplumun askeri kesiminin merkezi devlet otoritesine olan bağımlılığını ifade etmektedir. Yoksa savaş arabalarıyla desteklenen Asur Ordusu'nun günümüzden üç bin yıl öncesinde bile günde 480 km. yol alabildiği bilinmektedir ki bu mesafedeki

¹⁸ Turney-High, ss. vii, 253.

¹⁹ John Keegan, **Savaş Sanatı Tarihi**, Çev. Selma Koçak, Doruk Yayıncılık, İstanbul, 2007, s. 285

²⁰ Giddens, Şiddet, s. 78.

²¹ Keegan, s. 300.

bir harekât yarıçapı, içten yanmalı motorlu araçlarla desteklenen modern orduların son seksen yılda kazandıkları bir yetenektir.²²

Bu noktadan hareketle, geleneksel devletlerin askeri olarak iki kısıt ile karşı karşıya olduğu görülmektedir.²³

I. Ordunun örgütsel yapısı,

II. Muhabere ile lojistiğin yavaşlığı.

Bu iki kısıttan ilki, düzenli ve bürokratik olan çekirdek ordunun paralı askerler ya da milisler gibi diğer unsurlarla kaynaştırılması sonrasında bu eklenen unsurların sevk, idare ve harbe hazır tutulmalarıyla ilgilidir. Bu ek unsurlar, merkezi devletten çok kendi liderlerine ya da toplumlarına sadıktırlar ve bu da geleneksel devletin askeri gerilimine yol açar: Çekirdek ordu politik amacın gerçekleştirilmesine yetmez, ancak bu orduyu yukarıda bahsedilen unsurlarla büyütmek de devletin askeri tekeli için rakipler yaratma riski taşır. Diğer kısıt, geleneksel devletin ve onun içinde bulunduğu dönemin teknolojik imkânlarıyla ilgilidir.

Geleneksel devletin yegâne idari unsuru askeri gücü olduğundan; ordu bir kez büyüme ihtiyacı gösterince, iktidar merkezi devletin denetimi dışındaki güç odaklarıyla paylaşılmış olur. Sonuç olarak, geleneksel devletlerin emrindeki merkezi güçler ne kadar kuvvetli olurlarsa olsunlar daima merkez dışındaki askeri potansiyele sahip güç odaklarıyla birlikte var olurlar.²⁴

Geleneksel bir devletin ordusu söz konusu olduğunda bu ordunun istihkâmlara bağımlılığı da önemli bir harekât faktörüdür. İstihkâm, askeri amaca yönelik inşaat işleri için çizim ve inşa sanatı ile askeri ulaşım ve iletişim hatlarının yapımı sanatı olarak tanımlanır.²⁵ Her askeri organizasyon, gerek taarruzi gerekse müdafî olsun, görevine devam etmek için çeşitli istihkâmlara ihtiyaç duyar. Silah ve mühimmatın toplanması, insan ve hayvanlar için gerekli olan gıdanın saklanması vb. nedenlerle her durumda istihkâm ihtiyacı kaçınılmazdır. Bununla beraber istihkâmın taarruzdan çok savunma için kullanıldığı da bir gerçektir ve savunma daima saldırganlığa bir tepki olarak ortaya çıkar. Geleneksel dönemde muhabere ve lojistiğin teknolojik yavaşlığı devletin istihkâmlara olan bağımlılığı için ana

²² Keegan, s.222.

²³ Giddens, Şiddet, s.81.

²⁴ Giddens, Şiddet, ss. 71, 82.

²⁵ Encyclopedia Britannica, "Military Engineering.", <http://global.britannica.com/EBchecked/topic/382334/military-engineering>, (29.03.2014).

nedendir. Bir istihkâm biçimi olan stratejik savunma hatları en pahalı istihkâm şeklidir ve inşa eden toplumun iktisadi durumu ve politik örgütlenmesinin göstergesidirler. Stratejik savunma hatları Çin Seddi gibi sürekli ve yekpare olabildiği gibi birbirini destekleyen kaleler ve istihkâmlar şeklinde de olabilir. Biçimi ve amacı ne olursa olsun kalelerin ya da stratejik savunma hatlarının varlığı merkezi otoritenin hem idari hem de askeri olarak zayıf olduğunun göstergesidir.²⁶

1.2.2. Modern Dönemde Ordu

Modern ordu sisteminin ortaya çıkışında feodalizmin askeri gerekliliklerini yerine getirememesinin yattığı düşünülmektedir. Feodalizm, temelde, toprakların askeri ihtiyaçlara göre yeniden paylaştırılmasından başka bir şey değildir.²⁷ Genel olarak iki ana tipi vardır. Batı’da görülen ve gerektiğinde merkezi orduya asker gönderme şartıyla bir kısım aristokrata toprak dağıtılması. Bu toprak, mirasçılara da aynı koşulları sağlamak koşuluyla devredilebilir. Toprağın miktarı, bir feodal şövalye ve maiyetinin seferde kırk günlük ihtiyaçlarının karşılanabilmesi prensibine göre belirlenir.²⁸ Doğu’da daha yaygın olan ve kalıtsal olmayan; Osmanlılar ve Selçuklular tarafından “ikta” veya “tumar” olarak isimlendirilen “dirlik (fief)” sistemi. İkta sistemi kalıtsal olmadığı için tımar sahiplerinin konumlarını suüstimal ederek kendilerini zengin etmeye çalışmalarına, Avrupa’daki derebeylik sistemi ise kalıtsal olduğu için derebeylerinin topraklarının önemini artırmaya çalışmalarına ve kaleler inşa ederek güç merkezleri oluşturmaya çabalamalarına yol açıyordu. Modern orduların oluşum sürecinin başında XV. yüzyılda krallar ve vasalları arasındaki bu anlaşmazlıklar vardır.²⁹ Geleneksel devletlerde merkezi otoritenin düzenli çekirdek gücünün büyümesi gerektiği zaman, ilave asker ihtiyacı da yerel unsurların katılımıyla karşılanmaktaydı. Yüzyıl savaşlarının sonuna doğru feodal ordular savaşları sürdüremeyecek haldeydiler. Asker sevkiyatını sağlamak adına vasallara daha fazla hâkimiyet hakkı tanımak da merkezi devletin otoritesini sorgulanır hale

²⁶ Keegan, ss. 185, 189, 193.

²⁷ Mehmet Tanju Akad, **Çağdaş Toplumda Savaş**, Kastaş Yayınevi, İstanbul, 2009, (Çağdaş), s. 12.

²⁸ Prof. Dr. Nazım İREM, **Uluslararası İlişkiler Teorisi Ders Notları**, Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi, İzmir, 2013.

²⁹ Keegan, s. 293.

getirmekteydi. Bunun yanında, toprağa bağlı olarak üretim girdilerinden biri olan serfleri askere almak da ekonomik hâsılanın düşmesine yol açıyordu. Sonunda vasallar, krala asker göndermeyi reddetmeye başladılar. Orduları paralı askerlerle takviye etmek de sonuç vermiyordu çünkü ekonomik hâsılanın düşmesi sonucu maaşları ödenemeyen paralı askerler, işverenlerinin topraklarını yağmalamaya başlıyorlardı. Sonuçta feodal sistem bir sarmal halini almış ve düzeni sağlamak amacıyla asker sayısını arttırmak çapulcuların (*ecorcheurs* - dünyayı kasıp kavuranlar) çoğalma riskini göze almak; düzeni sağlamak için çaba göstermemek ise topraktan geçinenlerin ırza tecavüz ve hırsızlık gibi suçların mağduru olmasına yol açıyordu. Sonunda ülkesini saran bu sorundan bıkan Fransa Kralı VII. Charles “*ecorcheurs*” diye tanımlanan çapulcuların “*ordudan dışlanmış olup, günün birinde bir kral ya da önemli bir soylu tarafından fark edilmeyi bekleyen askerler*” olduklarını kabul ederek, Yüzyıl Savaşları’nın sonlarına doğru bu işe talip olanların arasından en iyilerini seçti. Bu paralı asker birliklerinin görevleri diğer çapulcuları engellemekti ve “*Compagnies d’ordonnance*” yani “*emir bölükleri*” adını aldılar. Bu bölükler, kralların çok önceden beri kullandıkları çekirdek kuvvetlerden sonraki ilk daimi ordu haline geldiler. Yüzyıl Savaşları’nın sonuna doğru Fransa Kralı VII. Charles, bu şekilde teşkil edilmiş yirmi bölüğe maaş garantisi verdi.³⁰

Emir Bölükleri yaya değil atlı kuruluşlardı. Her bir bölük “*mızrak (lance)*”³¹ adı verilen 100 birimden ve birkaç subaydan oluşuyordu. Her bir mızrak, zırhlı süvari ya da şövalye, bir silahtar, iki okçu, bir haberci ve bir hizmetçiden oluşuyordu. Avrupa’da muvazzaf askerlik kariyeri bu şekilde başlamıştır.³² Ancak, muharebeler hala feodal süvariler etrafında cereyan ediyordu. Feodal muharebe usullerinin çözülmesini yani piyade sınıfının yeniden tayin edici sınıf olmasını sağlayan faktör öncelikle İngiliz uzun yayının ve İsviçre kargısının gelişmesi, daha sonra ise XVI. yüzyılda misket atan barutlu silahların ve kaleleri yıkan topların, yani askeri teknolojinin ortaya çıkmasıdır.³³

³⁰ Keegan, ss.33–34.

³¹ Günümüzde özellikle İngiliz Ordusu’nda belirgin şekilde kullanılan ve hiyerarşide onbaşı ile er arasında bulunan lance corporal (mızrak onbaşı) rütbesinin tarihi kökenleri emir bölüklerinin küçük parçaları olan mızrak (lance isimli) teşkillerdir.

³² Giddens, Şiddet, s.150.

³³ Giddens, Şiddet, s.148.

Bu birlikler gene de merkezi ordunun kraliyet birlikleri kadar kudretli olmadıklarından muharebe alanında bir alay komutasında hareket ediyorlardı.³⁴ Bu alaylar daha sonraları ulusal orduların temelini oluşturmuşlardır.

Gene de Otuz yıl Savaşları'nın bitimine kadar kullanılan bu teşkiller hala paralı askerlerden oluşmaktaydılar.³⁵ Oranya Ordusu, bu paralı asker topluluklarını kullanarak modern orduların ilk örneğini teşkil edebilmiştir. Rönesans'ın yarattığı ivme ile Yunan ve Roma kaynaklarını inceleyen Oranyalı Moritz ve ardılları, belirli bir düzen içerisinde yürüyüş, talim ve muharebe yapabilen modern anlamda disipline edilmiş ilk orduyu oluşturdular³⁶ ve Avrupa Uygarlığı, Otuz Yıl Savaşları boyunca bu yeni oluşumu tecrübe etti.

Daha önceki dönemlerde kurulan feodal ordular görevleri bitince ya da paralı askerlerden kurulu birlikler paraları ödenemeyince dağılırlardı. Ancak alaylar zamanla ulusal ordulara dönüştüler. Büyük kentler çevresinde konuşlanıp askerleri bu kentlerden topluyor ve subayları da çevrenin soylu aileleri arasından seçiyorlardı. Oranyalılar, birliklerinin sadakat ve disiplinini sağlayabilecek yeterli mali kaynaklara sahiptiler ancak; Westfalya Antlaşması'ndan sonra emekleme aşamasındaki ulus devletlerin, Otuz Yıl Savaşları'ndan çıkardıkları derslerden birisi de paralı askerlerden kurulan ordulara güvenilemeyeceği idi. Bu sebeple krallar, kendilerine ait milli ordular kurma yoluna gittiler ve kendilerine de başkomutanlık makamını ayırdılar. Birliklerin sadakatlerini sağlamak için ise ödemeyi kendi hazinelerinden garanti ettiler ve erzak ve kıyafet gibi sahra ihtiyaçlarının merkezi devlet tarafından karşılanması yoluna gidildi.³⁷ Fakat bu kalıcı güçlerin istihdamı, daha öncekinden kapsamlı bir altyapı gerektiriyordu. Zaten Otuz Yıl Savaşları'nın Avrupa devletlerinin ordu mevcutlarının büyümesi üzerindeki baskısı mutlaklı.³⁸ Bu birliklerin giderlerini karşılayabilmek için devletin idari ve mali gücünün bunlara bağlı olarak da yoğunlaşmasının artması ihtiyacı ise Avrupa'da modern devletin şekillenmesinin ana nedenidir. Yani merkezi otoritenin sağlanabildiği ve geleneksellikten modernliğe geçişteki bir aşama olan mutlakî devletin ortaya çıkması

³⁴ Keegan, s.35.

³⁵ Giddens, Şiddet, s.152.

³⁶ Ulrich Bröckling, **Disiplin**. Çev. Veysel Atayman, 2. Baskı, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2008, s. 51.

³⁷ Torbjon L. Knutsen, **Uluslararası İlişkiler Teorisi Tarih**, Çev. Mehmet Özay, Açılımkitap Yayınları, İstanbul, 2006, s.120.

³⁸ Giddens, Şiddet, s.152.

için gerekli olan organizasyonun (idari ve mali yoğunlaşma ve menzil artışı) itici gücü savaş olgusu ve savaşa hazırlıktır. Bu sayede devletin artan idari yetenekleri ve gücü gene bu daimi orduların devletin iç işleyişi ile ilgili fonksiyonunu ortadan kaldırmış ve iç ve dış güvenlik teşkilatlarının birbirinden ayrılmasını sağlamıştır.³⁹

Orduların evrimindeki en önemli aşamalardan biri de Fransız İhtilalidir. Eşit yurttaşlık ve buna bağlı olarak eşit hak ve ödev kavramları, devrimin ordusuna politik bir bilinç ve bu politik bilinçle motivasyon kazanmış geniş bir askeri kitle yaratabilmiştir. Politik bilinç, kitlelere vatandaşlık kimliği ve buna bağlı olarak da savaşma amacı olarak ideolojiyi vermiştir. Savaş tarihinde savaş meydanlarına ideoloji fikrini ilk getirenler İslamiyet fetihleriyle birlikte Araplardır.⁴⁰ Bununla beraber Arapların ideolojik anlayışı dini gereksinimlerden karşılanırken Fransız Devrimi bu ideolojiyi daha geniş kapsamlı olarak ve homojen bir biçimde halk kitlesinin tamamına yaymayı başarabilmiştir. Bu ideolojik sıçrama sonucunda Fransız Ordusu'nun elinde savaş için kendiliğinden motive olmuş, disiplini için fazlaca çaba gerektirmeyen ve disiplinin herkesin üzerinde uzlaşa sağladığı kanun ve yönetmeliklerle oluşturulduğu, kaçak oranının ilave tedbirlere gerek kalmadan kendiliğinden azaldığı bir asker kaynağı oluşabilmiştir. Bu yeni tip askerlerden oluşan ordu, büyük mevcudu sebebiyle bir kısım eğitim eksiklerinden mustarip olsa da bu eksiklik bireysel derecede taktik başarı ve güdülenme sayesinde kapatılabiliyordu. Rakiplerinin dakikada yetmiş adımlık intikal hızına karşılık yüz yirmi adımlık bir hızla hareket edebilmesi bu duruma örnektir. Tüm kalabalığı yönetebilmek için ise yeni bir organizasyon şekli ortaya çıkarılmış ve detayları müteakip bölümlerde açıklanacağı üzere tümen sistemi oluşturulmuştu⁴¹. O güne kadar görülmemiş kalabalıklara ulaşması başarısının arkasındaki temel nedendi. Bu kalabalık sayesinde lojistik sorunlarını da çözebiliyorlardı. İkmal hatlarının üzerindeki kalelerle ilgilenmek zorunda kalmıyorlardı çünkü bu kalelerin çevresini tamamen hâkimiyeti alan kalabalık ordu, kaleleri işlevsiz hale getiriyordu. Devrimin

³⁹ Giddens, Şiddet, s154.

⁴⁰ Keegan, s. 251.

⁴¹ B. H. Liddell Hart, **Strateji: Dolaylı Tutum**, Çev. Cemal Enginsoy, Gnkur. Basımevi, Ankara, 1973, s. 119.

politik ideolojisi yetenekli bireylere yükselme fırsatı da tanıdığından liyakatli bir subay sınıfına da sahip olunmuştur.⁴²

İhtilal, geleneksellikten mutlakıyete ve oradan da ulus devletlere doğru olan evrimin son noktasıdır ve Napolyon Dönemi Fransız ordusu da bu evrimin askeri kapsamda son noktasını oluşturmuştur. Bundan sonraki süreç sanayi devrimiyle beraber işleyecek ve içinde yaşadığımız askeri düzen geliştirecektir. Modern orduları geleneksel olanlardan ayıran en önemli fark endüstrileşmiş savaşın araçlarıdır. Sınai faaliyetlerin askeri bilimlere uyarlanışının en yoğun olduğu alan ise ulaşım ve iletişimidir. Bu nedenle modern orduların geleneksel olanlara nazaran istihkâm bağımlılıkları daha azdır. Bununla beraber, idari menzili yüksek olan modern devletin ordusu geleneksel örneğin aksine doğrudan kontrol edemeyeceği bir kısım üretim ve idare aracından da yoksundur.⁴³ İdari bir kontrol olarak disiplin gücü ise modern orduların bir diğer önemli farkıdır.⁴⁴

1.3. SAVAŞ

Uygarlık tarihi genelinde bir savaş tarihidir çünkü bugün içinde yaşadığımız toplumlar ve ülkeler, savaşlar, işgaller ve fetihler sonucunda oluşmuşlardır. İnsanlık, doğuş anından itibaren, üretim ilişkilerini geliştirirken buna paralel olarak imha ilişkilerini de geliştirmiştir. Savaş, insanlığın üretim faaliyetlerinden sonraki en yoğun faaliyetidir⁴⁵ ve üretim ilişkilerinin bir fonksiyonudur.

Tüm sosyal analizlerin sosyal bilimlerin geleneksel ana akımı içerisinde çözülmüş olan yorumlayıcı veya antropolojik bir yönü vardır.⁴⁶ Eğer dikkatimiz kültürel varsayımlar ve uygulamalar üzerinde odaklanırsa, savaş, sadece askeri tarihin konusu olmaktan çıkar ve incelenen dönemin genel tarihi içindeki bakış açılarından birini oluşturur⁴⁷ ve bu akış açısı pekâlâ kültürel de olabilir. Bazı toplumlarda savaş, başlı başına o toplumun kültürünün temelini oluşturmaktadır.⁴⁸

⁴² Keegan, s. 435.

⁴³ Giddens, Şiddet, s.326.

⁴⁴ Giddens, Şiddet, s.146.

⁴⁵ Akad, Çağdaş, s. 11.

⁴⁶ Giddens, Başlangıç, ss. 37, 554.

⁴⁷ Jeremy Black (Ed.), **Dretnot, Tank ve Uçak: Modern Çağda Savaş Sanatı**, Çev. Yavuz Alogan, Kitap Yayınları, 2003, (Dretnot), s. 8.

⁴⁸ Keegan, s. 32.

Amerikalı antropolog Harry Holbert Turney-High, Primitive War isimli eserini yayımlayınca kadar antropoloji, savaş konusuna pek girmemiştir.⁴⁹ Turney-High'a göre savaş, birçok duyguyu harekete geçirerek çeşitli dürtülerin tatminin sağlayan sosyal bir kurumdur. Taktikler, disiplin, güdüleme ve organizasyon kavramlarıyla birlikte tanımlanır. Savaşın gerçek halini hiç görmemiş siviller olan arkeolog, antropolog ve tarihçiler tarafından ise askeri teknolojiye gereğinden fazla önem verildiğini düşünen Turney-High' a göre silahlar savaşın icrası için birer alettirler ve savaş faaliyetinin doğasını belirlemedikleri gibi açıklayamazlar da.⁵⁰ Kısacası Turney-High'a göre savaş, toplumsal kuvvetler tarafından şekillendirilen “sosyal bir fenomendir.” Görüşlerini kuramsal bir temele oturtmak isteyen ve taktik harekâtların ilkel olmadığını belirten Turney-High, ilkel savaşla gerçek ya da doğru savaşı birbirinden ayırmak için bu çalışmada daha önce bahsedilen “Askeri Ufuk” konseptini oluşturmuştur ve bu konseptte göre ufuk çizgisinin üzerindeki savaşlar gerçek ya da doğru; bir başka deyişle uygar savaşlardır. Taktik harekâtlar için bir organizasyon şart olduğundan Askeri Ufuk Çizgisini belirleyen ana faktör de toplumsal örgütlenmedir. Ona göre; ilkel savaşçı ile uygar asker arasındaki fark bir organizasyona bağlı olup olmadığıdır. Askeri ufku belirleyen faktör toplumun organizasyonu olduğu için de savaş sosyal bilimlerin araştırma alanına girer. Aynı zamanda en eski sosyal bilimdir. Savaş söz konusu olduğunda esas nokta organizasyon ve taktiklerdir.⁵¹ Askeri ufuk çizgisi kuramının mantıksal bir sonucu olarak da yapısal ya da işlevsel sosyoloji kuramlarının boşa çıktığı söylenebilir: Keegan'a göre de bir toplum ilkel savaştan doğru ya da uygar savaşa geçtiği zaman ancak devletleşme olabilir ve bundan sonra yapısal durumu, yani teokratik, monarşik, aristokratik ya da demokratik olup olmayacağı gündeme gelebilir.⁵² Burada, “İlkel Savaş” terimi askeri ufuk çizgisinin altındaki mücadeleleri tanımlarken “Doğru Savaş” terimi ise bu ufkun üzerindeki organize mücadeleleri betimler.

⁴⁹ Keegan, s. 125.

⁵⁰ Turney-High, s. 5.

⁵¹ Turney-High, ss. 21, 23.

⁵² Keegan, s. 129.

1.3.1 Nizami Savaş

Savaş, “*Bariş yolu ile halledilemeyen mesele ya da meselelerin halli için bir devlet ya da devletler grubunun diğeri bir devlet ya da devletler grubuna karşı, ulusal güçlerinin tamamını ya da bir kısmını kullanarak yaptıkları mücadele*” olarak tanımlanır.⁵³ Daha net bir ifade ile TSK savaşı, “*düşmanın mücadele azim ve kararını yok etmek, dost iradesini düşmana kabul ettirmek, bir bölgeyi kontrol altına almak, düşmanın fiziki varlığını yok etmek maksadıyla stratejik, operatif ve taktik seviyelerde verilen silahlı mücadele*” olarak tanımlamaktadır.⁵⁴ Her iki tanım da iki ana faktörün varlığı kabul edilerek yapılmıştır: Bunlardan birincisi, bir devlet ya da devletler grubunun varlığı, diğeri ise bir düşman bölgesi, o düşmanın fiziki varlığı ya da varlıklarıdır. Nizami Savaş, bu faktörlerin her ikisinin de var olduğu bir savaş durumu ifade eder.

Bugün dahi en çok kabul gören ve resmi çevrelerde fazlasıyla önem atfedilen “*politikanın uzantısı olarak savaş*” tanımı ilk olarak nizami savaşlar için yapılmıştır. Nizami Savaşın kavramlaştırılmasının geçmişi Napolyon dönemine kadar gider. Napolyon Savaşları’na katılmış deneyimli bir Prusya Subayı ve “*Savaş Üzerine*” isimli kitabı ile askeri düşünce tarihinde önemli bir yer tutan Carl von Clausewitz’e göre savaşın ilk saiki ve askeri harekâtın hedefi politik amaçlardır. Savaş, çok daha büyük çapta olmak üzere, düellodan başka bir şey değildir ve politik ilişkilerin başka araçlarla sürdürülmesinden ibarettir.⁵⁵ Bu tanım, XX. yüzyılın ortalarına kadar askeri ve politik çevrelerdeki baskın karakterini devam ettirmiştir. Bunun nedeni, ardılları tarafından Prusya Ordusu’nda uygulanan doktrinlerinin, Prusya’nın askeri başarısından sonra dünya ordularının genelinde uygulanmaya başlanmasıdır. Clausewitzyen doktrin o kadar baskın olmuştur ki kitabının yayınlanmasından itibaren yüzyılı aşkın bir süre boyunca tüm orduların karakteristik yapısını belirleyebilmiştir. Tüm askeri ve siyasi dokümantasyon, kitlelerin militarizasyonu, askeri eğitim ve teşkilatlanmalar bu doktrini temel almış ve XX. yüzyılın ilk büyük

⁵³ Genelkurmay Başkanlığı, **Müşterek Askeri Terimler Sözlüğü**, Savaş Akademileri Basımevi, İstanbul, 1979, s. 123.

⁵⁴ Kara Kuvvetleri Komutanlığı, **KKT 100-5 Harekât Talimnamesi**, Kara Basım ve Neşriyat Müdürlüğü, Ankara, 1998, s. 2-1.

⁵⁵ Carl von Clausewitz, **Savaş Üzerine**, Çev. Şiar Yalçın, Eriş Yayınları, İstanbul, 2003, ss. 8, 16, 244.

savaşı Clausewitz'e atfedilmiştir.⁵⁶ Bu Prusya etkisi Moltke Misiyonu ile Osmanlı-Türk askeri hayatına da girmiştir.⁵⁷

Clausewitz'in ilk ve en önemli varsayımı ileri derecede örgütlenmiş birden çok toplumsal yapının, yani devletler ve uluslararası politikanın varlığıdır. Bugünün perspektifinden bakıldığında teorisinin ve dolayısıyla Nizami Savaş Doktrininin en eksik yönü burasıdır. Savaşın tarihi, devletlerin ve uluslararası politikanın tarihinden çok daha eskidir. Bu doktrin ile gayrinizami savaş, ayaklanma veya gerilla harbi gibi aktörlerinin bir kısmının devletler olmadığı günümüz olgularını açıklamak mümkün değildir. Savaş olgusunun var olabilmesi için ise devletlerin varlığı da şart değildir. Bunun yanında Clausewitz, savaşın kültürel boyutunu da göz ardı ederek sadece tek bir kültüre ilişkin tanım yapmıştır. Bu tanımlamaya göre diğer kültürlerin savaşa olan yaklaşımı göz ardı edilir ve sadece batılı ulus devletlerin ve bu devletlerin egemenliğinde yaşayan toplumların savaşa olan bakış açıları değerlendirilir.⁵⁸ Clausewitz'e göre yalnızca bürokratik bir devletin maaşa bağlı ve disiplinle yetiştirilen orduları rasyonel olarak kabul edilir ve diğer kültürlerin de kendi toplumlarına hizmet edebileceği, onları savunabileceği ve eğer geleneklerine uygun ise güçlerini artırmaya yarayabileceği kabul edilmez. Oysaki savaşlarda görülen acımasızlık, şiddet ve koşulsuz zafer kazanma tutkusunun yerleşik toplumlara aktarılmasında Clausewitz, kendi kültürel arka planından ziyade diğer farklı kültürel yapılardan da yararlanmışır.⁵⁹

Clausewitz'in teorisiyle ilgili bir diğer sorun, sayısal üstünlüğe aşırı önem vermesidir.⁶⁰ Sanayi devriminin hemen öncesinde nitelik değil de niceliğe önem verilmesinin yaratacağı yıkım, yaklaşık yüz yıl sonra I. Dünya Savaşı'nda büyük kitlelerin askerileştirilerek siper savaşlarında erimesiyle ortaya çıkacaktır. Birinci Dünya Savaşı'ndaki yıkımda gene Clausewitz'in sayısal üstünlük kavramıyla birleşen askeri amaç teorisinin de payı vardır. Clausewitzyen doktrin, üzerinde önemle durduğu sayısal üstünlüğü kendi amaç teorisi için kullanır. Bu teoriye göre

⁵⁶ Liddell Hart, s. 372

⁵⁷ Mesut Uyar ve Edward. J. Erickson, **Osmanlı Askeri Tarihi**, Çev. Mesut Uyar, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2014, s. 415.

⁵⁸ Chris Brown ve Kirsten Ainley, **Uluslararası İlişkileri Anlamak**, Yayınodası Yayınları, İstanbul, 2007, s. 99.

⁵⁹ Keegan, s. 282.

⁶⁰ von Clausewitz, ss. 170 – 175.

harbin yegâne amacı düşmanı silahsızlandırmaktır ve bunun için ise askeri kuvvetlerini imha ederek ülkesini fethetmek gerekir. Clausewitz'den itibaren XX. yüzyılın ortalarına kadar genel askeri düşünce tarzı “*Düşmanın ana muharebe kuvvetini yok etmek.*” şeklindedir. Bu amaca ulaşmak için ise Clausewitz, tek geçerli araç olarak muharebeyi tanır.⁶¹

Harbin, şiddet uygulamasının son noktası olarak görülmesi ile birlikte kitlesel ölümlerin gerçekleştiği I. Dünya Savaşı, Clausewitz'in ve onun öğretilerinin gözden geçirilmesine yol açmıştır. Savaş, muharebe ve bunlara dair kavramların yeniden gözden geçirilmesi; tıpkı Otuz Yıl Savaşları'nın yıkımından sonra devlet adamlarının uluslararası çatışmanın etkilerini kısıtlamaya yönelik politik tedbirler almaları gibi, askerlerin de muharebelerin etkilerini değiştirmek için tedbir almaya yöneltmesi olarak nitelendirilebilir.

1.3.2. Savaşın Evrimi ve Gayrinizami Savaş

Teorisindeki bu eksiklikler sebebiyle Clausewitz, I. Dünya Savaşı'ndaki insani yıkımın tek sorumlusu olarak kabul edilmiştir. Liddell Hart bu durumu “*yanlış yorumlanma*” olarak adlandırmış ve bu yanlış yorumlarda bulunan asker ve devlet adamlarını “*Clausewitz'in öğretileri generaller için değil ancak onbaşılar içindir.*” diyerek şiddetle eleştirmiştir.⁶² Keegan'a göre ise Clausewitz, mesleğinin karanlık taraflarına felsefi bir çıkış yolu arayan aristokrat ve iyi eğitilmiş bir Prusya subayıdır. Çağdaşı Karl Marx gibi Clausewitz de bir ideal durumu tasvir etmiş ve gerçekte savaşın ne olduğunu değil de ne olması gerektiğini açıklamaya çalışmıştır. Marx'ın sosyal olayları açıklarken redüksiyonizm⁶³ kullandığı gibi Clausewitz de bir sosyal olgu olan savaşın açıklarken redüksiyonizmden yararlanmıştır. Savaş büyük ölçekli bir düelloya benzetmesi Clausewitz'in redüksiyonizmine örnektir ve Marxist literatürdeki yerinin önemli olmasının da nedenidir. İdeal durum tasviri ise Clausewitz'in yaşadığı entelektüel çelişkilerin bir sonucudur.⁶⁴ Esasen, Clausewitz'in doktrinleri temel bir varsayım üzerinde şekillenmiştir ve bazı eksiklikler içerir.

⁶¹ von Clausewitz, ss. 33 – 48.

⁶² Liddell Hart, s. 372, 375.

⁶³ Redüksiyonizm ya da indirgemecilik; olayların ya da olguların, onları oluşturan daha basit olguları çözümlerle anlaşılabileceğini savunan felsefi akımdır.

⁶⁴ Keegan, ss. 24, 39 – 41.

Bunun nedeni yaşadığı çağ ve bulunduğu yerlerle sınırlı olan gözlemleri ve tecrübeleridir.

1.3.2.1. Savaşın Evrimi

Clausewitz'i ilk terk eden gene Alman Genelkurmayı olmuştur. 1920'de I. Dünya Savaşı sonrası kolordu seviyesine indirilen Alman ordusunun başına gelen General Hans von Seect, Clausewitz'i yok sayan ve İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar Alman harekâtlarının temelini oluşturacak bir doktrin geliştirmeyi başardı. Bu yeni doktrine göre son savaşın faydasız ve durağan siper muharebeleri yerine harekâtın hareketlilik temeline dayanması gerekmektedir. Düşman siperlerini yarıp derinliğine doğru hızla hareket eden süvari birlikleri fikri zaten uzun süredir varlığını korumaktaydı. Ancak Birinci Dünya Savaşı, düşmanın savunma amacıyla siper kazdığı takdirde bu girişimin başarısızlıkla sonuçlandığını göstermiştir. Von Seect'in düşüncesi, bu taarruz kuvvetini düşmana zaman tanımayacak kadar hızla ilerletmek için sürekli bir şekilde desteklemek üzerineydi. Özetle, Alman Genelkurmayı taktiğin kuvvetler arası işbirliğine dayanacağı bir sonraki savaşın “*manevra savaşı*” olacağını öngörmekteydi.⁶⁵

Tablo 1, savaşın evrimi hakkında şimdiye kadar ortaya atılmış teorileri özetler niteliktedir. Lind ve arkadaşlarına göre, manevra savaşları, ikinci ve üçüncü aşamaların aksine düşmanın fiziki varlığını imha etmeye yönelik değil savaşıma imkân ve kabiliyetlerini yok etmek üzere gerisine doğru ilerleyerek destek hatlarından mahrum bırakmak, psikolojik olarak savaşıma azmini kırmak şeklinde bir harekât prensibi izlerler. Bu prensibe “*Stratejide Dolaylı Tutum*” denir ve Clausewitz'in stratejik çözümlemelerinden en büyük kopuş burada yaşanır. Bu prensibin uygulanabilmesi ise gelişen teknolojinin sağladığı hava ve karada hareket kabiliyetine bağlıdır.

⁶⁵ Chris McNab, **Hitler'in Ordusu**, Çev. Okan Doğan, Timaş Yayınları, İstanbul, 2015, ss. 8 – 9.

1.3.2.2. Gayrinizami Savaş ve Düşük Yoğunluklu Çatışma

Gayrinizami savaş, Tablo 1’de Lind ve arkadaşları tarafından gösterilen savaş evriminin son aşamasıdır. Gayrinizami Savaşın muharebe tarzı literatürde Düşük Yoğunluklu Çatışma olarak adlandırılır. Gene de muhasım iki devlet arasındaki bir kısım çatışmaların da düşük yoğunluklu olarak cereyan edebileceği unutulmamalıdır. Düşük Yoğunluklu Çatışma, *“Rakip devletler ya da gruplar arasındaki siyasi-askeri çatışmadır. Topyekûn bir savaş seviyesinin altında fakat rutin barış zamanı mücadelelerin üzerindeki bir seviyede cereyan eder.”*⁶⁶ Düşük Yoğunluklu Çatışma, ilk kez Malaya’da isyancılara karşı mücadele eden İngilizler tarafından ortaya atılan bir askeri doktrindir.⁶⁷ Şekil 1 ve 2, İkinci Dünya Savaşı ertesindeki Gayrinizami Savaş ve Düşük Yoğunluklu Çatışma artışlarını göstermektedir.

Gayrinizami Savaş, TSK tarafından, *“Birbirleri ile yakından ilgili; gerilla harekâtı, yeraltı harekâtı ve kurtarma-kaçma harekâtını kapsayan, yerli halkın hâkim olduğu kuvvetler tarafından hedef ülke veya düşman işgali altındaki bölgelerde hâkim otoriteyi zayıflatmak veya yıkmak ve bu bölgeye sahip olmak amacı ile askeri ve yarı askeri yöntemlerle yürütülen savaş şekli”* olarak tanımlanır.⁶⁸ Birleşik Devler Ordusu ise 1961 tarihli talimnamesinde Gayrinizami Savaşı *“Unconventional Warfare-Geleneksel Olmayan Savaş”* adıyla TSK’ya benzer şekilde tarif etmiştir: *“Gayrinizami Savaş birbiriyle ilişkili olarak gerilla harbi, kaçma kurtulma ve düşman devlete karşı yıkıcı faaliyetlere (direniş) dayanır. Gayrinizami Savaş harekâtları düşman bölgesinde ya da düşmanın kontrolü altındaki bölgelerde ve esasen; genellikle dış kaynaktan çeşitli seviyelerde beslenen ve yönetilen yerel personelle icra edilir”*⁶⁹ şeklinde tanımlar. Günümüzde ise Gayrinizami Savaşı biri *“klasik”* diğeri ise *“genişletilmiş”* olarak iki şekilde tanımlamakta ve Gayrinizami Savaş konseptinin 1950’lerden bu yana birçok değişikliğe uğramasına rağmen klasik yaklaşımın sabit kaldığı vurgulanmaktadır. Klasik anlamada Gayrinizami Savaş,

⁶⁶ Headquarters Department of the Army, **FM 3-98 Operations in Low-Intensity Conflict**, US Army Infantry School, Washington DC, 1992, (FM 3-98), s. 1-1.

⁶⁷ Mehmet Seyman Önder, **Devlet ve PKK İkileminde Korucular**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2015, s. 47.

⁶⁸ Genelkurmay Başkanlığı, s. 99.

⁶⁹ Department of the Army Headquarters, **FM 31-21 Guerilla Warfare and Special Forces Operations**, US Army, Washington DC, 1961, (FM 31-21), ss. 3, 251.

“Genellikle yerel personel ve kaynakların işbirliğini içeren, Birleşik Devletler unsurlarıyla birleşmiş ve bir devleti, işgal kuvvetini veya devlet dışı aktörü yenmek için kullanılan savaş şeklidir.” Aynı dokümanda genişletilmiş anlamda Gayrinizami Savaş ise “Normalde uzun süreli, bir dış kaynak tarafından çeşitli seviyelerde teşkil edilmiş, eğitilmiş, teçhiz edilmiş, desteklenen ve yönlendirilen yerel kuvvetler tarafından icra edilen geniş bir askeri ve/veya yarı askeri harekâtlar ve faaliyetlerdir. Gayrinizami Savaş harekâtları düzenli veya düzensiz kuvvetler karşısında bir çatışma dizisi olarak icra edilebilir. Bu kuvvetlerin bir devletin desteğinde olmaları gerekmez” şeklinde tanımlanmış ve bu genişletilmiş tanımın devlet dışı aktörler ile Gayrinizami Savaş icra etmeyi de içerdiği bahse konu edilmiştir.⁷⁰

Yukarıdaki resmi yayınlar, Gayrinizami Savaş ile ilgili olarak, bu çalışmanın da konusunu teşkil eden iki önemli hususu barındırmaktadırlar: Yarı-askerilik ve Yerellik.

1.3.2.3. Gayrinizami Savaşın Türevleri

Gayrinizami Savaş, bir çatı kavram olarak gerek amaç gerekse de tanımı itibariyle çeşitli alt türleri bünyesinde ihtiva eder. Gayrinizami Savaş kavramının açıklığa kavuşturulmasındaki en büyük sorun terör, gerilla harbi, terörist, gerilla gibi kavramlar üzerinde tüm aktörler tarafından ortak bir terminoloji yaratılamamış olmasıdır.⁷¹ Bunun bir nedeni de tüm bu terimlerin siyasi aktörler tarafından politik tercihlerinin bir yansıması olarak kullanılarak değişik zamanlarda değişik organizasyonlar için farklı tanımlamalara gidilmesidir.

1.3.2.3.1. Gerilla ve Gerilla Savaşı

“Gerilla” küçük savaş demektir. İlk kez Napolyon’un düzenli tümenlerinin İspanya’da düzensiz savunuculara karşı yaptığı harekâtlar için kullanılsa da gerilla

⁷⁰ Department of the Army Headquarters, **FM 3-05 Army Special Operations Forces**, Special Warfare Center, Washington DC, 2006, (FM 3-05), s. 2-1.

⁷¹ Boot, s. XVII.

savaşının kökeni insanlık tarihi kadar eskidir.⁷² Gerilla Savaşı, “*Düşman işgalindeki bölgede, esas itibariyle yerli kuvvetlerin klasik harekâtı desteklemek üzere, askeri veya paramiliter yöntemlerle düşmanın muharebe ve endüstri yeteneğini azaltmak ve moralini bozmak için yaptıkları harekâttır. Gerilla harekâtları görece küçük gruplar halinde taarruzi taktikler kullanılarak icra edilir ve diğer askeri harekâtları destekler.*”⁷³

Kelime anlamı dışında askeri bir terim olarak gerilla terimi ise “*Gerilla harbine katılan herhangi bir sivil ya da askeri şahsı*” ifade eder.⁷⁴ Bu şahıs, muhariptir. Aynı dokümanda gerilla ile ilgili olarak “*Bir gerillanın, askeri teşkiller içerisindeki bir birliğin parçası olmakla birlikte askeri bir kuvvete dâhil olması gerekmez*” denilerek tanım açıklığa kavuşturulmuştur.⁷⁵ Bu açıklamalar esasen, gerillanın, askeri bir teşkil içerisinde faaliyet gösterse bile Gayrınizami Savaş teşkilinin savaşan unsuru olarak tanımlandığı anlamına gelir.

1.3.2.3.2. Terörizm, Terörist, Ayaklanma ve Ayaklanmalara Karşı Koyma

Gayrınizami Savaş çok eski bir kavram olmasına karşın terörizm oldukça modern bir kavramdır. Max Boot, XIX. yüzyıl öncesinde çok az terörist grup bulunduğunu ve terörizmin taşınabilir imha silahları, kitle iletişim araçları, artan okur–yazarlık oranı ve laik ideolojiler sonucu olanaklı hale geldiğini söyler.⁷⁶ Terörizm Birleşik Devletler askeri literatüründe genel bir ifadeyle “*Devletleri veya toplumları, çoğunlukla siyasi, dini ya da ideolojik amaçları gerçekleştirmeye zorlamak için insana ya da mala karşı gayrimeşru kuvvet kullanımı*” olarak tanımlanır.⁷⁷ 3713 Sayılı Terörle Mücadele Kanununa göre ise terör “*cebiri ve şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasî, hukukî, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk*

⁷² Max Boot, **Görünmeyen Ordular: Gerilla Tarihi**, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 2014, s. XVII.

⁷³ Department of the Army Headquarters, FM 31-21, s. 8.

⁷⁴ Genelkurmay Başkanlığı, s. 103.

⁷⁵ Department of the Army Headquarters, FM 31-21, ss. 249, 250.

⁷⁶ Boot, ss. 183, 186.

⁷⁷ Headquarters Department of the Army, FM 3-98, s. 3-1.

Devletin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, Devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü suç teşkil eden eylemlerdir.”

Bu iki tanımın ışığında terör kavramından bahsedebilmek için üç ana unsurun bir araya gelmesi beklenmelidir:

- I. Devlet dışı aktörlerin varlığı,
- II. Bu aktörlerin gayrı muharip unsurlara karşı sindirme veya zorlama amacıyla kuvvet kullanımı,
- III. Bu aktörlerin amaçlarının dini, ideolojik veya siyasi olması.

3713 Sayılı Terörle Mücadele Kanunu ikinci maddesinde terörist “*Terör Suçlusu*” olarak tanımlanmaktadır. Bu tanıma göre terör suçlusu (terörist) “*Birinci maddede belirlenen amaçlara ulaşmak için meydana getirilmiş örgütlerin mensubu olup da, bu amaçlar doğrultusunda diğerleri ile beraber veya tek başına suç işleyen veya amaçlanan suçu işlemese dahi örgütlerin mensubu olan kişi terör suçlusudur.*” Dolayısıyla terörist, bir terörist örgütün muharibi olarak çatışmaya katılan kişidir.

Bir Gayrinizami Savaş teşkili sahadaki ya da politik çevrelerdeki bir kısım aktörler tarafından terörist, haydut, hain vb. olarak tanımlanırken diğerleri tarafından da gerilla, özgürlük savaşçısı, isyancı, mücahit vb. olarak tanımlanabilir. Bu sıfatlardan ikincileri nispeten olumlayıcı sıfatlar olarak görülebilir.⁷⁸ Ayrıca ayaklanma ve iç karışıklık durumunda da Gayrinizami Savaş kuvvetleri muhasım devlet tarafından terörist olarak tanımlanabilmektedir. Bu resmi ve hukuki tanımlamanın sonucu çatışma kuralları çerçevesinde odaya çıkar. Cenevre Sözleşmeleri ve Ek Protokolleri kapsamında her türlü terörist eylem ve ayaklanma, iç karışıklık durumlarında, çatışmaya taraf olan Gayrinizami Savaş kuvvetleri sözleşme ve protokollerinin dışında tutulurlar.⁷⁹

Gayrinizami Savaş kuvveti, eğer terörist örgüt olarak tanımlanmıyorsa, bir emir komuta içerisinde hareket etmeleri, uzaktan ayırt edici bir işaret taşımaları, silahlarını görünür olarak taşımaları ve çatışma kurallarına riayet etmeleri şartıyla,

⁷⁸ Boot, s. XVIII.

⁷⁹ Melike Batur Yamaner ve diğerleri, **12 Ağustos 1949 Tarihli Cenevre Sözleşmeleri ve Ek Protokolleri**, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul, ss. 266, 267.

sözleşme kapsamında muharip sayılırlar.⁸⁰ Gerillanın tabi olduğu bu husus askeri literatüre de girmiştir.⁸¹

Tanımlamalar ve sonuçları bu kadar değişken olmasına rağmen gene de Gayrınizami Savaş unsuru olarak terörist örgüt veya gerilla kuvveti arasındaki farklılıkları askeri açıdan kategorize etmek mümkündür. Gene de bu sınıflandırma gerçek hayatta çok net bir ayırım anlamına, daha açık bir ifadeyle, gerilla kuvvetlerinin terörizme ya da terörist örgütlerin gerilla harbine başvurmayacakları anlamına gelmemektedir.⁸²

I. Gerilla kuvveti geçici ya da kalıcı olarak alan hâkimiyeti kurma amacı güdebilir. Terör örgütünün ise böyle bir amacı yoktur.

II. Gerilla kuvvetinin mevcudu, bazı durumlarda, düzenli ordu birliklerine yaklaşacak kadar artabilir. Terörist örgütler ise mevcutlarını yükseltmezler.

III. Gerilla kuvveti hedefini kendisinin iyi bildiği bir muharebe sahasıyla belirleyebilir. Terörist örgütler ise sivil hedefleri de tercih ederler.

IV. Gerilla kuvveti, nihai olarak, düşmanını yıpratmayı ya da yenmeyi hedefler. Terörist örgütler ise ses getirecek birkaç eylem yaparak amaçlarına ulaşmaya çalışırlar.

Terörist örgütlerin bu özellikleri tarihteki ilk örneği olarak kabul edilen Haşhaşi örgütünde net olarak görülebilir. Amaçları, din motifiyle bezeli olsa da siyasiydi. Her ne kadar kendilerinden önce de siyasi gerekçelerle icra edilen suikastlar varsa da terörü sistematik ve uzun süreli olarak kullanan ilk örgüt Haşhaşilerdir.⁸³ Nizami Selçuklu Ordusuna karşı bir varlık gösteremeyeceklerini biliyorlardı ve bu sebeple de kendileri için stratejik olan kaleleri ele geçirmek şeklinde askeri ve propaganda yöntemlerini kullanmak şeklinde sosyal olmak üzere iki yönlü bir strateji geliştirmişlerdi. Hedef seçiminde devlet adamlarını, kamu görevlilerini birinci sıraya koymuşlardı.⁸⁴ Kurucuları Hasan Sabbah'ın otuz yıllık

⁸⁰ Yamaner ve diğerleri, ss. 50-51.

⁸¹ Department of the Army Headquarters, FM 31-21, s. 9.

⁸² Boot, s. XVIII.

⁸³ Bernard Lewis, **Haşşiler: Ortacağ İslam Dünyasında Terorizm ve Siyaset**, çev. Ali Aktan, Sebil Yayınları, İstanbul, 1995, ss. XI, 111.

⁸⁴ Ayşe Atıcı, **Büyük Selçuklu İmparatorluğu'nda Bâtını Hareketi**, Ankara Ünverstesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2005, s. 63.

yönetimi altında sadece elli kişi öldürmüşlerdi ancak yarattıkları etki çok kuvvetliydi.⁸⁵

Özellikle Soğuk Savaş sonrasında kullanımı yaygınlaşmış olan bir kavram da “Ayaklanma-Insurgency” ve buna bağlı olarak “Ayaklanmaya Karşı Koyma-Counterinsurgency (COIN)” kavramlarıdır.⁸⁶ Ayaklanma, “*Anayasal bir hükümeti düzeni bozucu faaliyetler ve silahlı çatışma ile yıkma hedefi taşıyan organize bir harekettir. İsyan kontrolünü artırırken hükümet kontrolünü ve meşruiyetini zayıflatmak için tasarlanmış uzun süreli siyasi ve askeri mücadeledir. Ayaklanma söz konusu olduğunda siyasi iktidar esas husustur.*”⁸⁷

Ayaklanan grupların, hedefleri olan anayasal hükümet tarafından terörist olarak tanımlanması doğaldır. Gene de dokümantasyonlardaki tanımlar arasındaki en büyük fark, terörizmin amacını gerçekleştirmek için devletleri ve toplumları şiddet eylemleriyle zorlamak olmasına karşın ayaklanmanın meşru hükümeti devirmeye yönelik olmasıdır.

Ayaklanmaya Karşı Koyma “*Bir hükümet tarafından ayaklanmayı bastırmak için askeri, paramiliter, ekonomik, psikolojik ve sivil tedbirlerdir.*”⁸⁸ Ayaklanmaya Karşı Koyma söz konusu olduğunda Birleşik Devletler Ordusu, Dost Ülke İç Savunmasına Yardım başlığı altında askeri ve siyasi operasyonlar icra edileceğini kabul etmekte ve bu operasyonların hasım tarafı olan isyancıların silahlı olanlarını gerilla olarak da tarif etmektedir.⁸⁹

1.3.2.4. Gayrinizami Savaş Harekâtının Karakteristiği

Bütün savaşlar, imha ve yıpratma muharebelerinin bir karışımıdır. Düşmanın kısa sürede imhası genel olarak tercih edilen bir sonuç olmasına rağmen, fazla görülen bir durum olmamıştır. Uzun yıpratma muharebeleri, düşmanın imkân ve moralini yok ederek daha sonra imha edici darbeyi indirmek üzere kullanılmış ve

⁸⁵ Bot, s. 184.

⁸⁶ Mehmet Tanju Akad, **Tarihten Bugüne Gayrinizami Savaş**, Kastaş Yayınevi, İstanbul, 2015, (Gayrinizami), s. 15.

⁸⁷ Headquarters Department of the Army, **FM 3-07 Counterinsurgency Operations**, US Army Combined Arms Center, Washington DC, 2004, (FM 3-07), s. 1-1.

⁸⁸ Headquarters Department of the Army, **FM 3-24 Tactics in Counterinsurgency**, US Army Infantry School, Washington DC, 2009, (FM 3-24), s. 3-1.

⁸⁹ Headquarters Department of the Army, FM 3-24, ss. 1-2, 3-2.

savaşların belirleyici faktörleri olagelmışlerdir. Modern savaşların tamamına yakını süresi uzun ya da kısa olsa da, daha çok yıpratma muharebelerinden oluşmaktadır. İkinci Dünya Savaşı bu duruma tipik bir örnekler teşkil eder. Gayrınızami Savaş da, esas olarak, bir yıpratma muharebesidir⁹⁰ ve tarih boyunca dünyanın her yerinde görülmüştür.⁹¹

Nizami Savaş ve Gayrınızami Savaş arasındaki farklılıkları kesin çizgilerle ayırmak da mümkün değildir. Bu iki muharebe tarzı, düzenli ordular tarafından, birbirinin içine girmiş bir şekilde eş zamanlı olarak da aynı aktör tarafından kullanılmaktadır. Düzenli ordular da keşif, sabotaj, ikmal yollarının taciz edilmesi vb. harekâtlarda Gayrınızami Savaş usullerini bünyelerindeki Gayrınızami Savaş unsurlarıyla uygulamaktadırlar. Bu durum özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra belirgin bir hal almıştır. Bu kapsamda, İkinci Dünya Savaşı, Gayrınızami Savaş harekâtları için bir sıçrama dönemidir denilebilir.⁹² Bunun yanında, Gayrınızami Savaş harekâtları yapan kuvvetler tarih boyunca düzenli orduların takviyesinde onlar adına öncü veya artçı hareketlerin icrasında kullanılmışlardır. Osmanlı Akıncıları bu durumun tarihteki tipik örnekleridirler.⁹³ Gayrınızami savaşın genel karakteristik özellikleri ise aşağıdaki gibi tanımlanabilir:

I. Türevi ne olursa olsun Gayrınızami Savaş, genel olarak ve veri bir an için de olsa, daha zayıf olanın daha güçlü olana karşı kullandığı bir savaş tarzıdır⁹⁴ ve imhaya değil yıpratmaya yöneliktir. Bu tür savaş icra eden unsurların güçleri geleneksel yöntemleri kullanmaya, yani Nizami Savaş icra etmeye yetmediği için Gayrınızami Savaş tarzına başvurmaktadırlar. Her şeyden önce Gayrınızami Savaş, en azından başlangıçta ucuz ve kolaydır. Bu türden teşkilleri kurmak ve onlarla faaliyette bulunmak pahalı silah sistemlerinin varlığını ve detaylı bir bürokratik örgütlenmeyi gerektirmez.

II. Gayrınızami Savaş teşkilleri, taktik seviyede nizami savaş teşkillерinin yani düzenli orduların alt seviye taktik birlikleriyle aynı yöntemleri kullanırlar. Aradaki fark, Gayrınızami savaşın belirli bir cephe hattı olmaması ve muharebe öncesinde bürokratik planlama aşamalarından yoksun bulunmasıdır.

⁹⁰ Akad, Gayrınızami, ss. 21, 77.

⁹¹ Boot, s. XXI.

⁹² Akad, Gayrınızami, ss. 77, 120.

⁹³ Uyar ve Erickson, s. 105.

⁹⁴ Boot, s. 493.

III. Bunun yanında Gayrinizami Savaş, siyasi örgütlenme ve propaganda faaliyetlerinin hayati olduğu bir savaş tarzıdır. Meşruiyet oluşturmak hayatidir.⁹⁵ Modern Gayrinizami Savaş kuvvetleri kamuoyunu kazanmaya odaklanmışlardır. Kamuoyu faktörü sebebiyle, Gayrinizami Savaş kuvvetlerinin İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana önceki dönemlerden daha başarılı mücadele verebildikleri gözlenmektedir.⁹⁶

IV. Gayrinizami Savaş kuvvetleri yerel kuvvetlerdir. Düşman topraklarında harekât icra eden düzenli ordulara bağlı ve onların parçası olan Gayrinizami Savaş kuvvetleri bile, bu harekâtlara başlamadan önce faaliyet gösterecekleri bölgenin sosyal yapısı ve coğrafi durumuna göre uzun ve kapsamlı planlama ve eğitim faaliyetlerinde bulunurlar. Zaten gerek Türk⁹⁷ gerekse Birleşik Devletler⁹⁸ askeri mevzuatı bu yerellik durumuna atıf yapmaktadır.

V. Uzun süren ayaklanma ve isyanlara karşı düzenli ordular tarafından yapılan tüm mücadeleler de Gayrinizami Savaş harekâtı olarak kabul edilirler. Bunun nedeni, hasım tarafın imha savaşı eren bir ordu değil de yıpratma savaşı vererek düşmanın savaşma azmini kırmaya çalışan ve kamuoyu oluşturmaya çalışan bir Gayrinizami Savaş kuvveti olmasıdır.

VI. Yukarıdaki tüm tanımlardan da anlaşılabilceği gibi bir Gayrinizami Savaş kuvveti, bir sonraki bölümde özellikleri detaylı bir şekilde açıklanıp kavramlaştırılacak paramiliter bir kuvvettir.

1.3.2.5. Gayrinizami Savaşın Eleştirisi

Bütün savaşların nihai amacı, en azından kendimiz için, daha elverişli bir barış ortamı tesis etmektir. Silahlı mücadele ise çok fazla miktarda kaynak tüketir. Bunun için silahlı birlikler kuran her devlet ya da toplumun birincil amacı en kısa sürede düşmanı imha ederek arzu ettiği barışı kurmaktır. Bu sebeple her silahlı güç daha yüksek ve kesin bir askeri başarı imkânı tanıdığı için nizami savaş sürdürmek ister. Gayrinizami savaşın zaman ve personel maliyeti çok fazladır. Katlanılan bu

⁹⁵ Liddell Hart, s. 400.

⁹⁶ Boot, ss. XX-XXI, 497.

⁹⁷ Genelkurmay Başkanlığı, s. 99.

⁹⁸ Department of the Army Headquarters, FM 31-21, ss. 3, 251.

maliyete rağmen de 1775'ten itibaren Gayrınizami Savaş kuvvetleri, Nizami Savaş icra eden kuvvetler karşısında %25,5 oranında başarı kaydetmiş, %10,8 oranında başa baş kalmış ve %63,6 oranında ise yenilgi yaşamışlardır.⁹⁹

Gayrınizami Savaşa dair eleştiriler üç kategoride değerlendirilebilir. Bunlardan ilki bünyesinde Gayrınizami Savaş teşkili bulunduran düzenli orduların disiplin kavramı kapsamındaki eleştirileridir. Bir diğer husus, Gayrınizami Savaş icra etmenin düzenli bir ordunun kültürel yapısında yola açacağı erozyondur. Son olarak da Gayrınizami savaşın toplum genelindeki sosyal maliyetine yönelik eleştiriler mevcuttur.

Gayrınizami Savaş icra etmenin ilk maliyeti askeridir ve orduların disiplini ile alakalıdır. Gayrınizami Savaş teşkillerinin disiplin hususu özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan beri hep tartışıla gelmiştir. Disiplin, örgütsel anlamda, örgütün amaçlarını üyelerinin bireysel ihtiyaçlarının önüne koyma yeteneği olarak tanımlanabilir. Yeterli bir disiplin seviyesiyle, örgüt dâhilindeki tüm bireyler, uygun bir lojistik destek yapısı olmadan bile uzun süreler boyunca örgütün amaçlarına hizmet edebilirler. Bunun yanında liderler, küçük gruplar halinde hareket edebilmek amacıyla astlarının disiplin seviyelerine güvenirlir.

Esasen disiplin devletin modernleşme aşamasında idari gücün toplumsal yaşantının her safhasına nüfuz edebilmesiyle oluşmuş bir idari güç şeklidir. Bröckling gibi askeri sosyologlar disiplini *öngörülebilir olmak* şeklinde tanımlarlar.¹⁰⁰ Yani sosyolojik olarak disiplin, bireylerin eylemlerinin tahmin edilebilir hale getirilmesi demektir ki eğitim ve propaganda kurumları faaliyetleriyle sürekli olarak toplumun her üyesinin davranış kalıplarına işlenir.

Modern ordulardan önceki silahlı kuvvetlerde disiplin olmadığını söylemek yanlış olur. Ancak; bir ordunun genelinde disiplinin sağlanması devletin idari güç yoğunlaşmasıyla beraber gelişmiştir. Her ülke ordusunun olduğu gibi TSK'nın da mevzuatında bir disiplin tanımlaması vardır ve *“Kanunlara ve nizamla mutlak itaat ve astın ve üstün hukukuna riayet etmek”* şeklinde tanımlanmıştır.¹⁰¹ Ancak bu tanımlama, sosyolojik tanımlamanın mevzuattaki bir ifadesinden ibarettir. Orduların büyümesi ve savaşın karmaşıklaşmasıyla birlikte öngörülebilir olmak, ancak itaat ve

⁹⁹ Boot, ss. XIX, 493.

¹⁰⁰ Bröckling, s.405.

¹⁰¹ TSK İç Hizmet Kanunu, Madde 113

dokümanlara olan bağlılık sonucunda mümkündür. Zaten yazı da bir idari araç olarak devletin gözetim yeteneğinin en önemli unsuru olagelmıştır.¹⁰² Bunun yanında disiplin aynı zamanda “birbirinin yerine koyulabilirlik ve ikame edilebilirlik” anlamına da gelir ve lojistik başarının arkasındaki malzeme standardizasyonu gibi muharebe başarısının arkasındaki beşeri standardizasyonun sağlanmasını ifade eder. Tüm bu anlatılanlarla beraber disiplin, devletin ya da yönetici iradenin yönettiği topluluk veya toplum üzerindeki kontrolünü sağlar.

Askeri sosyolojiye göre askeri disiplin formel ve informel olarak iki şekilde kodlanır. Formel olarak yasa ve yönetmeliklere dayanan disiplin, informel olarak askerlerin arasındaki küçük arkadaş gruplarına dayanır. Askerlerin sadece emirlere uyarak her zaman şiddet kullanmaya hazır olmaları savaş şartları içerisinde yeterli gelmez. Disiplinin sağlamlığı için arkadaş grupları içerisindeki sosyal denetimin de sağlanması gerekir.¹⁰³

Bu kapsamda, bünyelerinde barındırdıkları Gayrinizami Savaş teşkilleriyle ilgili olarak ilk ve en büyük eleştiriler düzenli ordulardan gelmiştir. Bu teşkiller, modern dönemde “Komando” ya da özel harekât icra eden “Özel Kuvvetler” olarak adlandırılırlar. Bu özel harekâtlar küçük birlikler tarafından icra edilen ve özel riskler ihtiva eden harekâtlar olarak adlandırılabilir. Dolayısıyla da bu birliklerin üyeleri özel eğitime tabi tutulurlar ve bu eğitim ve harekât tarzına dayanabilecek gönüllüler arasından seçilirler. İkinci Dünya Savaşı ile birlikte yoğun olarak kullanılmaya başlanan bu seçkin birlikler nizami ordu taraftarı askerler tarafından iyi karşılanmamışlardır. Varılan sonuçlar ise disiplinli profesyonel askerlerin değerinde olmadıkları, en iyi personeli bünyelerinde toplayarak orduların genel niteliğini düşürdükleri ve muharebelerin özel birliklerle değil standart birliklerin ortalama niteliği sayesinde kazanılacağıydı. Fakat bu tür birliklerin kitle disiplininin ötesinde özellikler de taşımaları gerektiği kabul görmektedir.¹⁰⁴

Bir ordunun görevi fiziksel şiddeti etkili bir şekilde kullanarak dış düşmanın savaşma yetenek ve imkânlarını yok etmek ya da en azından onu savaşamayacak duruma getireceğine ikna ederek dolaylı bir tehdit kullanmaktır. Savaşın endüstriyel olduğu bir çağda bile savaş faaliyeti ne kadar sanayi faaliyetlerine

¹⁰² Giddens, Şiddet, s.24.

¹⁰³ Bröckling, s.25

¹⁰⁴ Boot, ss. 259, 260, 281, 282.

benzerse benzesin, askeri faaliyetler en nihayetinde yaşam ve ölümle ilgili olduklarından sınaî faaliyetlerinden farklıdır. Dolayısıyla askeri alandaki itaat talebi, yani disiplin, insanlığın diğer sosyal faaliyetlerine nazaran çok daha ödünsüz ve katıdır.¹⁰⁵ Gayrınızami Savaş teşkillerinin ise böyle bir amaçları olmadığı görülür. Bu kuvvetler, kamuoyu desteğiyle birlikte yıpratma savaşı vermek için vardır.

Gayrınızami savaşın ikinci askeri sakıncası, düzenli orduların ve bu orduların bünyesindeki subay toplumunun etkilenmesi üzerinedir ve son dönem Osmanlı Ordusu bu durumun tipik örneğini teşkil eder. Gayrınızami Savaş ile yetişen subay toplumları, asli görevleri olan kadro ve teşkilat görevlerinde dış düşmana karşı savaş hazırlığı yapamayarak askeri yetkinliklerini artıramazlar. Bu subaylar Gayrınızami Savaş harekâtının gerektirdiği küçük birlik muharebelerinde uzmanlaşıyorlar bile daha büyük organizasyonlar halinde bir araya gelerek nizami bir savaş yapamazlar. Buna, askeri liderlerin uzun süren iç güvenlik görevleri esnasında politik olarak etkilenme ihtimalleri de eklendiğinde düzenli birliklerin Gayrınızami Savaş harekâtlarında kullanılmasının askeri liderlik kurumunu zedelediği de görülür.¹⁰⁶

Gayrınızami Savaş'ye son eleştiri ise sosyolojik bir bakış açısına sahiptir ve moral değerlerle alakalıdır. Gayrınızami Savaş ile yurt savunması yapan bir toplumun genç kuşakları, uzun süren bu silahlı ve politik mücadele sonucunda moral değer erozyonuna uğrayabilirler. Bu erozyon, otoriteye direnme eğilimi ve işgal sona erdirildikten sonra bile bir düzene uymama davranışı olarak doğabilir. Bunun sonucunda işgalden sonra ülke sathında düzen ve asayişin temin etmek zorlaşabilir.¹⁰⁷

¹⁰⁵ Bröckling, s. 24.

¹⁰⁶ Uyar ve Erickson, ss. 434, 439.

¹⁰⁷ Liddell Hart, s. 402.

İKİNCİ BÖLÜM

PARAMİLİTARİZM ve KUVVETLERİN YERELLEŞMESİ

2.1. PARAMİLİTARİZM VE MİLİTARİZM

Militarizm bir ideolojidir, askerlik ile bağlantılı pratikleri ve normları yücelten sosyolojik bir kavramdır ve sosyal bir olgudur.¹⁰⁸ Tarihsel süreç içerisinde militarizm kavramıyla ilgili birçok tanım yapılmıştır. Militarizmi benimsemiş toplumların ve devletlerin özelliklerine bakıldığında, genellikle en az dört farklı karakteristik özellik göze çarpmaktadır.¹⁰⁹

- I. Askeri ağırlıklı yönetim,
- II. Yüksek düzeydeki askeri harcamalar,
- III. Saldırganlık eğilimi
- IV. Askeri kurumların ya da kültürün sivil ilişkiler üzerindeki baskın etkisi.

Ordu kavramının Fransızca karşılığı olan “*militaire*” sözcüğü, etimolojik olarak Latince “*askerlik ve savaşa dair*” anlamına gelen “*militaris*” sözcüğüne dayanmaktadır. Dolayısıyla, militarizm kavramını Türkçeye *orduculuk* veya “*askercilik*” olarak çevirmek mümkündür. Militarizm kavramı I. Dünya Savaşı öncesinde akademik ve siyasal dile yerleşmiş, İkinci Dünya Savaşı’ndan Soğuk Savaş’ın bitimine kadar geçen dönemde ise adeta unutulmaya yüz tutmuştur. Son yıllarda yürütülen siyasî tartışmalar ve akademik çalışmalarda tekrar yaygınlaşmaya başlayan militarizm kavramı ideolojik oluşumların analizi için kullanılırken, militarizmin yaygınlaşma ve kurumsallaşma süreçleri söz konusu olduğunda militarizasyon (veya askerîleşme) kavramına başvurulmaktadır. Militarizm genel olarak “*askerî alt kültüre ait değerlerin toplumun egemen değerleri*” olarak *algılanması* şeklinde de tanımlanabilir ve askerî değer ve pratiklerin yüceltilerek ve sivil alanı şekillendirmesi olarak da değerlendirilebilir.¹¹⁰

¹⁰⁸ Ayşe Gül Altınay, 2008. “Militarism and Culture of Violence.”, **World Tribunal on Iraq**, (Ed. Müge Gürsoy Sökmen), Olive Branch Press, New York, 2008, (Culture), ss.364-370.

¹⁰⁹ Jean Dréze, “Militarism and Development”, **The Elgar Companion to Development Studies**, (Ed. David Alexander Clark), Northampton 2006, ss.375-377.

¹¹⁰ Ayşe Gül Altınay, “Tabulaşan Ordu, Yoksayılan Militarizm: Türkiye’de Metodolojik Militarizm Üzerine Notlar.”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, Dönemler ve Zihniyetler**, (Ed. Ömer Laçiner), İletişim Yayınları, İstanbul, 2009, (Ordu), ss.1245-1257.

Paramilitarizm ise militarizmden türemiş bir kelimedir. Yunanca “yanında, ilgili, bağlantılı” anlamı veren “para” ön eki kullanılarak türetilmiştir.¹¹¹ Türkçe karşılığı olarak “yarı askerilik” kullanılabilir.

Genel olarak paramiliter örgütler, örgütsel yapıları, eğitimleri, alt kültürleri ve fonksiyonları ile bir devletin askeri kuvvetlerine benzeyen ancak resmi silahlı kuvvetleri içerisinde kabul edilmeyen örgütler olarak tanımlanırlar.¹¹² Amerika Birleşik Devletleri Silahlı Kuvvetleri, resmi ordular dışında kalan ve amacını gerçekleştirmek üzere silah kullanan her organizasyonu paramiliter organizasyon olarak tanımlar ve iç güvenlik teşkilatları ile diğer gayri resmi örgütleri “düzenli” ve “düzensiz” olmak üzere ikiye ayırarak inceler. Aynı dokümanda düzensiz paramiliter örgütler isyancılar, terörist örgütler, büyük ölçekli suç örgütleri ve özel askeri örgütler olarak tanımlanırken iç güvenlik teşkilatları da düzenli paramiliter örgütler olarak tanımlanırlar.¹¹³ Dolayısıyla askeri mevzuata göre hem resmi iç güvenlik teşkilatları hem de Gayrinizami Savaş türevlerini icra eden silahlı örgütler paramiliter organizasyonlar olarak tanımlanmaktadır.

Bu noktadan hareketle, paramilitarizm, militarizm gibi sosyal bir olgu olmamakla birlikte bir örgütlenme tarzıdır denilebilir. Bunun yanında paramiliter örgütlenmenin, militer örgütlenmenin iktisadi, siyasi/sosyal ya da askeri olarak kullanılamayacağı durumlarda başvurulacak bir örgütlenme şekli olduğu söylenebilir. Askeri mevzuatın Gayrinizami Savaş ve Gerilla Savaşı tanımları da dâhil olmak üzere paramiliter örgütleri düzenli silahlı kuvvetlerden ayıran üç önemli özelliğin vurgulandığı görülmektedir:

I. Kuruluş Amaçları: Paramiliter bir örgütün kuruluş amacı düşman devletlerin silahlı kuvvetleriyle sınır hatları, sınır boyları ya da sınırlar ötesinde mücadele etmek ve düşman kuvvetlerini en kısa zamanda imha etmek, yani nizami savaş yürütmek değildir. Paramiliter örgütlerin amacı, iç güvenlik, sınır güvenliği ve asayişin temini veya Gerilla Savaşı veya terörist eylemler ile hasmına karşı yıpratma

¹¹¹ Utah State University, “Greek Prefixes”, <http://www.usu.edu/markdamen/Wordpower/handouts/gkaffix.pdf>, (28.03.2018).

¹¹² Oxford University Press, “paramilitary, adj. and n.”, **OED Online**, 06.2015, <http://www.oed.com/view/Entry/137527>, (29.06.2015).

¹¹³ Department of the Army Headquarters, **TC 31-93.3 Thread Force Paramilitary and Nonmilitary Organizations and Tactics**, 2003, (Paramilitary), s. 1-1.

savaşı vermek veya devletin kanun uygulayıcı düzenli paramiliter kuvvetleriyle mücadele etmektir. Her durumda savaş tarzı gayrinizamidir.

II. Envanterlerinde Bulunan Silah ve Araçları: Paramiliter kuruluşlar ağır silahlardan yoksundurlar. Ağır silahlar bir kişinin taşıyıp kullanabileceği silahlar haricinde olan ve araçla taşınıp ekip halinde kullanılabilen silahlardır.¹¹⁴ Dolayısıyla amaca yönelik olarak, paramiliter örgütler hafif silahlıdırlar çünkü karşılarında esir veya imha edilmesi gereken büyük düşman kitleleri olduğu söylenemez.

III. Politizasyon: Türü ne olursa olsun, iç güvenlik ve kanun uygulama harekâtları politik bir yapı olan devletin toplum üzerindeki egemenliği ile yakından ilgilidir. Gayrinizami Savaş ise yüksek seviyede politik bir savaş türüdür. Bu iki husus bir arada değerlendirildiğinde, paramiliter örgütlerin yüksek derecede politizasyona sahip oldukları söylenebilir.

Yukarıdaki üç husus bir arada düşünüldüğünde bir paramiliter örgütün genel karakteristik özelliklerini aşağıdaki gibi sıralamak mümkün gözükmemektedir:

I. Kısıtlı Amaç: Amaç, düşman kuvvetlerin imhası değil asayiş ve emniyetin temini veya sınır güvenliği gibi rutin devlet fonksiyonlarını yerine getirmek veya Gayrinizami Savaş icra etmek olmalıdır.

II. Hafif Silahlılık: Örgüt, sadece hafif silahlarla teçhiz edilmelidir. Aksi takdirde amaç, düşmanın imhası halini alacaktır ve örgüt, militer bir karaktere bürünecektir.

III. Politizasyon: Paramiliter örgütler, faaliyetleri sebebiyle politik uygulayıcılar olarak veya bu uygulayıcılara karşı mücadele ettiklerinden yüksek seviyede politik bir örgütsel kültüre sahiptirler.

2.1.1. Paramilitarizasyon

Tıpkı militarizmde olduğu gibi paramilitarizmin yaygınlaşma ve kurumsallaşma süreçleri söz konusu olduğunda¹¹⁵ paramilitarizasyon (veya yarı askerleşme) kavramına başvurulabilir. Devletin iç ve dış güvenlik fonksiyonlarının

¹¹⁴ Genelkurmay Başkanlığı, s. 3.

¹¹⁵ Altınay, Ordu, s. 1245.

birbirinden ayrılması da¹¹⁶ bir paramilitarizasyon olarak görülebilir. Bu süreci iki şekilde yorumlamak mümkün gözükmektedir:

I. Daha önce var olan ancak düzenli silahlı kuvvetler bünyesinde bulunmayan bir kısım askeri potansiyeli, devletin düzenli silahlı unsurlarından biri haline getirmek,

II. Var olan silahlı kuvvetlerin bir kısım unsurlarını polis örgütünün doğuşunda olduğu gibi paramilitarize etmek.

Birinci duruma örnek olarak sınır muhafızlığı kurumu veya üçüncü bölümde açıklanacak olan ve bu çalışmanın da konusunu teşkil eden Hamidiye Alayları ile Geçici Köy Koruculuğu gösterilebilir. Var olan silahlı gücün bir kısmının paramilitarizasyonu içinse iki genel örnek kullanılabilir: İçinde var olunan toplumun ve devletin geleneksellikten modernliğe geçişi esnasında iç ve dış güvenlik fonksiyonlarının birbirinden ayrılmasını ile ortaya çıkan iç güvenlik teşkilatları ve bu teşkilatların en bilinenleri olan polis örgütleri ve daha kuvvetli bir işgalciye karşı çözülerek Gayrinizami Savaş icra etmek üzere ülke içine çekilen düzenli silahlı kuvvetler.

2.1.1.1. Sınır Muhafızlığı

Geleneksel dönemden itibaren, sınır bölgelerinde yaşayanları, geleneksel devletin sınır boylarındaki güvenlik sorunlarının çözümünde kullanmak, tüm emperyalist güçlerin başvurduğu bir yöntemdir.¹¹⁷ Antik Mısırlılar, Nübye sınır kalelerini gene Nübyelilerden oluşan “*Madjay*” birlikleriyle korumuşlardır ve bu birlikler tarihte bu tür bir paramilitarizasyonun ilk örnekleridirler. Esasen Antik Mısır’ın sınır politikası daha sonraki tüm emperyalist güçler için bir örnek teşkil eder. Nübye kaleleri tarihte tasarlanarak yapılmış ilk stratejik savunma hattıdır.¹¹⁸ Aynı dönemlerde Anadolu’da da surlarla çevrili kentler (istihkâmlar) var olmuşsa da bunlar, birbirinden bağımsız olarak inşa edilmiş kaleler şeklindedir ve ancak Hitit Ordusu gibi askeri güçlerin kontrolünde bir stratejik savunma hattı gibi görev yapabilirler. Aynı süreç önce Roma ve sonra da Hindistan bölgesinde faaliyet

¹¹⁶ Giddens, Şiddet, ss. 253-254.

¹¹⁷ Keegan, s.190.

¹¹⁸ Keegan, ss.189 – 190.

gösteren İngiliz İmparatorluğu tarafından da işletilmiştir. Merkeze yakın bölgelerdeki büyük garnizonlardan sonraki ileri hatlarda sadece askeri amaçlı küçük garnizonlar oluşturarak bunları yerli halktan temin ettikleri insan gücüyle donatmışlardır.¹¹⁹

Sınır muhafızları, polis örgütleri hariç olmak üzere, dünyada paramilitarizmin en sık görülen türü olarak addedilebilirler. Sınır muhafızları her zaman sınır istihkâmları ile birlikte var olurlar. Bu, geleneksel devletin ve onun silahlı güçlerinin istihkâmlara bağlılığından kaynaklanan bir durumdur. Bunun yanında, emperyalist bir güç, işgal altındaki bölgelerde asayiş ve otoritesinin sağlanması maksadıyla, herhangi bir işgalden sonra, yerli bir kısım unsurları paramilitarize ederek kendi askeri gücünün kontrolü altında kullanabilir. Her iki durumda da var olan yerel silahlı potansiyel, ana askeri güce eklenmiş olur.

2.1.1.2. İç Güvenlik Teşkilatları

Devletin geleneksellikten modernliğe doğru evrimi sırasında ulus devletlerin oluşum aşamasında ilk kez, genel askeri idare, devletin iç işlerinden ayrılmıştır. Süreç, devletin idari menziline ve yoğunlaşmasının gelişmesiyle başlamıştır.¹²⁰ Modern anlamdaki ilk paramiliter örgütler polis ve jandarma gibi teşkilatları bünyesinde barındıran iç güvenlik teşkilatlarıdır. Tabiiyet, amaç ve silahlanmaları bakımından paramiliter bir örgütün tüm özelliklerini bünyelerinde barındırırlar.

İç güvenlik asli bir devlet fonksiyonudur ve geleneksel sonrası kadar devletlerin elindeki yegâne güvenlik teşkilatı ordularıdır. Westfalya Antlaşması ile mutlakıyetçi Avrupa Devletlerinin şekillenmeye başlamasını müteakip bu zamana kadar güvenliği feodal sisteme bağlı şövalyeler sağlarken, merkezi otoritenin gelişmesiyle bu sistem değişme sürecine girmiştir. Modern jandarma teşkilatları paramilitarizasyon sürecinin bir diğer türünü teşkil ederler ve ilk örnekleri mutlakıyet dönemi Fransa'sında görülmüştür. Yüzyıl Savaşları'ndan sonra mutlak hâkimiyetin kralda olduğu bu dönemde, Fransa'da merkezi hâkimiyet yerleşince merkezi bir

¹¹⁹ Boot, ss.153-154.

¹²⁰ Giddens, Şiddet, ss. 240-254.

güvenlik sistemi de oluşturmak mümkün olabilmiştir.¹²¹ Mutlakıyet öncesinde, Kırsal alanda kamu güvenliğinin sağlanması merkezi Fransız Ordusu'nun ayrı bir teşkilatı olan Marechaussee Teşkilatı'nın sorumluluğundaydı. Marechaussee Teşkilatı, aynı zamanda orduda askeri zabıta görevini de yürütüyordu. Sorumluluk alanları öncelikle yol, askeri sevkiyat güvenliği ve ordu firarilerinin yakalanmasıydı. Zamanla görev alanlarına ayrıca sivil vatandaşların korunması da dâhil olmuştur. Fransa Kralı XIV. Louis zamanında Marechaussee yeniden organize edilmiş ve bu reorganizasyon zamanında yukarıda bahsedilen sivilleri koruma görevi haricinde sivil suçluları tutuklama ve suçluların takibi gibi görevler de teşkilata verilmiştir.¹²²

1720 yılında dönemin savaş bakanı Le Blanc tarafından artan rüşvet olayları ve halka karşı kaba kuvvet kullanmaları sebebiyle saygınlığını yitiren Marechaussee teşkilatı için bir genelge yayınlanmıştır. Bu genelgeye göre teşkilatın görev ve sorumlulukları şöyle tanımlanmıştır:¹²³

- I. Kırsaldaki yolların güvenliği
- II. Pazar alanlarının güvenliği
- III. Toplantı ve panayırların güvenliği
- IV. Gerektiğinde tutuklama
- V. Devlet memurlarına eskort görevi
- VI. Askeri sevkiyatın güvenliği
- VII. Kırsal bölgelerdeki yargı işlev ve görevlilerinin güvenliğini sağlamak.

Teşkilata “*Jandarma*” adı verilmesi ise Napolyon dönemine rastlar. Aslında Jandarma Teşkilatı'nın, o dönemde Fransa Ordusunun elit birimlerinden birisi olarak yurt içi güvenlikle ilgili herhangi bir yükümlülüğü bulunmamaktadır. Teşkilatın esas görevi, Napolyon Dönemi'ne kadar Kral'ı korumak olarak süregelmiştir. Bir paramiliter örgüt olarak XIV. Louis Dönemi'nin siyasi baskı aracı olarak kullanılan Marechaussee teşkilatının adı, Napolyon tarafından, kamuoyu nezdindeki otoritesinin yeniden tesis edilmesi kapsamında, “*jandarma*” olarak değiştirilmiştir. Napolyon

¹²¹ Mehmet Soytürk, “Modern Devlet ve Güvenlik: Fransa, Avusturya-Macaristan ve Osmanlı İmparatorluğu'nda Jandarma Teşkilatı”, **History Studies: International Journal of History**, Cilt:4, Sayı:2, 2012, ss. 304, 310.

¹²² Clive Emsley, **Gendarmes and the State in Nineteenth-Century Europe**, Oxford University Press, Oxford, 1999, s.1.

¹²³ Emsley, s.27.

fetihleriyle birlikte Jandarma Teşkilatı, cephe gerisi emniyeti maksadıyla tüm Avrupa'ya yayılmış ve Napolyon'dan sonra da işlevini yitirmeyerek korunmuştur.¹²⁴

2.1.1.3. Özel Askeri Şirketler veya Özel Güvenlik Şirketleri

Savaşlarda paralı askerler kullanmak savaş tarihinin genelinde görülen bir durumdur. Sümer döneminden beri, paralı askerlik kurumunun varlığı resmi belgelerde geçmektedir. Gene de paralı askerlik kurumu, çok uzun bir zaman dilimi boyunca bu çalışmanın konusunu teşkil eden iç güvenlik faaliyetlerinde değil, geleneksel devletlerin, feodal beylerin veya kralların birbirleri arasındaki mücadelelerde özel eğitim ve yetenek gerektiren askeri işlerde kullanılmışlardır.¹²⁵ Tarih boyunca, mutlakî devletin ulusal ordularına kadar paralı asker kullanımı ulus devletin kuruluşunu hazırlayan Otuz Yıl Savaşları da dâhil olmak üzere her zaman görülmektedir.¹²⁶

Cenevre Anlaşması paralı askerlik kurumunu “ *Ülke içinde ya da yurt dışında, silahlı bir çatışmada savaşmak üzere silahlı hizmete kaydedilmiş; muhasamata doğrudan katılmış olan; esasen özel kazanç arzusu ile muhasamatta yer almak istemiş olan ve aslında, çatışmanın bir tarafınca ya da taraf adına, işbu tarafın, silahlı kuvvetlerindeki benzer rütbe ve görevler için muhariplere ön gördüğü veya ödediği miktarın oldukça üstünde maddi karşılık alacağı vaat edilen; ne çatışmanın taraflarından birinin vatandaşı olan ne de çatışmanın bir tarafınca kontrol edilen topraklar üzerinde ikamet eden; çatışmanın taraflarından birinin silahlı kuvvetlerine mensup olmayan ve çatışmanın taraflarından olmayan bir devlet tarafından işbu devletin silahlı kuvvetlerinin bir mensubu olarak resmi görevle gönderilmemiş olanlar.*” şeklinde tanımlamaktadır ve paralı askerleri, muhariplere ya da savaş esirlerine tanınan haklardan yoksun bırakmaktadır.¹²⁷

Paralı askerler, bir otorite tarafından örgütleninceye kadar, kişisel kazanç için hareket eden eski askerlerden oluşurlar ve çatışmalara bireysel olarak katılırlar. Örgütlenmeleri kalıcı olmaz ve görev bitimi ya da ödeme sonucunda dağılırlar.

¹²⁴ Soytürk, s. 306.

¹²⁵ Yusuf Mutlu Genç, “Tarihte Paralı Askerlik”, **Jandarma Dergisi**, 2008, Sayı:119, s. 30.

¹²⁶ Filiz Çulha Zabcı, “Yeni Savaşların Gizli Yüzü: Özel Askeri Şirketler”, **Mülkiye Dergisi**, Cilt:28, Sayı:243, 2004, ss. 6-7.

¹²⁷ Yamaner ve diğerleri, ss.211 – 212.

Geçici olmaları yüzünden, bağıllık ve disiplinleri yoktur; bu yüzden de stratejik etkileri sınırlıdır.¹²⁸

Devletin idari menziline gelişmesiyle birlikte paralı askerlik kurumu da değişime uğramıştır. Özellikle Otuz Yıl Savaşları'ndan sonra milli orduların krallar tarafından kurulmaya başlanmasıyla bu değişim hızlanmış ve Fransız Devrimi'nin kalabalık vatandaş ordusuyla da en azından Avrupa Kıtası'nda paralı askerlik kurumu kaybolmaya yüz tutmuştur. Devlet sisteminin ve egemen devlet kavramının yerleşmesi sonucunda, özel orduların tabi olacakları kurallar tedricen geliştirilmiştir.¹²⁹

Sömürgeler, emperyalist bir gücün sınır bölgeleri olarak düşünülebilir. Bu bölgelerdeki direnişin kırılması ise bir iç güvenlik ve sınır güvenliği hususu olarak kabul edilebilir. Dolayısıyla bu bölgelerde harekât icra eden paralı asker birlikleri, bir tür sınır muhafızlığı kurumu şeklinde, paramiliter birlikler haline gelmişlerdir. Fransız Devrimi'ni takiben ortaya çıkan milliyetçilik ve vatandaş ordusu kavramlarıyla Avrupa Kıtası'nda yok olan paralı askerlik kurumu sömürgecilik kapsamında tekrar kullanılmaya başlanmıştır. Büyük topraklara hükmedilmesi sonucu milli insan kaynağının yetmemesi ve uzak bölgelerdeki direnişe karşı savaşan milli ordularda kaydedilen zayıtın, yönetim üzerinde kamuoyu baskısı yaratması bu kurumun sömürge savaşlarında da etkin olarak kullanımını sağlamıştır.¹³⁰ XVII. Yüzyılda büyük İngiliz ve Alman şirketlerinin kontrolünde Avrupa'dakinden daha geniş ordular ve deniz gücü bulunduğu bilinmektedir.¹³¹

Özel Askeri Şirketler (ÖAŞ) veya Özel Güvenlik Şirketleri (ÖGŞ) ise paralı askerlik kurumundan biraz daha farklı bir yapı arz ederler ve paralı askerlik kurumunun evrim geçirmiş halidirler.¹³²

I. Kurumsal ve yasaldırlar. Bu husus, paralı askerlerden farklı olarak çok değişik türde hizmetler vermelerini sağlar. Kurumsallıkları aynı zamanda minimum seviyede de olsa bir bağıllık, hiyerarşi ve disiplin içinde olmaları anlamına gelir.

II. Birçok durumda, en azından kayıtlı olmayı gerektiren yasalar ve yabancı sözleşmeler için alınacak lisanslar yoluyla kendi devletlerine ismen bir bağıllıkları

¹²⁸ Zabcı, s. 7.

¹²⁹ Genç, s. 32.

¹³⁰ Genç, s. 33.

¹³¹ Zabcı, s. 7.

¹³² Zabcı, s. 8.

vardır.

III. Genellikle düzenli askeri birliklerin işgal harekâtlarından sonra iç güvenlik, asayiş, işgal altındaki ekonomik faaliyetlerin güvenliği ve dost unsurların eğitimi gibi faaliyetlerde bulunurlar.

Savaşın özelleşmesinin ise arkasında yatan iki ana neden vardır:¹³³

I. Soğuk Savaş'tan sonra dünya genelinde orduların küçülmeye başlaması ve militarizasyondan çıkış sonucunda işgücü piyasasına büyük miktarda eski asker katılmış ve bir araya gelerek kendi şirketleşmelerini oluşturmuşlardır. Soğuk Savaş sonrasındaki istikrarsızlık dünya genelinde bir güvenlik ve açığı asimetrik tehditler yumağı yaratınca da oluşturulan bu şirketlere büyük bir pazar payı meydana gelmiştir. Özellikle dünyanın istikrarsız bölgelerinde yer alan ve iç ve dış güvenlik teşkilatları zayıf olan devletler, ÖAS'lerin hizmetlerinden yararlanmak zorunda kalmışlardır.

II. Ekonomik liberalizasyon sonucunda kamu sektörünün küçülme eğilimi ve özelleştirme kavramı.

ÖAS/ÖGS'ler, kar amaçlı kuruluşlardır ve arz talep dengesi kapsamında savaşla ve çatışmayla ilgili profesyonel hizmet verirler. Bu şirketlerin oluşturduğu endüstrinin yılda yüz milyar dolarlık olduğu tahmin edilmektedir.¹³⁴ Bu hizmetler;¹³⁵

- I. Lojistik destek,
- II. Stratejik Planlama,
- III. İstihbarat,
- IV. Çatışma bölgelerinde muharebeye bilfiil iştirak etme,
- V. Dost unsurlara askeri eğitim verme ve teknik yardım şeklinde sıralanabilir.

Bugün dünyada doksana yakın ÖAS/ÖGS vardır ve yüz on ülkede faaliyet göstermektedirler.¹³⁶

¹³³ Zabcı, ss. 10-12.

¹³⁴ Ahmet Canatan, "Savaşın Özelleştirilmesi: Özel Askeri Şirketler", **Jandarma Dergisi**, Sayı:114, 2007, s. 31.

¹³⁵ Zabcı, s.29.

¹³⁶ Canatan, s. 30.

2.2. KUVVETLERİN YERELLEŞMESİ

Her paramiliter kuvvet yerel olmadığı gibi yerelleşmiş her kuvveti paramiliter olarak nitelendirmek de doğru değildir. Ancak, paramilitarizm ve kuvvetlerin yerelleşmesi arasında göz ardı edilemez bir bağ vardır. Savaş da kültürün bir parçası olarak kabul edilirse, bu hususların birbirlerinden tamamen bağımsız olduklarını düşünmek yanıltıcı olabilir.

Kuvvetlerin yerelleşmesi kavramını inceleyebilmek için öncelikle terminolojiyi düzenlemek ve konuya ilişkin kavramların kısa açıklamalarını yapmakta yarar vardır.

2.2.1. Yerelleşme

Yerelleşme yeni bir kavram değildir. Geçmişi çok daha ileri bir zaman dilimine uzansa da son otuz yıldır hem gelişen hem de gelişmekte olan ülkelerin gündemini işgal ettiği bilinmektedir.

Türk Dil Kurumunun tanımlamasına göre yerelleşme, *yöreselleşme* ya da “*mahallileşme*” anlamına gelir¹³⁷ ve esasen coğrafi bir kavramdır. Terimin İngilizce karşılığı olan iki sözcük ise “*decentralizasyon (desantralizasyon)*” ve bu çalışmanın başlığını da teşkil eden “*localisation (lokalizasyon)*” kelimeleridir. Her ne kadar desantralizasyon ile yerelleşme eş anlamlı olarak kabul edilse de¹³⁸ bu çalışma kapsamında yerelleşme için lokalizasyon terimini kullanmak daha doğru olur.

Kamu Yönetimi ana bilim dalı açısından bu kavramları “*yerinden yönetim*” ana başlığı altında inceleyerek anlamlandırmak daha doğru bir terminoloji yaratacaktır. Yerinden yönetim, bazı kamu hizmetlerinin merkezi yönetim organları ve hiyerarşisinden ayrı olarak, başka tüzel kişiler tarafından yürütülmesinin¹³⁹ genel ifadesidir. Desantralizasyon, Osmanlı Türkçesi’ndeki “*adem-i merkeziyet*” ile eş anlamlı olup “*merkezden uzaklaşmayı*” ya da “*merkezin yokluğunu*” tanımlayan bir

¹³⁷Türk Dil Kurumu, “Yerelleşme”, **Güncel Türkçe Sözlük**, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&view=gts, (30.06.2015)

¹³⁸ Hürriyet Olgun, “Türkiye’de Büyükşehir Belediyelerine Küre-Yerelleşme ve Yerellik Kavramları Çerçevesinde Bir Bakış”, **Sosyoekonomi Dergisi**, 5, 2007, s.111.

¹³⁹ Mustafa Dönmez, **Mahalli İdarelerin Teşkilat Yapısı, Organları ve Görevleri**, Mahalli İdareler Derneği Yayınları, Ankara, 1996, s.5.

terimdir ve genel bir ifade olan “*Yerinden Yönetim*” teriminin eş anlamlısı olarak kabul etmek daha doğru olur.¹⁴⁰

Yerinden yönetim, “*siyasal amaçlı*” ve “*yönetimsel amaçlı*” yerinden yönetim olmak üzere ikiye ve yönetimsel amaçlı yerinden yönetim de “*hizmet yerinden yönetimi*” ve “*yerel yerinden yönetim*” olmak üzere gene ikiye ayrılır.¹⁴¹ Siyasal amaçlı yerinden yönetim daha çok federal devlet yapısıyla örtüşür ancak esası sadece coğrafi değildir. Yönetimsel amaçlı yerinden yönetimde ise yerinden yönetim birimlerinin yetkileri sadece yönetim alanındadır; yasama ve yargı yetkisi merkezi yönetimdedir.¹⁴²

Yönetimsel Amaçlı Yerinden Yönetim birimleri merkez teşkilatından ayrı bir teşkilata sahiptir ve bu birimler personel ve organlarıyla merkezi yönetimin hiyerarşisi dışında kalmaktadırlar. Hizmet yerinden yönetimi, esas olarak yürütülmesi için teknik özellikler gereken kamu hizmetlerinin, bu konuda uzmanlaşmış bir kamu kurumu tarafından yürütülmesidir. Bu yerinden yönetim şeklinde, belirli bir kamu hizmeti, merkez dışında bağımsız bir örgüte bırakılarak, yerine getirilir. Merkezi hiyerarşinin dışında olan bu örgüt, kendisine verilmiş bulunan hizmetle ilgili konularda, yürütme ile ilgili kararları verme yetkisine haizdir.¹⁴³

Yerel Yerinden Yönetim ise, bir kısım idari görevlerin (askeri görevler de idari görevlerdir) yürütülmesi yetkisinin, merkezi idare dışında (bölge, il, belediye, köy, vb.) ve faaliyet alanları belirli bir coğrafi alan dâhilinde olan yönetimlere verilmesi demektir.¹⁴⁴ Türkçede “*Kuvvetlerin Yerelleşmesi*” denildiği zaman kastedilen yerelleşme kavramının bu olması tanım gereğidir. Bir başka tanıma göre yerel yerinden yönetim, belli bir bölgede yaşayan topluluklara, o bölgede yaşayan topluluğu ilgilendiren bazı kararları kendi belirledikleri organlar vasıtasıyla yerine

¹⁴⁰ Recep Bozlağan, “Anayasalarda Mahalli İdareler ve Yeni Anayasa Yapım Sürecinde Mahalli İdarelere Dair Düzenlemeler”, **Lider Ülke Türkiye**, (Der. Hamdi Turşucu ve Hamit Emrah Eriş), AK Parti AR-GE Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2011, s. 50.

¹⁴¹ Cem Özgider, **Osmanlı Devletinde Tanzimat Sonrası Dönemde Yerel Yönetimlerin Mali Yapıları:İstanbul Örneği**, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale, 2010, s.7.

¹⁴² Bozlağan, s. 52.

¹⁴³ Özgider, s. 8.

¹⁴⁴ Bilal Eryılmaz, **Kamu Yönetimi**, Erkam Matbaası, İstanbul, 1998, s.66.

getirmeleri için karar almada özerklik verilmesidir.¹⁴⁵ Bu tanımların doğal bir sonucu olarak da yerel yerinden yönetimde bahsedilirken esas ayırt edici unsurun unsur coğrafya olduğu görülmektedir. Kuvvetlerin Yerelleşmesi söz konusu olduğunda ise yerelleşme terimi, bu kuvvetlerin “*yerel ile bütünleşmesini, merkezden ayrı bir parça olmalarını ve otonomi*” de içinde barındırmalıdır.

Mutlak monarşiler ve onların kurulmasına ön ayak oldukları ulus devlet, yerel güçleri tasfiye ederek devletin merkezileşmesini sağlamıştır. Feodal sistemi ortadan kaldıran Fransız İhtilali, mutlak monarşiden gelen merkeziyetçiliği aynen korumuş ve hatta daha da güçlendirmiştir. Ulusu inşa etmek ve ulusal birliği pekiştirmek, yerel unsurların iktidar kaynaklarının sonlandırılması sonucu oluşmuştur. Başka bir deyişle ulus devlet ve merkezileşme süreci aynı anda işlemiştir.¹⁴⁶

XX. Yüzyıl’ın sonuna doğru küreselleşme; ulaşım, iletişim ve sermayenin, ulus devlet sınırlarını aşacak kadar artması; ulus devletin egemenlik, meşruiyet ve ulus kavramlarını tartışmaya açık hale getirmiştir. Bunun sonucunda, işlevi azalan ulus devletin farklı sosyal grupları bir arada tutan merkezi otoritesi zayıflayarak toplumsal alt kimlikler öne çıkmıştır. Bir başka deyişle ulus-devlet, küreselleşme sonucunda ortaya çıkan yerelleşme, bölgeselleşme ve mikro-milliyetçilik dalgalarıyla baş edemez duruma gelmiştir.¹⁴⁷

Küreselleşme olgusu, yerelleşme ile paralel bir seyir izler. Esasen, küreselleşmenin yerelleşmeyi tetiklemesi ve diyalektik olarak kendi çelişkilerinin bir toplumsal dışavurumu olarak ortaya çıkardığını ifade etmek daha doğrudur. Yani, küreselleşme sürecinde küresel olan kadar yerel olanın da tayin edici/biçimlendirici bir rolü vardır.¹⁴⁸

¹⁴⁵ Halil Nadaroğlu, **Mahalli İdareler (Teorisi- Ekonomisi- Uygulaması)**, Beta Basım, İstanbul, 2001, s.24.

¹⁴⁶ Mustafa Ökmen, “Global Sistem, Demokratikleşme- Yerelleşme Dinamikleri Ve Yerel Demokrasi”, **Lider Ülke Türkiye Ders Notları**, (Ed. Hamdi Turşucu ve Hamit Emrah Beriş), AK Parti AR-GE Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2011, s.21.

¹⁴⁷ Ökmen, ss. 27, 30.

¹⁴⁸ Murat İnce, “Küreselleşme ve Yerelleşme: Bir Çelişki Mi?” **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 11, Sayı: 1, 2009, s. 272.

2.2.2. Küreselleşme, Merkezileşme, Yerelleşme Dinamikleri ve Kuvvetlerin Yerelleşmesi

Yeni teknolojik devrim, kentleşme, küreselleşme ve demokrasinin niteliğinde ortaya çıkan değişimler gibi süreçler, günümüz ulus-devletlerinin nitelik ve yapısını ve yerleşik dünya düzeninin işleyiş ve biçimlenmesini kökten, hem niceliksel hem de niteliksel bir biçimde değişimlere uğratan bir temel işlev görür. Bu değişimlerin başında tüm yerel birimleri, kentleri, anakentleri ve bölgeleri ve onların temel yönetim birimi olan yerel yönetimi içeren “*yerellik*” kavramı gelmekte ve hızla öne çıkmaktadır. Yerellik, hem bilgi toplumuna giden yolda önemli bir özellik ve nitelik hem de ulus- devletin dönüşümü aşamasında alternatif bir çözüm ve çıkış noktası olarak, küreselleşmeyle dinamik bir etkileşim de sergileyerek gittikçe önem kazanmaktadır.¹⁴⁹

İdarenin yerelleşmesi ise devletin ana fonksiyonlarından biri olan güvenlik hizmetinin de yerelleşebilmesi anlamına gelecektir.

Kuvvetlerin yerelleşmesi;

I. Bir bölgedeki askeri potansiyelin, merkezden bağımsız olarak, yerel güç unsurlarının emrinde ortaya çıkması ya da,

II. Merkeze bağlı ve bir bölgede konuşlanmış askeri unsurların yerel unsurların emrine girmesi şeklinde olur.

Tarihi seyir her iki durumun da merkezin idari gücündeki bir zayıflığın ya da merkezi bir gücün yokluğunun doğal sonucu olarak ortaya çıktığını göstermektedir. Kuvvetlerin yerelleşmesinin merkezin bir tercihi olduğu durumlarda bile bu tercihin zorunlu bir tercih olduğunu kabul etmek gerekir. Her iki durumda da bu kuvvetlerin amaçları sınırlanır ve ağır silahları ellerinden alınırsa bu kuvvetler hem yerelleşmiş hem de paramilitarize edilmiş olurlar. Askeri örgütler hem bir devletin mikro kozmosu hem de kuruluş aşamasındaki ilk ve öncelikli bürokratik aygıtlarıdır. Bunun yanında şiddet kullanma tekeli de devletin olmazsa olmazıdır. Dolayısıyla, kuvvetlerin yerelleşmesine izin vermek, merkezi devlet iktidarının az ya da çok paylaşımını baştan kabul etmek anlamına gelir. Bununla beraber kuvvetlerin ilk yerelleşme formunun, XX. Yüzyıl’a kadar merkezi güçler tarafından her zaman

¹⁴⁹ Ökmen, s.45.

tasfiye edilmek istenmesi doğaldır. Diğer formun oluşması, ya büyük savaşlar veya bunalımlar sonucu merkezi otoritenin zayıflaması ya da XIX. ve XX. Yüzyıl'daki demokrasi ve buna bağlı olarak yerel taleplerin veya gerekliliklerin karşılanması sonucunda çıkar. Bu dönem, aynı zamanda, paralı askerlerden oluşturulan sömürge birliklerinin yerel kuvvetler haline geldikleri dönemdir.¹⁵⁰

Yerleşen kuvvetlerin paramilitarize edilmesinin ya da edilmeye çalışılmasının ise siyasi ve ekonomik olmak üzere iki temel nedeni olduğu düşünülebilir:

I. Siyasi neden, yerleşen kuvvetlerin, merkezin askeri gücüne rakip bir güç olarak ortaya çıkmasının önlenmesidir.

II. Ekonomik neden ise ölçek ekonomilerinin varlığıdır. Savunma harcamaları da. Ölçek ekonomileri, herhangi bir üretim sürecinde, uzun dönemdeki toplam maliyetin çıktı ile oransaldan daha az arttığı; bir başka deyişle, çıktı miktarı artarken toplam maliyetin azalarak arttığı durumu tanımlayan iktisadi bir kavramdır.¹⁵¹ Bir organizasyonun kapasitesi arttıkça azalan sabit maliyetleri sebebiyle verimliliğinin artması anlamına gelen ölçek ekonomilerinin varlığı, nihayetinde bir güvenlik hizmeti üretimi olan askeri hizmet üretimi için de geçerlidir. Dış düşmana angaje olmak ve ağır silahların idame ve işletmesi iktisaden yerel ekonominin kaynaklarını zorlayacağından süreç, iktisadi bir zorunluluk olarak, genellikle yerelleşmiş kuvvetlerin paramilitarizasyonu ile sonuçlanır.

2.2.2.1. Merkezi Kontrol ve Yerinden İcra

Yerleşen kuvvetlerin nasıl kontrol altında tutulacağı ve merkezi otoriteyle uyum halinde ve büyük bir plan dahilinde çalışacakları da çözülmesi gereken bir problem olarak görülebilir. Bu problemin çözümü, bugün Merkezi Kontrol/Yerinden İcra olarak isimlendirilen ve geçmişi eskiye dayanan bir askeri doktrinde bulunabilir.

“Durumdan Vazife Çıkartmak”, Türkçe’de deyim haline gelmiş taktik seviye bir askeri prensiptir. Görevinin ne olduğu mutlak olarak hiyerarşi içinde belirlenmiş ve bunu kendisinden istendiği ölçülerde ve söylendiği şekilde yapan her seviyedeki

¹⁵⁰ Genç, s. 33.

¹⁵¹ Erdal Ünsal, **Mikro İktisat**, Art Ofset Matbaacılık, Ankara, 1999, s. 277.

askerin, muharebe esnasında emir-komuta zincirinin koptuğu ve alışageldiği emirleri alamadığı ya da koşulların yeni biçimler almaya başladığı zamanlarda, kendi hareket tarzına inisiyatif kullanarak kendisinin karar vermesi hâlini ifade eder.¹⁵²

İlkçağın merkezi bürokratik askeri mekanizmaları birer istisna olarak kabul edilirse, Feodal dönemin sonuna kadar ordular feodal beylerin çekirdek profesyonel kuvvetlerinin çevresinde toplanan geçici insan kalabalıklarından oluşuyordu. Savaşlar oldukça basit bir şekilde, biçimde taktik ve stratejik hareketler yerine, iki ordunun karşılıklı olarak ve yekpare bir biçimde meydan kavgası vermesi şeklindeydi. Bu husus, Napolyon Savaşları'nın sonuna kadar da aynen devam etmiştir.¹⁵³ Napolyon döneminde ise stratejik hareketlerin icrası önem kazanmakla beraber muharebe taktiği, kıtaların saflar halinde dizilerek, katı bir emir komuta içerisinde düşman ateşine aldırmandan ve hedef küçültme ya da kamuflaj gibi korunma teknikleri kullanmadan düşmanı imha etmeye çalışmaları şeklindeydi.

Askeri disiplin ve eğitim de muharebenin bu özelliklerine göre kurgulanmıştı. Subaylar sadece bu safların arkasında durur ve düzeni sağlardı. Modern orduların temelini teşkil eden Oranya Ordusu'nun ilk kuruluş aşamasında savaş talimleri kırk üç maddeden oluşmuştu. Her bir asker, bütünün bir parçası olarak emredilen hareketleri istenildiği şekilde yapmakla mükellefti. Hareketler en ince ayrıntısına kadar belirlenmişti. Yüksek seviyedeki bir disiplin gerektiren bu teşkilatlanma sonucunda bütün bir birlik, bir makine halini alarak yekpare bir şekilde savaşıyordu. Bu disiplinin sağlanması için her bir hareket standartlaştırılmış, rutinleştirilmiş ve makine haline gelmiş birliğin diğer parçalarıyla senkronize hale getirilmişti. Hareketlerin yazılı ve görsel talimatlarla belirlenmişti ve uyumu içinde yapılabilmeleri için subaylarla birlikte sıklıkla eğitim yapılıyordu. Bu eğitimler, fiziki olduğu kadar psikolojiktir de ve her gün yapılan senkronizasyon eğitimleri bireyleri bir bütünün parçası haline getirerek sosyal dayanışma oluşturmuyordu.¹⁵⁴

Oranya reformları XVIII' inci yüzyıla kadar mükemmelleştirildiler ve Prusya askeri mutlakiyetçiliği tarafından başarıyla kullanıldılar. Prusyalılar, Oranyalıların ortaya çıkardıkları, Gustav Adolf'un İsveç Ordusu'nda geliştirdiği ve Fransa Kralı

¹⁵² Namık Çınar, "Durumdan Vazife Çıkarmak Ne Demektir?", **Yeni Asya**, 20.04.2012, http://www.yeniasya.com.tr/politika/durumdan-vazife-cikarmak-ne-demektir_133102, (23.03.2018).

¹⁵³ C. W. C. Oman, **Ok, Balta ve Mancınık**, Çev. İsmail Yavuz Aldoğan, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2002, ss. 52–56.

¹⁵⁴ Bröckling, ss. 73–74.

XIV. Louis döneminde milli ve daimi orduya uygulanan bu eğitim ve disiplin yöntemini kendi kışla devletlerinde kusursuzca uygulamaya koyuldular.¹⁵⁵

Prusya Ordusu'nun bu sosyal mekanizasyonu, Napolyon'un vatandaş orduların ortaya çıkışına kadar işe yaradı. Sayıları o günlere kadar görülmemiş büyüklüklere ulaşan devrim orduları¹⁵⁶ karşısında ise başarısızlık kaçınılmazdı çünkü geniş bir coğrafyaya yayılan Fransız birliklerini son derece merkezileşmiş ve katı bir hiyerarşi içerisinde hareket ederek karşılamak mümkün değildi.

Jena Muharebesi'ndeki yenilgiyi müteakiben sosyal olarak mekanize edilmiş birliklerin yeni tip muharebeye adapte edilmesi gerekliliği gözle görünür bir hale geldi. Savaş en nihayetinde Fransa'nın yenilgisiyle sonuçlansa da askeri durum bir kez değişmişti ve kalabalık orduları geniş bir coğrafyada idare edecek yeni bir taktik anlayışa ihtiyaç vardı. Sanayi devrimiyle birlikte gelişen teknolojiye bağlı olarak ulaşım ve iletişim imkânlarıyla etkisi artan ateş gücü de daha esnek bir komuta kontrole olan ihtiyacı gündeme getirdi.¹⁵⁷ Ordu, kolordu, tümen, tugay, alay hatta tabur komutanları bile daha öncekinden farklı olarak sahadaki genel vaziyet ve birliklerinin kontrolü üzerinde tasarrufları bulunamıyordu. Çoğunlukla yüzbaşı ve teğmen rütbesindeki birlik komutanları, daha üst komutanlıklardan detaylı emir almadan, hızla değişen duruma göre birliklerini yönetmek zorunda kalıyorlardı. Daha önceki dönemlerde üst komutanlıklara bırakılan karar verme yetkisinin kullanılması Prusyalı ast komutanların bu durum için eğitilmemiş olması nedeniyle görevin başarısını etkileyebilecek bir hal almıştı.¹⁵⁸ Durumdan Vazife Çıkartmak prensibi, Prusya Ordusu'nun "*Auftragstaktik*" olarak tanımladığı kavram halinde, böyle bir ortamda doğmuştur.

Bir Alman konsepti olan *auftragstaktik*, "*Görev Komutası*"¹⁵⁹ veya "*Görev Odaklı Komuta*" olarak tercüme edilir Türkçe'deki durumdan vazife çıkartmak hususunda olduğu gibi "*karar süreci*" ile "*emir ve komutanın yerelleşmesini*" ifade eder. Buna göre, üst karargâhlar, ast birliklerine, "*ne yapılması gerektiğine dair*"

¹⁵⁵ Bröckling, ss. 76, 95.

¹⁵⁶ Keegan, s. 435.

¹⁵⁷ Eitan Shamir, "The Long and Winding Road: The US Army Managerial Approach to Command and the Adoption of Auftragstaktik (Mission Command)", *Journal of Strategic Studies*, Cilt:33, Sayı: 5, 2010, s. 3.

¹⁵⁸ John T. Nelsen, "Auftragstaktik: A Case for Decentralized Battle", *Parameters*, 1987, Cilt 17, sayı: 9, s. 22

¹⁵⁹ Shamir, s. 1

genel yönlendirmelerde bulunacaklar ve icraatın “*nasıl yapılacağı*” belirlenmesinde ast birliklere serbestlik tanıyacaktı.¹⁶⁰ Bu yerleşen komuta yaklaşımı, komutanlara harekâtın “*amacını*” astlarına bildirirken muharebe planlarını ast makamların inisiyatifine bırakması anlamına geliyordu.¹⁶¹

Görev Odaklı Komuta yaklaşımı İkinci Dünya Savaşı’ndaki Blitzkrieg doktrininin temelini oluşturarak birliklerin emir komutasına yeni bir açılım getirmiş ve XIX. yüzyıldan 1945 yılının sonuna kadar özellikle Prusya/Alman muharebelerinin başarısında önemli bir faktör olarak kabul edilmiştir. İnisiyatif esneklik ve mobilite Alman taktiklerinin en önemli parçalarıdır. Alman Ordusu İkinci Dünya Savaşı’na kadar görev odaklı komuta yaklaşımını en etkin kullanan ordudur. Öyle ki savaş zamanında her Alman muharebe birliğinin hem taktik hem de idari ve lojistik olarak kendi kendine yetebilir halde teşkil edilmesi duruma örnektir.¹⁶² Gerek Prusya mutlakiyetçiliği gerekse Nazi merkeziyetçiliği gibi merkezi otoritenin son derece güçlü olduğu bir toplumun askeri makamlarının yerleşme konusundaki geniş bakış açısı; görev odaklı komutanın ve birliklerin değilse bile emir ve komutanın yerleşmesinin ve bunun sonucu olarak yetki devrinin kaçınılmazlığını gözle önüne serer. Gene de durumu resmi olarak deklare etmekten kaçınmak için görev odaklı komuta sadece Prusya mevzuatında yazılı olarak kalmıştır.¹⁶³

Görev Odaklı Komuta ya da bir başka deyişle yerleşen emir ve komuta yaklaşımının kuvvet yerleşmesinin de mikro ölçekli bir örneğini teşkil ettiği düşünülebilir. Muharebe düzenleri, intikal rotaları, muharebenin temposu gibi hususlar birliğin görevine ve bölgenin arazi şekillerine göre ast birlik komutanları tarafından bağımsızca belirlenir. Coğrafya, gene belirleyici ana etkidir. Savaş tarihi boyunca bu yaklaşım birçok komutan tarafından uygulanmışsa da bu uygulamalar bireysel düzeyden öteye gidememiştir. Nedenleri şöyle sıralanabilir: ¹⁶⁴

I. Her şeyden önce, karar sürecinin yerleşmesi için, astların da en az üstler kadar harbin genel amaç ve muharebe hareketlerine hâkim olması gerekir. Bunun

¹⁶⁰ Nelsen, ss. 21,22

¹⁶¹ Shamir, s. 1

¹⁶² Military Intelligence Division ss. 4–5

¹⁶³ Shamir, s. 2

¹⁶⁴ Shamir, ss. 3, 13.

için askeri eğitim sisteminin baştan aşağı görev odaklı komuta uygulamasına göre kurgulanması gibi bir maliyet unsuru ortaya çıkar.

II. Görev Odaklı Komuta kavramının kültürel bir boyutu vardır ve her taraftan düşmanla çevrili Prusya/Alman tarihi gerçekliğinin bir askeri yansımasıdır. İtaatsizlik ihtimaline rağmen ast birliklerin görevin başarılması için taktik fırsatları kullanmaları anlamına gelir. Diğer toplumların ordularına uyarlanması için örgütsel kültür değişimi gerektirir. Aksi takdirde, örgütsel birliktelik bozulur. Özellikle ordu ve kolordu seviyesindeki stratejik ve alan hâkimiyeti sağlayabilen birlikler söz konusu olduğunda, ulusal bilinci tam olarak gelişmemiş toplumlarda, ordunun birlikteliği tamamen bozulabilir. Sonuç olarak kuvvet yerelleşmesi kurumsallaşır ve merkezi otorite sarsılır.

Bu sebeplerle yerel komuta kavramı Soğuk Savaş'ın ortalarına kadar batı orduları tarafından kullanılmamıştır. Ancak, Soğuk Savaş'ın ortalarına gelindiğinde, Sovyetlerin sayısal üstünlüğü karşısında tıpkı bir yüzyıl önce Prusyalıların başvurmak zorunda kaldıkları gibi komuta yerelleşmesini kullanmak zorunda kalmışlardır ve NATO tarafından Sovyet tehdidine bir reaksiyon olarak “*Mission Command-Görev Komutası*” adıyla uygulamaya konulmuştur.¹⁶⁵ Görev Komutası Birleşik Devletler askeri doktrininde, “*Komutan tarafından yetki ve yönlendirmenin, görev emirleri vasıtasıyla, çevik ve duruma uyum sağlayabilen liderlerin teşvik edilmesi suretiyle, gene komutanın amacı doğrultusunda disiplinli bir inisiyatif yaratmak için kullanılmasıdır.*” şeklinde tanımlanır. Komutanlar harekâtın amaçlarına nasıl ulaşacaklarına değil doğrudan harekâta amaçlarına yoğunlaşırlar. Ast komutanlara harekâtın amacı, kritik görevler bildirilir ve gereken kaynaklar sağlanır. Müteakiben ast komutanlar, beklenmeyen problemleri çözebilmek için disiplinli inisiyatif kullanırlar. Disiplinli inisiyatiften kasıt, emirlerin yokluğunda ya da mevcut emirler geçersiz hale geldiğinde veya daha önce öngörülememiş fırsatlar ile tehditler ortaya çıktığında yapılacak askeri harekettir.¹⁶⁶ Görev komutası merkezi niyeti ve disiplinli inisiyatif yoluyla ast komutanlara dağıtılmış icra yetkisini içerir.¹⁶⁷

¹⁶⁵ Shamir, s.2.

¹⁶⁶ Headquarters Department of the Army, **ADP 6-0, C2 Mission Command**, US Army, Washington DC, 2012, (ADP 6-0), ss. 1, 2, 4.

¹⁶⁷ Headquarters Department of the Army, **ADRP 6-0 Mission Command**, US Army, Washington DC, 2012, (ADRP 6-0), s. 1-1.

Görev Komutası, TSK'ya “*Merkezi Komuta/Yerinden İcra*” şeklinde ithal edilmiştir.¹⁶⁸ Merkezi Komuta/Yerinden İcra, savaştaki karar aşamalarını stratejik seviyeden önce operatif, nihayetinde de taktik seviyeye kadar düşürür.¹⁶⁹ Bu husus, en küçük birlikler seviyesinde bile muharebenin, dolayısıyla da bu muharebeyi icra eden birliklerin geçici bir süreyle de olsa yerelleşmesi anlamına gelir. Merkezi Komuta, planlama, yönlendirme, önceliklendirme, eşgüdüm, entegrasyon ve karışıklıkları çözmede etkinlik yani stratejik yoğunlaşmayı sağlar. Ancak merkezi makamların muharebenin gidişatında bundan daha fazla katkısı olmaz. Muharebe, esneklik kazanmış yerel komutanlar tarafından icra edilerek azami taktik başarı sağlanır. Karar alma süreci ve icra inisiyatifi, emir komuta zinciri içindeki en düşük seviyeye kadar indirgenir.¹⁷⁰ Buradan hareketle, Merkezi Komuta kavramının, Yerinden İcra eyleminin başarıya ulaşmasının sağlanması için gereken iktisadi imkânların ölçek ekonomilerinden yararlanılarak sağlanması için bir araç olduğu görülebilir. Merkezi Komuta/Yerinden İcra doktrini yerleşen kuvvetlerin kontrol altında tutulmasını sağlayacak bir çözüm yolu olarak da görülebilir.

¹⁶⁸ Türk Hava Kuvvetleri, **HKDK 379-1(A) Hava Kuvvetleri Temel Doktrini**, Hava Basım ve Neşriyat Müdürlüğü, Ankara, 2003, (Temel), s. 6–6

¹⁶⁹ Richard M. Gomez, **Centralized Command - Decentralized Execution: Implications of Operating in a Network Centric Warfare Environment**, BiblioScholar, Alabama, 2012, s.4.

¹⁷⁰ Türk Hava Kuvvetleri, Temel, s. 6–7.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HAMİDİYE ALAYLARI ve GEÇİCİ KÖY KORUCULUĞU

3.1. ANADOLU JEOPOLİTİĞİ

Yerleşme tanımı coğrafi bir temele oturduğundan kuvvetlerin yerleşmesi de coğrafi bir kavramdır. Yerleşme söz konusu olduğunda sınır kavramının ortaya çıkması eşyanın tabiatı gereğidir.

Sınır, “İki komşu devletin topraklarını birbirinden ayıran çizgi, hudut; komşu il, ilçe, köy veya kişilerin topraklarını birbirinden ayıran çizgi; bir şeyin yayılabileceği veya genişleyebileceği son çizgi, uç; bir şeyin nicelik bakımından inebileceği veya çıkabileceği en alt ve en üst sınır, limit.” olarak tanımlanır.¹⁷¹

Askeri Coğrafya genel coğrafyanın bir kolu olup ülkenin veya bir bölgenin doğal ve suni arazi arızalarının, ikliminin, ekonomisinin ve siyasi ve stratejik durumunun savaşın sevk ve idaresi üzerine yapacağı etkileri inceler.¹⁷² Coğrafyanın alt dallarından biri olan Bölgesel Coğrafyanın ise askeri alanda çok özel bir yeri vardır. Coğrafi Bölge kavramı askeri karar mercilerine bir bölgenin karakteristiklerine, sorunlarına ve sunacağı imkânlarla yönelik bilgi sağlanmasını kolaylaştırır.¹⁷³ Dünyada Coğrafi Bölgecilik çalışmalarının hız kazandığı dönemde gerek cumhuriyet öncesi gerekse sonrasında Türkiye’deki coğrafya çalışmaları askeri amaçlı gerçekleşmiştir.¹⁷⁴

Jeomorfoloji, yüzey bilimi anlamına gelir.¹⁷⁵ Yüzey şekillerinin tanımlanmasını ve oluşum süreçlerinin açıklanmasını konu edinir. Coğrafya açısından, jeomorfoloji, konusu olan yer şekilleri, iklim, su havzaları ve canlılarla birlikte değerlendirilir. Jeoloji açısından ise yerkürenin cansız elemanları olan yer

¹⁷¹Türk Dil Kurumu, “sınır”, **Büyük Türkçe Sözlük**, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.55390695a383d8.14919019, (23.04.2015).

¹⁷² Mithat Çalık, **Askeri Coğrafya**, Savaş Akademileri Basımevi, İstanbul, 1977, s. 7.

¹⁷³ Sibel Ecemiş Kılıç ve Mustafa Mutluer, “Coğrafyada ve Bölge Planlamada Bölge Kavramının Karşılaştırmalı Olarak İrdelenmesi”, **Ege Üniversitesi Coğrafya Dergisi**, Cilt: 13, Sayı: 1, 2004, s. 18.

¹⁷⁴ Nuri Yavan ve Suat Tuysuz, “Bölgesel Coğrafya Yaklaşımı ve Türk Coğrafyasındaki Etkileri Üzerine Kritik Bir Değerlendirme”, **Türkiye Coğrafya Araştırma ve Uygulama Merkezi VII. Coğrafya Sempozyumu 2012 Bildiriler Kitabı**, Türkiye Coğrafya Araştırma ve Uygulama Merkezi, Ankara, 18-19.10.2012, s. 365.

¹⁷⁵Türk Dil Kurumu, “jeomorfoloji”, **Büyük Türkçe Sözlük**, http://tdk.gov.tr/index.php?option=c-om_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5554f02f010a60.69091536, (01.06.2015).

yapısı unsurları jeomorfolojinin konusunu oluşturur. Fiziki Coğrafya ile birlikte ele alındığında ise yer şekilleri iklim ve bu yer şekillerinin üzerinde yaşayan canlılar da jeomorfolojinin çalışma alanına girer.¹⁷⁶ Bölgesel coğrafyaya göre coğrafi bölgeler, jeomorfolojik ve beşeri olarak bütünlük sağlayan alanlardır. Bu kapalı bölgeler arasında yer şekilleri, iklim ve buna bağlı olarak ekonomik faaliyetler ile insani faaliyetler yani kültürler farklılık arz ederler.¹⁷⁷

Jeopolitik, coğrafyanın siyasete uygulanmasıdır ve politika ile coğrafi bölgelerin birbirleriyle olan ilişkilerini inceler. Çeşitli tanımları mevcuttur. En genel ifade ile içinde yaşadığı coğrafi bölgenin ve tarihi gelişmelerin etkisi altında, devletin üzerinde yaşadığı yer ile ilişkisinin incelenmesidir. Bu çalışmanın konusuna göre yapılmış en doğru ve özet tanım ise devletin güvenlik politikasının coğrafi unsurlara göre planlamasıdır.¹⁷⁸ Görüldüğü üzere devlet, jeomorfolojik bölgesel coğrafya ve savaş arasında sıkı bir ilişki vardır.

3.1.1. Anadolu Coğrafyasının Askeri Hareketlere Etkileri

Anadolu'nun başlıca jeomorfolojik özelliklerini aşağıdaki gibi sıralanabilir:¹⁷⁹

- I. Üç yandan denizle çevrilmiş olması,
- II. Orta Anadolu'nun ortalama denizden bin metre yükseklikte bir yayla meydana getirmesi,
- III. Kuzey ve güneydeki sıra dağlar batı kıyılarında bereketli vadilerin bulunması,
- IV. Kuzeydeki ve güneydeki sıra dağlardan başka doğuda yüksek dağların ve güneydoğuda anti Toros dağlarının bulunuşunun Anadolu'da kapalı bölgeler oluşturması,
- V. Anadolu'nun doğudan batıya 1560 km uzunlukta olması.

¹⁷⁶ Prof. Dr. Kadir Dirik, **Jeomorfoloji Ders Notları**, Hacettepe Üniversitesi Jeoloji Mühendisliği Bölümü, Ankara, 2017, s. 1.

¹⁷⁷ Kenan Arınç, “ Coğrafi Metodoloji Açısından Bölgesel Coğrafya, Bölge Bilimi ve coğrafi Bölgeler”, **Türk Coğrafya Dergisi** , Sayı: 60, s. 16.

¹⁷⁸ Çalık, ss. 14-15.

¹⁷⁹ Ekrem Akurgal, “Anadolu Tarihinin Oluşmasında Jeomorfolojik Özelliklerin Rolü”, **Anadolu Araştırmaları Dergisi**, Sayı:10, 2012, ss. 22, 29.

Bu beş başlıca jeomorfolojik özelliğın neden olduğu koşullar yüzünden bütün Anadolu'ya egemen olabilen merkezi devletlerin oluşması çok zordur. Tarih boyunca sadece Persler, Romalılar ve Cumhuriyet Türkiye'si Anadolu'nun tamamına egemen olabilmiş, diğeri bütün devletler onun ancak bir bölümüne, hatta çok kez onun yalnız küçük bir bölümüne sahip olmuşlardır. Hiç şüphe yok ki dünyanın her bir yanında tarih boyunca genellikle küçük krallıklar oluşmuştur. Ancak onların hiç birinde Anadolu'daki ölçüde yani sayıları bir dönemde altmış aşkın beylik izlenmemektedir. Bunun nedeni dünyanın diğeri bölgelerinde Anadolu'daki kadar çok sayıda küçük kapalı bölgelerin mevcut olmamasıdır.¹⁸⁰

Savaşlar, coğrafyanın zorlamasıyla, genellikle, birbirine yakın bölgelerde geniş bir zaman periyodu içerisinde tekrarlanırlar. Coğrafyanın savaşlara olan etkisinin Anadolu jeomorfolojisi anlamındaki en iyi örneği ise Edirne'dir. MS 323 yılından Balkan Harbi'ne kadar uğrunda 15 kez kuşatma ve savaş yapılmıştır ve bu özelliği ile Edirne, dünya üzerinde en çok savaşılan yer haline gelmiştir. Bunun sebebi ise coğrafi konumudur: Batı ve Kuzey yönlerinde Balkanlar ve Karadeniz'e açılan yolların bulunduğu üç nehir vadisinin buluştuğu noktada kurulmuştur. Bunun yanında Avrupa'nın en güneydoğu ucundaki en büyük ovaya sahiptir. Ovanın doğu ucunda ise Boğazları kontrol eden İstanbul bulunur. Edirne ile İstanbul Avrupa'dan Anadolu'ya doğru yapılan seferlerde geçitleri kontrol eden stratejik noktalar. İstanbul'un ise savunulması çok kolaydır.¹⁸¹ Doğu-Batı istikametinde sefere çıkan tüm ordular İstanbul önlerinde zaman ve kaynak sarfiyatından kaçınmak adına kentin diğeri tarafındaki ovaya ulaşırlar ve Edirne çevresinde savaşlar kaçınılmaz olur.

3.1.1.1. Erken Dönem

Anadolu'nun kapalı bölgelerinde birçok uygarlık ve devlet kurulup yıkılmıştır. Ancak, erken dönem askeri tarihte Hitit ve Urartu uygarlıkları Anadolu jeomorfolojisinin askeri hareketlere olan etkilerini en iyi şekilde özetlemektedir. Her iki uygarlık da Anadolu'nun farklı coğrafi bölgelerinde kurulup yaşamış ve coğrafyanın etkileri sonucunda farklı askeri deneyimler yaşamışlardır.

¹⁸⁰ Akurgal, s. 29.

¹⁸¹ Keegan, ss. 101 – 102

Bilinen ilk Hint-Avrupalılar olan Hitit İmparatorluğu'nun askeri deneyimi de jeomorfolojinin bir sonucudur. Hitit İmparatorluğu'nu, dünya ve Anadolu Uygarlıkları tarihinde bu kadar önemli yapan unsur; Anadolu coğrafyasının büyük bölümünde siyasi bir otorite kurabilmelerini sağlayan askeri organizasyonları olmuştur.¹⁸²

Hititlerin askeri yeteneklerini geliştirme zorunlulukları da coğrafi şartlardan kaynaklanıyordu. Hitit devleti; İç Anadolu olarak tabir edilen Anadolu'nun orta kısmında, Kuzey ve Güney hattı boyunca uzanan sıradağları ayıran ve Batı ile Doğu Anadolu'nun yükseklikleri arasındaki geniş ve düz bir çukur alanın ortasında kurulmuştu. Hitit kralları tarihleri boyunca hep Kuzey ve Güney eksenindeki saldırganlarla mücadele edip sınırları korumak zorunda kalmışlardır. Hitit sınırlarını düşmanları için bu kadar çekici kılan şey ise Hattuşaş'ın Kuzeyindeki verimli ovalarda yetişen tahıllar ve Fırat Nehri civarındaki başta İşuva olmak üzere verimli maden yatakları olmuştur. Ticaret yollarının güvenliği de bir başka faktördü. Hitit askeri stratejisini belirleyen ana hedef bu kaynakların ve ulaşım imkânlarının savunulmasıydı.¹⁸³ Kaynakların bol olduğu ve ticaretin serbestçe gerçekleştirildiği bir ortamda üreticiler ve tüketiciler karşılıklı bağımlılıklarının farkındadırlar ve sağlam bir anlaşma yaparak çatışmadan uzak kalabilirler. Ancak Anadolu bu ortamı sağlamaktan uzaktı. Hitit Ülkesinin dört bir yanı aynı kaynaklar için mücadele güçlerle çevriliydi. Bunun yanında, Hitit devleti imparatorluk haline geldikten sonra bile bir tür federe devletti ve kapalı bölgelerde hüküm süren küçük devletçiklerin belirli bir bağımsızlıkları vardı.¹⁸⁴

Anadolu jeomorfolojisinin askeri hareketleri etkilemesine bir diğer örnek de Urartulardır. Asur İmparatorluğu en dikkat çekici savaşlarını Urartularla yapmıştır. Bu seferler sırasında, II. Sargon'un askerlerinin isyanın eşiğine geldiğine dair bilgiler mevcuttur.¹⁸⁵

Urartu ülkesi bugün bile düzenli orduların hareket etmekte zorlandıkları bir bölgedir. Dönemindeki en büyük güce bu denli başarılı karşı koyabilmelerinin nedeni ise sahip oldukları coğrafi özelliklerdir. Urartu yerleşimleri de coğrafyanın birer

¹⁸² J. G. Macqueen, **Hititler ve Hitit Çağında Anadolu**, Çev. Esra Davutoğlu, Arkadaş Yayınları, Ankara, 2009, s. 58.

¹⁸³ Macqueen, s. 61.

¹⁸⁴ Akurgal, s. 24.

¹⁸⁵ Keegan, s. 224.

türeviydiler. Tahkimatlar Hitit tahkimatlarının aksine arazi arazlarını takip ediyor ve çoğu zaman onlarla bütünleşiyordu.¹⁸⁶ Kendilerini istilacıların ordularından kurtaran coğrafya, Urartuları dağınık ve merkezi otoriteye çok bağlı olmayan kale-şehirlere mahkûm etmiştir ve bir Urartu İmparatorluğu kurulmasını engellemiştir.

Pers ve Roma uygarlıkları ise Anadolu'nun tamamına egemen olabilmelerine rağmen, bu egemenliklerin kalıcı bir etki bırakmadığı görülür. Bunun nedeni esasen sosyolojiktir. Askeri sosyolojinin başvurduğu kuram, herhangi bir askeri organizasyonun, içinde bulunduğu sosyal düzeni yansıttığını yönündedir. Toplumun büyük bir bölümü Norman İngiltere'sinde ya da Memluk Mısır'ında olduğu gibi yabancı bir askeri hiyerarşi tarafından yönetilse bile; bu kuram geçerli ve evrenseldir. Sosyal düzen de coğrafyanın bir türevidir. Pers ve Roma orduları Anadolu'nun tamamında egemenlik kurmuş olsalar da kültürel iz bırakmak için askeri olanlardan farklı araçlar da gerekir ki Romalı askerlerin yerel kültüre dâhil olarak Anadolu'lu oldukları da bilinmektedir. Anadolu'nun, coğrafi özelliklerinden kaynaklanan kültürel çeşitliliği ise işgalcilerin kültürel altyapı kurmasını engeller ve işgalin sosyal ve kültürel boyutları gerçekleşemez.

Pers İmparatorluğu, sınırsız iktisadi ve beşeri kaynaklarının enginliğine rağmen Anadolu'da egemen olabilmek için “*kral yolunun*” güvenliğini sürekli sağlayabilmek için büyük miktarda kaynak aktarmak zorunda kalıyordu. Gene de satraplıklara ayırdıkları Anadolu'da yerel otoritelerin yarı bağımsız durumlarına tahammül etmek zorundaydılar.¹⁸⁷

Romalıların ise düzenli ve profesyonel ordusu ile yol yapım teknolojisi mevcuttu. Anadolu'da birlik sağlayabilmek için ulaşımı kolaylaştırıcı yatırımlara girişmişlerdir. Ancak coğrafi olarak farklı kapalı bölgelerde yaşayan uygarlıklar da varlıklarını aynen sürdürmüşler ve Roma uygarlığı bile kültürel bir altyapı oluşturamamıştır.¹⁸⁸

¹⁸⁶ Mirjo Salvini, **Urartu Kültürü ve Tarihi**, Çev. Belgin Aksoy, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2006, s. 145.

¹⁸⁷ Akurgal, s. 25.

¹⁸⁸ Akurgal, s. 25.

3.1.1.2. Bizans, Selçuklu ve Osmanlı Dönemleri

Bizans ordusu da ülkesini “*Thema*” adı verilen askeri yönetim bölgelerine ayırmıştı ve her bölge komutanı emrindeki birliklerle doğrudan imparatora bağlıydı. Esasen bu birlikler, themaları yöneten feodal beylerin kendi özel birlikleriydiler. Anadolu’nun jeomorfolojik yapısı Bizans döneminde de baskın bir askeri faktör olarak askeri yönetimi şekillendirmiştir. X. Yüzyılda imparatorluk genelinde otuz tane thema oluşturulmuştur ancak asker sayısı aynı kalmıştır.¹⁸⁹

Anadolu Selçuklu Devleti, Roma ve Bizans’tan kalan ulaşım altyapısına ilaveler ve özellikle kervansaraylar yaparak merkezi devletin Anadolu coğrafyasına nüfuz edebilme imkânlarını bir ölçü de olsa artırabilmiştir. İlaveten Türk, Arap, İran ve Bizans kültürlerinden bir sentez ortaya koyarak mekân birliği yanında kültür birliğini de büyük ölçüde sağlamışlardır.¹⁹⁰ Buna rağmen, devletin yönetimi karışıklıklar içinde geçmiştir.

Beyliklerin bağımsızlık eğilimleri merkezi devlet için her zaman sorun teşkil ediyordu. Devlet, ulaşabildiği bölgelerde Türkmen beylerini sıkı bir denetim altında tutuyordu ancak diğer yörelerde belirli bir otonomi tanımak zorunda kalmıştı. Moğol tehdidi öncesindeki Türkmen isyanının devleti sarsacak kadar büyümesinin bir nedeni de budur. Türkmen isyanları da Moğol tehdidiyle birleşince Köseadağ Savaşı’nın kaybedilmesi kaçınılmaz olmuştu.

Osmanlı devleti de Anadolu jeomorfolojisine tabi bir askeri durum içerisindeydi. Coğrafyaya, Türk geleneğinin aşiret yaşantısı ve ülke yönetiminin ardıllıkla bağdaşık olmaması faktörleri de eklendiği için Osmanlı orduları dışarıdan çok içeriye sefer düzenlemişlerdir. Merkezi devletin otorite aracı olan orduların seferde olmasından yararlanmak isteyen yerel güçler de, savaş zamanlarını isyan faaliyetleri için fırsat olarak gördüklerinden, ordular sıklıkla düşman karşısından ayrılarak iç isyanları bastırmaya yönelmek zorunda kalmışlardır.¹⁹¹

¹⁸⁹ Keegan, s. 357.

¹⁹⁰ Akurgal, s. 26.

¹⁹¹ Mehmet Tanju Akad, **Bir Savaş Nasıl Kaybedilir**, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2009, (Savaş), ss. 17, 33.

Selçuklulardan itibaren savaşlar ve Anadolu isyanlarının eş zamanlı olarak gerçekleşmeleri¹⁹² ve bu durumun Türk Kurtuluş Savaşı'nda da aynen devam etmesi de coğrafi ve kültürel yapının bir sonucudur. Kurtuluş Savaşı'nda 27 Eylül 1919 ve 6 Mart 1921 tarihleri arasındaki iki yıldan az bir sürede on altı isyan çıkmıştır¹⁹³ ve bu sayıya cumhuriyetin ilk yıllarındaki isyanlar ile eşkıyalık faaliyetleri de eklendiğinde tablo daha açık anlaşılır.

Bir geleneksel devlet olarak Osmanlı Devletinin de idari menzili kısıydı ve gücü askeri kuvvetinden geliyordu. Hanedanlığın hâkimiyeti tamamen askeri gücünü doğrudan kullanabilme imkânından gelmekteydi. Daha 1513 yılında Machiavelli, Osmanlı Hanedanı'nın gücünün "*halkı dikkate almadan dostluğunu kazanmak zorunda olduğu 12.000 piyade ve 15.000 süvariye dayandığını*" söyleyerek bu olguya işaret eder.¹⁹⁴

3.2. OSMANLI İMPARATORLUĞU DÖNEMİNDE PARAMİLİTER ÖRGÜTLENMELER

3.2.1. Tanzimat Öncesi Paramiliter Örgütlenmeler

Tanzimat dönemine kadar iç güvenlikten kentlerde Yeniçeri Teşkilatı kırsal bölgelerde ise emirlerindeki sipahilerle tımar sahipleri sorumlu olmuşlar¹⁹⁵ ve ayrıca paramiliter bir polis ya da iç güvenlik örgütü kurulmamıştır. Her iki teşkilat da askeri ve merkezidir. Paramiliter ve yerel karakterden yoksundurlar. Yerelliğin ise iç ya da dış güvenlik açısından hiçbir zaman tercih edilen bir olgu olmadığı anlaşılmaktadır. Bir geleneksel devlet olarak Osmanlı Devleti'nde de askeri kuvvetler iç güvenliği de sağlamaktadırlar. Coğrafyanın askeri hareketlere izin vermediği Doğu Anadolu'nun durumu ise müteakip bölümlerde açıklanacaktır.

Paramiliter yapıdaki örnekler ise ticari yolların güvenliğini sağlamaktan sorumlu derbent teşkilatı, bugünkü anlamda bir Gayrınizami Savaş kuvveti olarak da nitelendirilebilecek akıncılar ve Tanzimat Fermanı'nın ilanından ancak beş yıl önce

¹⁹² Akad, Savaş, s. 31.

¹⁹³ Türkmen Törel, **İstiklal Harbinde İç İsyanlar**, Kripto Kitaplar, Ankara, 2012, (İsyanlar), s. 31.

¹⁹⁴ Niccolo Machiavelli, **Hükümdar**, Çev. Anita Tatlıer, Göçebe Yayınları, İstanbul, 1997, s. 99.

¹⁹⁵ Uyar ve Erickson, s. 427.

kurulan Redif teşkilatlarıdır. Akıncılık kurumu dış düşmana yönelik bir Gayrınizami Savaş teşkilidir. Derbent teşkilatı merkezi ordunun iç güvenlik görevinin baskınlığına bir istisnadır. Redif teşkilatı ise paramilitarizasyon sürecinin bir örneğidir.

3.2.1.1. Derbent Teşkilatı

Osmanlı devlet teşkilatı içinde derbentler kurumsal olarak II. Murat döneminde ortaya çıkmışlardır.¹⁹⁶ Derbentler bir taşra güvenlik örgütüydüler ve tımarlı sipahilerin de varlık göstermelerinin pek mümkün olmadığı uzak mahallerde asayiş sağlıyorlardı. Bir yerin derbent olarak kabul edilebilmesi için korkulu, tehlikeli veya eşkıya baskınlarına maruz kalan bir bölge olması gerektiğinden derbentler iskânın az olduğu ıssız ve تنها topraklar, dağların geçit verdiği boğazlar, önemli ticari ve askerî yolların kavşak noktaları ile merkezî özelliğe sahip yerlerde kurulurdu.¹⁹⁷

Bir derbent noktası dört tarafı duvarla çevrili küçük bir kale gibiydi. Herhangi bir yerde derbentin teşkili için bölge kadısının merkeze teklifte bulunması şarttı. Merkez tarafından yapılan inceleme olumlu sonuçlanırsa o bölgede derbent kuruluşuna başlanıyordu. Derbent bölgesi şer'i vergilerden muaf tutuluyor ve göreve başlıyordu.¹⁹⁸ Eğer derbentçiler gayrimüslim iseler devşirme usulünden de muaftılar.¹⁹⁹ Derbent geliri ya bu amaç için kurulmuş ve sahibine büyük mali avantajlar sağlayan vakıflardan ya da vakıf ve has toprakları üzerinde veya kimsenin tasarrufunda olmayan yerlerde tesis edilen ve vergi muafiyeti sağlanan topraklardan karşılanıyordu.²⁰⁰

Derbentçilerin kendi derbentlerinde bir nevi jandarma kuvveti olarak yollarda ve geçitlerde güvenliği sağlamak, yolların tamirinde çalışmak gibi görevleri vardı.

¹⁹⁶ Fahrettin Atar ve diğerleri, **Seferilik ve Hükümleri**, Ensar Neşriyat, İstanbul, 1997, s. 407.

¹⁹⁷ Doğan Yörük, "II. Mahmud Döneminde Konya Çevresindeki Derbentlerle İlgili Yapılan Düzenlemeler", **İkinci İktisat Tarihi Kongresi**, Fırat üniversitesi İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Elazığ, 24–25.06.2010, s. 249.

¹⁹⁸ Ayşe Değerli Keçici, "Osmanlı Devleti'nde bir Taşra Güvenlik Örgütü Olan Derbent Teşkilâtı", **Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:7, Sayı:1, s. 45.

¹⁹⁹ Atar ve diğerleri, s. 407.

²⁰⁰ Keçici, s. 46.

Derbent üssünün etrafında bulunan bir köy geliri derbent hizmetine ayrılırdı.²⁰¹ Derbentler, belirli aralıklarla özellikle de dağlık bölgelerde ve geçitlerde konuşlandırılmış dağınık bir teşkilat yapısına sahiptiler ve görevleri ticaret güvenliği ile sınırlıydı.²⁰²

Derbentler etrafı kontrol edebilecek yerde olduğundan aynı zamanda önemli askeri noktalardı. Derbentler aynı zamanda, yükseliş döneminde Osmanlı ordusunun en kalabalık muharebe destek unsuruydular. Seferde, düzenli birliklerin geri emniyetinin sağlanması görevini de üstlenirlerdi.²⁰³ Bu görev bugünkü jandarmanın da askeri görevleri arasındadır.²⁰⁴

3.2.1.2. Akıncı Teşkilatı

Akıncılar Osmanlı eyalet askerlerine dâhildiler²⁰⁵ ve Selçukluların Uç Beyliği kurumunun mirasçıydılar.²⁰⁶ Akıncı teşkilatı sefer zamanının dışında da görev yapardı. Bu zamanlarda yapılan görevler daha çok keşif ve istihbarata yönelik olurdu. Sefer zamanı, ordunun intikal emniyetini sağlamak üzere öncü, yancı veya artçı faaliyetlerde de bulunurlardı. Düşmana sürpriz taarruzlarda bulunarak zayıat verdirmek ve intikal düzenini bozmak da akıncıların görevleri arasındaydı. Akıncılar dönemin hafif silahlarıyla teçhiz edilmişlerdi ve tarihçiler tarafından genel olarak “*hafif süvari*” olarak nitelendirilmişlerdir.²⁰⁷

Hafif süvari oluşları ve görev tanımları akıncıların o dönemin Gayrinizami Savaş harekâtı icra eden paramiliter birlikleri olduğunu göstermektedir. Uyar ve Erickson da akıncıların nizami birlikler olmadıklarını ve gayrinizami birlikler olarak nizami birlikler karşısında varlık gösteremediklerini ifade ederler.²⁰⁸

²⁰¹ Hamiyet Sezer Feyzioğlu, “Tepedelenli Ali Paşa'nın Derbentler Başbuğluğu”, **Ankara Üniversitesi Güneydoğu Avrupa Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt:1, Sayı:1, 2012, ss. 158 – 159,

²⁰² Soyürk, s. 310.

²⁰³ Uyar ve Erickson, s. 113.

²⁰⁴ Jandarma Teşkilatı Görev ve Yetkileri Yönetmeliği, Madde: 139, 140.

²⁰⁵ Özgür Körpe, “Osmanlı Ordu Teşkilatında Akıncı Ocağının Yeri ve Çağdaş Türk Silahlı Kuvvetlerine Etkileri”, **Millî Savunma Üniversitesi Atatürk Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Güvenlik Stratejileri Dergisi**, Cilt: 7, Sayı: 13, 2011, s. 131.

²⁰⁶ Uyar ve Erickson, s. 103.

²⁰⁷ Körpe, ss. 136-138.

²⁰⁸ Uyar ve Erickson, s. 105.

3.2.1.3. Redif Teşkilatı

1834 senesinde, yani Tanzimat Fermanı'nın ilanından beş yıl öncesinde kurulan redif teşkilatını da paramiliter bir örgütlenme olarak görmek gerekir. Her ne kadar teşkilatın asli görevi Asakir-i Mansure-i Muhammediye olarak bilinen düzenli ve devamlı orduyu yerel imkânları kullanarak desteklemekse de²⁰⁹ Tanzimat Fermanı'nın ilanından sonra zaptiye teşkilatı ve jandarma kuruluncaya kadar barış zamanında bu askerlerden merkezi otoritenin tesisi ve iç güvenliğinin sağlanması için faydalanılmıştır.²¹⁰ Redif teşkilatı, II. Mahmut Dönemi'nde 1834 yılı Ağustos ayı başlarında toplanan Meclis-i Şura sonrasında kurulmuştur.²¹¹

Redif askeri teşkilâtının kuruluş esaslarını II. Mahmut'un yayınladığı bir genel fermanla şöylece saptamak mümkündür:²¹²

I. Meclis-i Şura'da alınan karara uygun olarak, imparatorluğun dâhilinde bulunan bütün sancakların kapsadığı kazalarda (Maden, Has, Evkaf, Muaf ve gayr-ı muaf bütün kazalarda) subayları ile birlikte 1400'er kişilik birer tabur teşkil ettirilecektir. Şayet küçük kazalardan bu kadar asker çıkaracak nüfus yoksa böylesi yerler civar kazalarla birleştirilecek, böylece tabur ortaklaşa tertip edilecektir.

II. Redif askeri yazılacak kimseler 23–32 yaşları arasındaki gençler arasından kur'a ile tespit edileceklerdir. Vücutlarında askerliğin gereklerini yerine getirmeye engel olabilecek sakatlıklar bulunanlar askere alınmayacaklardır.

III. Asker yazılması, defterlerinin tutulması ve bu defterlerin İstanbul'a Bâb-ı Seraskerî'ye gönderilmesi işi sancak mutasarrıfları ile valilere bırakılmıştı. Bunlar emirlerinde bulunan mütesellim ve voyvodalar yardımı ile bu işi yürütecekler, ancak bütün sorumluluklar kendilerine ait olacaktı.

IV. Taburlar için gerekli subaylar kazaların ileri gelen aileleri arasından valiler tarafından seçilecek, isimleri İstanbul'a bildirilecekti. Onay alındıktan sonra bunlar subay olarak göreve başlayacaklardı. Bu yolla subay seçilenler idare işlerine

²⁰⁹ Musa Çadırcı, "Anadolu'da Redif Askeri Teşkilatının Kuruluşu", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Cografya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi**, Cilt:8, Sayı:14, 1963, s. 66.

²¹⁰ Veynel K. Bilgiç ve Muhittin Karakaya, "Türk Polis Teşkilatının Tarihi Gelişimi", **Polis Bilimleri Dergisi**, Cilt:4, Sayı:1-2, 2002, s. 176.

²¹¹ Sezgin Kaya, (2005). **Tanzimat Dönemi Osmanlı Ordusu (1839-1876)**, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir, 2005, s. 25.

²¹² Çadırcı, s. 66.

karışmayacaklar, yalnız askerlikle uğraşacaklardı. Ancak, eğer bir âyan veya voyvoda idare işlerinin yanı sıra subaylık da yapabilecek güçte ise böylelerine valilerin teklifleriyle subaylık görevi verilebilecekti.

3.2.1.4. Derbent, Akıncı ve Redif Teşkilatlarının Paramilitarizm ve Kuvvetlerin Yerelleşmesi Kapsamında Değerlendirilmesi

Derbentlerin ve akıncı teşkilatlarının paramiliter örgütler olduğu kesindir. Derbent teşkilatının görevi iç güvenlik ve asayiş temini iken akıncı teşkilatının görevi dış düşmanla angaje olmaktır. Bu görevlerini icra edebilecek kadar silahlandırıldıkları da şüphesizdir. Derbent teşkilatına, o dönemin ağır silahları olan top, mancınık, muhtelif kuşatma gereçleri sağlanmadığı da bilinmektedir. Akıncılar ise hafif süvari olarak hizmet vermekteydiler. Bu teşkilatların resmi bir kontrol altında devlet tarafından kurulduğu ve idare edildiği de anlaşılmaktadır. Derbentler kurulduktan sonra kuruluş bildirimleri çevre makamlara bildirilir ve kendilerine muafiyet belgeleri merkezi devlet tarafından verilir ve her cülusta yenilenirdi.²¹³ Akıncılar ise emir ve komuta sorunlarına rağmen²¹⁴ devletin kısmen de olsa kontrolü altında²¹⁵ bir Gayrınızami Savaş kuvvetiydi. Tüm bu özellikler bir araya geldiğinde; hafif silahlılık ve kısıtlı amaç şeklinde ifade edilen paramiliter karakteristikleri ön plana çıkmaktadır.

Redif teşkilatının durumu ise daha farklıdır ve paramilitarizasyon süreci içerir. Kuruluş amaçları düzenli ordunun desteklenmesi olduğundan en azından başlangıçta paramiliter bir organizasyon olarak düşünülmemiştir. Ayrıca 1843 düzenlemeleriyle birlikte redif teşkilatı da muvazzaf askerlik kategorisinde değerlendirilmiş ve kadrolarında topçu unsuru da eklenerek kuruluş amaçlarına uygun olarak silahlandırılmışlar,²¹⁶ yani dış düşmana karşı mücadele etme kapasitesine ulaşmışlardır. Bünyelerine eklenen topçu unsuruyla hafif silahlılık özelliklerini de kaybetmişlerdir. Ancak, bu husus, zaptiye teşkilatının kurulmasından sonrasına rastlar ki aradaki zaman zarfında redif teşkilatının yerel yöneticiler

²¹³ Keçici, s. 45.

²¹⁴ Uyar ve Erickson, s. 105.

²¹⁵ Körpe, s. 135.

²¹⁶ Kaya, s. 33.

emrindeki paramiliter bir güç olarak iç güvenlik ve asayiş sağlanmasında mütemadiyen kullanılmaya devam edilmiştir. Tanzimat'tan kısa bir süre sonra kurulan Zaptiye Teşkilatına iç güvenlikle ilgili görevler devredilinceye kadar başarılı olarak uygulanan redif usulü ile şehir merkezleri, önemli yol kavşakları ile derbentlerde nöbet tutulmaya başlanmış ve devriye hizmetleri yürütülmüştür.²¹⁷

Redif teşkilatının paramilitarize olmasının ya da edilmesinin ve güç ve yapısı itibariyle bir iç güvenlik örgütü şeklinde bina edilmiş olmasının en iyi göstergesi kendisinden beklenen angajman etkisini asla yaratamamasıdır. Teşkilatın organizasyonel yapısı, donanımı, eğitimi ve insan kaynağı unsuru, militer özellikler arz etmekten çok uzaktı. Aslına 1843 düzenlemeleri redif birliklerine ağır silahlar vermekle birlikte daha çok sadece kendi bölgelerinde savunma ve iç güvenlik görevleri yüklemekteydi.²¹⁸

Bu teşkillerin askeri potansiyeli merkezden bağımsız bir şekilde ortaya çıkmamış, merkez tarafından yaratılmıştır. Derbent teşkilatının kuruluş işlemlerinin tamamen merkezin kontrolü altında gerçekleşmesi bunu gösterir. Bunun yanında merkezi otorite bu teşkilatın potansiyelinin baskı altında tutulması ve yayılmasını önlemek için derbentlere çok kesin görev ve yetki alanları tanımlamıştır.²¹⁹

Redif teşkilatının ise kuruluşunda olduğu gibi işletmesinde de bu konuda farklılık mevcuttur. Merkezi idarenin yurt gelindeki idari gücü zayıf olduğundan bu teşkilat doğrudan yerel yöneticilerin ve güç odaklarının kontrolü altında olarak insan kaynağı ve finansmanları yerel yönetimler tarafından karşılanacaktı. Bu durum redif birliklerinin yerelleşmesi anlamına geliyordu. 1836 tarihli düzenlemelerle merkezin teşkilat üzerindeki kontrolü artırılmaya çalışılmıştır ancak coğrafi ve sosyolojik gerçekler sebebiyle başarılı olunamamıştır.²²⁰ Teşkilat, merkezi idarenin yerel unsurlar karşısındaki idari yaptırım imkânlarının kısıtlı olması sonucu, merkezden çok yerel güçlere hizmet etmeye başlamıştır.²²¹ Bu durum kuvvet yerelleşmesi kavramının ikinci formuna uygun bir gelişim gösterir. Yani merkeze bağlı ancak merkezden uzakta konuşlanmış birlikler yerel unsurların emri altına girmeye başlamışlardır. Devletim merkezileşme eğilimlerinin ağır basmaya başladığı bir

²¹⁷ Bilgiç ve Karakaya, s. 176.

²¹⁸ Uyar ve Erickson, ss. 326, 363.

²¹⁹ Atar ve diğerleri, s. 407.

²²⁰ Uyar ve Erickson, ss. 318 – 320.

²²¹ Çadırcı, s. 71.

dönemde bu durum doğal olarak kabul edilemezdi ve merkezileşme eğiliminin en üst noktasını temsil eden İttihat ve Terakki Cemiyeti döneminde, 1912 yılında, teşkilat lağvedilmiştir.²²²

3.2.2. Tanzimat Sonrası Paramiliter Örgütlenmeler

Tanzimat bir reform hareketidir ve Türk tarihinde demokratikleşmeye doğru atılan ilk adımdır. Tanzimat Fermanı ile Osmanlı'daki sistemin tamamen değiştirilmesi hedef alınmıştır. Bu askeri idari ve mali reformları gerçekleştirirken de dönemin süper güçleri Fransa ve İngiltere örnek alınmıştır. Zamanla, daha doğrusu XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren örnek alınan devletlerin arasına Almanya'da girmiştir.²²³

Aynı zamanda askeri yapılanma için de yine dönemin lider Avrupa devletlerinin tecrübesinden faydalanmak gerekiyordu. Bu amaçla Avrupa'dan subaylar getirtilip askeriye'nin yapısal değişikliğinde yardımcı olmaları isteniyordu. Fermanda öngörülen tebaanın can ve mal güvenliğinin sağlanması ise güvenlik sisteminde yeni oluşumlara gidilmesini gerektirmiştir. Bu oluşumlardan polis ve jandarma teşkilatlarının kurulması bu dönemde gerçekleştirilmiştir.²²⁴

Tanzimat Fermanı, aynı zamanda, Osmanlı Merkezi İdaresi'nin güçlendirilmesini amaçlamaktaydı.²²⁵ Bu merkezileşme süreci Tanzimat ile başlayıp II. Abdülhamit ile devam etmiş ve İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin iktidarıyla son bulmuştur.²²⁶ Sürecin sonu, Birinci Dünya Savaşı'nın da sonu olarak, aynı zamanda Osmanlı İmparatorluğunun fiilen sonu demektir. Merkezileşme, bir önceki yüzyılda kuvvetlerini yerleştirerek sınırlarını koruyabilen bir devlet için çok da doğru bir karar değildir. Bunun yanında aslında yükseliş dönemindeki mali ve askeri başarısının arkasındaki tımar sistemi bile devletin, sanılanın aksine, o dönemlerde bile çok güçlü bir merkezi iktidara sahip olamadığının göstergesidir. Merkezi devletin idari menzili

²²² Kaya, s. 25.

²²³ Soytürk, s. 302.

²²⁴ Soytürk, s. 302.

²²⁵ Ali Sönmez, "Zaptiye Teşkilatının Düzenlenmesi (1840-1869)", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi**, Cilt:25, Sayı:39, 2006, (Zaptiye), s. 200.

²²⁶ James N. Tallon, . "The Transformational War: A New Understanding of the Ottoman Empire's Long World War I", **World History Connected**, Cilt:12, Sayı:1, 2015, s. 4.

idari gücün satha yayılarak geniş çaplı bir mali ve buna bağlı olarak da askeri ve idari yönetim tesis edilmesine hiçbir zaman yetmemiştir.²²⁷ Fermanla birlikte yapılan idari, mali ve askeri düzenlemeler de merkezi devletin idari menziline genişletilmesi anlamına gelmektedir. Osmanlı Devleti, bu kapsamda yapılan düzenlemelerde bu konuda birkaç yüzyıllık tecrübesi olan ve ileri derecede merkezi bir devlet olan Fransız Devleti'ni örnek almıştır. Zaten, Tanzimat döneminden beri Türkiye'de kurumları en çok örnek alınan ülke Fransa olmuştur.²²⁸ Gerek polis gerekse jandarma teşkilatları Fransız örneğine göre düzenlenmişlerdir. Adem-i merkezi özellikler arz eden İngiliz örneği ise devletin merkeziyetçi kadroları tarafından kabul görmemiştir.²²⁹ İngiliz deneyimi Anadolu Beylikler dönemine benzer bir yapılanmanın hiç sekteye uğramadan yüzyıllarca evrimleşmiş halidir²³⁰ ve kendisine özgüdür.

Osmanlı ordusunun lojistik kabiliyeti en azından yükseliş döneminde emsallerine nazaran çok gelişmiş durumdaydı. Ne var ki alınan tüm tedbirlere rağmen coğrafya daha baskın çıkıyordu. Hassa ordusu, XVI. Yüzyılda, İstanbul ve Bağdat arasındaki mesafeyi yaklaşık iki yüz günde kat edebiliyordu²³¹. Bu mesafe Anadolu'nun baştanbaşa kat edileceği mesafedir ki orta ya da doğu Anadolu'da harekât yapılacaksa savaş alanına ulaşmak yaklaşık üç ay sürecektir. Geri intikal de hesaba katılırsa ordunun isyan bastırmak için yılın yarısında seferde kaldığı görülür. Oysaki yol altyapısı sayesinde Roma lejyonları on altı asır önce Roma ve Antakya arasını sadece yüz yirmi dört günde alabiliyorlardı.²³² Osmanlı idaresi, ulaşım altyapısına yatırım yapmaya XIX. yüzyıla kadar gerek görmemişti. Tanzimat döneminde de ulaşım altyapısının XVI. Yüzyıldakinden daha gelişmiş olduğunu söylemek doğru değildir. Savaş tarihinde, demir ve karayolu teknolojisi ile içten yanmalı motorlara kadar hiçbir ikmal yolu su yollarının yerini tutamazdı. Anadolu coğrafyası ise bu su yollarından mahrumdu. Ortalama yükseltisi 1130 metre olan

²²⁷ Özgider, s. 24.

²²⁸ Cem Eroğul, **Anatüze Giriş**, 5. Baskı, İmaj Yayıncılık, Ankara, 1997, s. 59.

²²⁹ Soytürk, s. 311.

²³⁰ Eroğul, s. 33.

²³¹ Akad, Savaş, s. 43.

²³² Keegan, s. 380.

Anadolu, ortalama yüksekliği 330 metre olan Avrupa'dan yaklaşık 3,5 kat daha fazla yükseltiye sahiptir.²³³

3.2.2.1 Polis Teşkilatı

Polis Teşkilatı'nın kuruluşu Tanzimat'ın hemen sonrasına, 1845 senesine tekabül eder. Polis kelimesi, resmi olarak ilk kez aynı tarihli *Polis Nizamnamesinde* kullanılmıştır. Bu nizamnameye göre ilk polis teşkilatının başlıca görevleri şu şekilde sıralanabilir:²³⁴

- I. Ülke içerisinde seyahat eden yerli ve yabancıların geliş-gidişlerini kontrol etmek ve gerekli tezkerelerini vermek.
- II. Dışarıdan veya vilayetlerden gelenlere ikamet belgesi vermek.
- III. Ateşli silah ruhsatı vermek.
- IV. Resmi binalar ile umumi yerlerin korunmasını sağlamak.
- V. Cezası biten hükümlülerin memleketlerine gitmelerini sağlamak.
- VI. Han, otel, lokanta, kumarhane gibi yerlerin kurallara uygunluđunu denetlemek, kumarhanelerin çođalmasına engel olmak.
- VII. Asayiş açısından zararlı derneklere engel olmak.
- VIII. Matbaa ve kitap evleriyle kitap, gazete ve mecmuaları kontrol etmek.
- IX. Oyun ve eğlence yerlerinin güvenliğini sağlamak.
- X. Bayram ve tatil günlerinde uygulanacak emirleri ilgililere tebliğ etmek
- XI. Borsanın düzenine bakmak, simsarlara ruhsat vermek.
- XII. Lüzum ve şikâyet üzerine ölüm olaylarının tahkikatını yapmak.

Aslında polis teşkilatı, 1826 senesinde yeniçeri teşkilatının kaldırılması üzerine şehir merkezlerinde asayişin sağlanması için denenen bir kısım çözümünden sonra hayata geçirilmiştir. Tanzimat, Osmanlı modernleşmesinin bir nirengi noktasıdır ve modernleşme söz konusu olduğunda bir devletin aşamasında iç ve dış güvenlik güçlerinin ayrılması ön şartlardan birisidir. Bu husus geleneksellikten evirilmeye başlayan devletin idari gücünün askeri güçten bağımsız bir şekilde ülke

²³³ Çalık, s. 35.

²³⁴ Bilgiç ve Karakaya, s. 175.

içerisine nüfuz ediyor olması anlamına gelir. Dolayısıyla Tanzimat Fermanı aynı zamanda devletin geleneksellikten kopuşunu simgeler.

Her polis teşkilatı gibi gerek Osmanlı gerekse de Cumhuriyet dönemi polis teşkilatları da paramiliter güçlerdir. Bugün Türk polis teşkilatı 256.239 personele²³⁵ sahip olup bu sayı 2014 yılı itibariyle 675.838²³⁶ olan Silahlı Kuvvetler personel mevcudunun %38'ine ulaşmıştır. Avrupa Birliğine göre ise sadece 2012 yılı itibariyle 412.624²³⁷ personelle Avrupa bölgesinin en kalabalık polis gücüne sahiptir ve bu rakam 2014 yılı itibariyle Silahlı kuvvetler mevcudunun %61'ine denktir.

3.2.2.2. Zaptiye Müşiriyeti ve Jandarma Teşkilatı

Türk Silahlı Kuvvetleri'nin kuruluş tarihi M.Ö. 209 tarihine, Mete Han'ın ordusuna sabitlenir.²³⁸ Ne var ki, kurumsal sembolünden de anlaşıldığı üzere, esasen bir askeri teşkilat olan jandarma teşkilatının kuruluşu XVIII. yüzyılda, 1839 olarak kabul edilir.

Jandarma teşkilatının askeri yapısının Türk devlet geleneğinden kaynaklandığını söyleyen görüşler de vardır. Bu gelenekte asayiş hizmetleri her zaman askeri hizmetlerin bir parçası olarak görülmüştür.²³⁹ Ancak bu durumu tüm geleneksel devletlerin ortak özelliği olarak görmek sosyoloji açısından daha doğru görünmektedir.

Tanzimat'la gelen merkezîyetçilik anlayışı iç güvenliğin de merkezi kontrol altına alınmasını gerektirmiştir. Osmanlı merkezi yönetimine büyük sıkıntı kaynağı olan yeniçeri ocağının kaldırılmasından sonra iç güvenlik ve asayiş hizmetleri yeni kurulan “*Asakir-i Mansure-i Muhammediye*” ordusunun görevleri arasında

²³⁵ Emniyet Genel Müdürlüğü, **2013 Yılı Performans Programı**, Ankara, 2013, s. 18.

²³⁶ Genelkurmay Başkanlığı, “Personel Mevcutları (Mayıs 2014)”, 02.05.2014, http://www.tsk.tr/3_basin_yayin_faaliyetleri/3_4_tsk_haberler/2014/tsk_haberler_42.html, (04.05.2014).

²³⁷ EUROSTAT, “Police Officers”, 2012, <https://goo.gl/6b5QKt>, (25.05.2015).

²³⁸ Milli Savunma Bakanlığı, **Osmanlı Ordu Teşkilatı**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1999, s. 19.

²³⁹ Necdet Koparan, **Türk Jandarma Teşkilatı (1908–1923)**, Ankara Üniversitesi İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara, 2007, s. 1.

sayılmıştır. Bunun sonucunda da daha önceleri yerel güçler tarafından sağlanan iç güvenlik ve asayiş kurumları lağvedilmiştir.²⁴⁰

İç güvenlik hizmetlerinin yürütülmesinde askeri teşkilatların bir karışımı olan zaptiye teşkilatının yapısından doğan bazı sıkıntılar sonucunda zaptiye teşkilatının askeri teşkilattan ayrılarak tabi olacağı farklı bir idare lüzum olunca 1846 tarihinde Zaptiye Müşiriyeti kurulmuştur.²⁴¹ Müşiriyetin kuruluş nedenleri şöyledir: ²⁴²

I. Tabi olunacak bir mevzuat olmaması nedeniyle örgütsel standardizasyonun sağlanamayarak etkin hizmet verilememesi.

II. İç güvenlik hizmetinde kurumsallaşma ve uzmanlaşma ihtiyacı.

III. Zabıta işlerinin seraskerlik tarafından yönetilmesinin askeri faaliyetlerde verimsizlik yaratması.

Müşiriyetin görevleri ise; ^{243, 244}

I. İç güvenliğin sağlanması için gerekli olan düzenlemeleri görüşmek ve uygulamaya koymak ve gerekli nizamname ve tasarıları hazırlamak,

II. Suçluların takibi ve yakalanması,

III. Hükümlü sevkiyatı ve muhafazası,

IV. Yol Güvenliği,

V. Asayiş ve itfaiye hizmetlerinden oluşmaktaydı.

Teşkilatın müşiriyet olarak kurulması askeri karakterinin terk edilmediğini gösterir. Müşiriyet müşirlik, yani mareşallik demektir²⁴⁵ ve o dönemde Osmanlı ordusunda aynı anlamda kullanılmaktadır. 1846 tarihli Müşiriyet Talimnamesinde zaptiye birliklerinin teşkilinde askeri unsurlar olan süvari ve piyade unsurlarının kullanılacağı açıkça belirtilmekteydi. 1861 tarihli nizamname ile ise zaptiye teşkilatına “*Asakir-i Zaptiye*” denmiş ve teşkilat askeri usullere göre organize edilmişti. Subay rütbeleri ordudaki rütbelerle aynı rütbe isimlerini taşır olmuştu. 1864 tarihli nizamnamede ise bu birliklerin “*askeri görevleri*” açıkça tarif

²⁴⁰ Koparan, s. 7.

²⁴¹ Sönmez, Zaptiye, s. 201.

²⁴² Koparan, s. 8.

²⁴³ Sönmez, Zaptiye, s. 202.

²⁴⁴ Koparan, s. 10.

²⁴⁵ Türk Dil Kurumu, “müşir”, **Büyük Türkçe Sözlük**, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.55668c195e3747.01436151, (26.03.2018).

edilmiştir.²⁴⁶ Bu özellikleriyle zaptiye kuvvetinin de paramiliter bir kuvvet özelliği taşıdığı söylenebilir.

İlk nizamnameye göre bu birlikler doğrudan merkezce atanmış valilerin emrinde görev yapacaklar ve yoklama çizelgeleri de düzenli aralıklarla müşiriyete gönderilecekti. Bu merkezi etki zaptiye subaylarının atama ve azillerinde merkezi idarenin onayının aranmasıyla pekiştiriliyordu. Ancak, aşırı merkezileşmenin getirdiği bir kısım sıkıntıların önüne geçmek için bu uygulama daha sonra terk edilmiş ve azil yetkisi yerel yöneticilere bırakılmıştır. Böylesine önemli bir yetkinin devri, zaptiye kuvvetinin yerelleşmesinin önüne geçilemediği anlamına gelir. Nitekim her yerel idarenin kendi ihtiyacına göre zaptiye birliği kurma yetkisi de mevcuttu.²⁴⁷

Merkezi idare bu yerelleşmenin önüne geçebilmek adına teşkilatı askeri bir çerçevede yeniden organize etmeyi düşünmüşse de dönemin iktisadi ve siyasi şartları buna izin vermemiştir. Bu askerileşme, ancak 1861 tarihli nizamnameyle gerçekleştirilebilmiştir. Zaptiye teşkilatı, kendisinden beklenen faydayı tam olarak sağlayamamış ve düzenli ordu birliklerinin iç güvenlik harekâtlarına katılmasını engelleyememiştir. Düzenli ordu Tanzimat döneminde de iç güvenlik görevini icra etmek zorunda kalmıştır. Zaten yarı askeri bir teşkil haline gelmiş zaptiye birliklerinin de ordu ile kolay işbirliği yapması doğaldır. Gerek merkezi ordu gerekse de onu destekleyen redif birlikleri Tanzimat'ın ilanından 1877–1878 Osmanlı-Rus Savaşı'na kadar genelde iç güvenlik seferlerinde kullanılmıştır. Nedenleri şöyledir:

248 249

I. Devletin mali durumu nedeniyle zaptiye birliklerini yeterince iyi işletememesi,

II. Teşkilatın hem şehirlerde hem de kırsal alanda iç güvenlik göreviyle yükümlü olması,

1877 senesinde İngiltere'den davet edilen General Valentine Baker'in sunduğu rapor kabul gördü ve bu doğrultuda faaliyetlere başlandı.²⁵⁰ 1879 tarihinde

²⁴⁶ Sönmez, Zaptiye, ss. 203,210.

²⁴⁷ Sönmez, Zaptiye, s. 207.

²⁴⁸ Uyar ve Erickson, ss. 365, 428.

²⁴⁹ Ali Sönmez, "Jandarma Teşkilatının Kuruluşu Sürecinde Baker Paşa'nın Rolü", **İstanbul Üniversitesi Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi**, Sayı:11, 2007, (Baker), s.166.

²⁵⁰ Sönmez, Baker, s. 171.

seraskerliğe gönderilen bir emirname ile Zaptiye Teşkilatı Jandarma Teşkilatı olarak yeniden düzenlendi. Jandarma birlikleri, General Baker'in de raporunda belirttiği gibi askeri usullere göre düzenlenmiştir. Tanzimat döneminde devletin merkezileşmesinde Fransa örneği alındığı gibi iç güvenlik teşkilatı olan Jandarma Teşkilatı da Fransa örneğine göre teşkil edilmiştir.²⁵¹ Kontrolü, seraskerlik makamına bağlı olarak tamamen merkezi idarenin elindeydi ve askeri yapının bir kopyasıydı. Subayları ise ordu kaynağından temin ediliyordu.²⁵² Böylelikle yerel güç odaklarının etkisi altına girmesi önlenmeye çalışılmış ve başarılı da olunmuştur.²⁵³

3.3. HAMİDİYE ALAYLARI

3.3.1. II. Abdülhamit Döneminin (1876–1908) Özellikleri

II. Abdülhamit yönetimi 93 Harbi olarak da bilinen 1877 – 1878 Osmanlı-Rus Savaşı öncesinde Bulgar ayaklanmasının bastırılmasında kullanılan askeri şiddetin dozu sebebiyle Kırım Savaşındaki ittifak ilişkilerini kaybetmişti. Batı basını bu iç güvenlik harekâtını “*Bulgar Dehşeti!*” manşeti kullanarak kamuoyuna sunuyordu.²⁵⁴

Diplomatik ve buna bağlı askeri yalnızlık sonucunda 93 Harbi'nden mağlup çıkılmasından sonra imparatorluğun askeri durumunu iyileştirme çabaları karşısında biri doğrudan diğeri ise dolaylı olan iki kısıt var olmuştur. Bunlardan kısıtlardan birincisi Berlin Antlaşması ile Balkanlar'daki sınırların doğal olmayan hatlar halinde çizilerek iç ve dış güvenlik harekâtlarına uygun olmaması, ikincisi ise imparatorluğun önceden beri süregelen askeri harcamalarının yarattığı ve 1881 senesinde Düyun-ı Umumiye'nin kurulmasına yol açacak iktisadi sorunlardır. Bu iki kısıt bir araya gelince II. Abdülhamit Yönetimi'nin güvenlik siyaseti, merkezi iktidarı güçlendirmek için iç güvenliğe öncelik vermek şeklinde ortaya çıkmıştır. Bu

²⁵¹ Soyürk, s. 311.

²⁵² Uyar ve Erickson, s. 428.

²⁵³ Sönmez, Baker, s. 172.

²⁵⁴ Uyar ve Erickson, s. 371.

dönemin askeri anlamdaki en büyük etkisi, orduyu asli görevinden uzaklaştırarak iç güvenlik görevlerine ağırlık vermesidir.²⁵⁵

3.3.1.1. Merkeziyetçilik

Osmanlı tarihinin son dönemlerinin en önemli konusu merkezileşme için yapılan mücadeledir. Osmanlı İmparatorluğunda merkezileşme hususu, XIX. yüzyılın başından II. Abdülhamit'e ve oradan da İttihat ve Terakki Cemiyeti ile I. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar süreklilik arz eden bir husustur. Merkezileşen devlet, bölgesel seçkin sınıf ve diğer gruplar arasındaki bu mücadele, yaklaşık seksen yıllık bir zaman dilimi içerisinde askeri reform ve harekâtlarda da kendisini göstermiştir.²⁵⁶

XVIII. ve XIX. yüzyılın başında Osmanlı toprakları görünüşte merkeze bağlı ancak fiilen bağımsız yerel yöneticiler tarafından yönetiliyordu. 1808 senesinde II. Mahmut'un ayanlarla Sened-i İttifak'ı imzalayarak siyasi manada onları tanıdığı tarihi bir gerçektir. Kendi otoritesi dışında bir siyasal varlığın kabulü devlet için merkezi güç kaybı anlamını taşımaktadır. Nitekim Osmanlı İmparatorluğu'nda görülmüş olan ilk demokratikleşme hareketinin Sened-i ittifak olarak tarihi sayfalara yazılması da şüphesiz bu durum ile ilintilidir.²⁵⁷

Gene de II. Mahmut, yeniçeri ocağının ortadan kaldırılmasını da içeren bir süreçle gerçekleştirebilen askeri ve idari reformlar sayesinde imparatorluk dâhilinde ayanların ve yerel güç odaklarının gücünü büyük ölçüde kırarak merkezileşme yolunda mesafe kat edebilmişti. Devletin geleneksel karakteri, yegâne idari unsurun ve meşruiyet sağlayıcı faktörün silahlı kuvvet olmasını gerektirdiğinden idari reformların hayata geçirilebilmesi için imparatorluğun dört bir yanında seferler düzenlenmek zorunda kalınmıştır. Bu seferler Osmanlı askeri tarihinin karakteristik unsurlarından biri olan ve devletin kuruluşundan beri süregelen iç güvenlik harekâtlarının bir devamı niteliğindedir. Waide Jwaideh, bu seferler sonucunda Anadolu ve Rumeli'de birçok ayanın öldürüldüğünü söyler.²⁵⁸ 1820 ve 1830'lu

²⁵⁵ Uyar ve Erickson, s. 409.

²⁵⁶ Tallon, s. 3.

²⁵⁷ İlber Ortaylı, **İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı**, 26. Baskı, İstanbul, Timaş Yayınları, 2008, s. 42.

²⁵⁸ Waide Jwaideh, **Kürt Milliyetçiliğinin Tarihi: Kökenleri ve Gelişimi**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2014, s. 118.

yıllarda Anadolu ve Rumeli’de, imparatorluğun kolay nüfuz edilebilen bölgelerinde, ayanların tamamına yakını II. Mahmut’un merkezi kuvvetleri tarafından bastırılmıştı.²⁵⁹ Böylelikle merkezi idare tüm imparatorluk genelinde vatandaşlarına eşit hak ve yükümlülükler sağlayabilecek bir konuma gelebilmiştir. Tanzimat Fermanı gelinen bu güçlü ve merkezi konum sonucunda ilan edilebilmiştir.²⁶⁰

Tanzimat mefkûresi Avrupa toplumlarının sosyal ve iktisadi gerçeğinin Osmanlı devlet ve toplum yapısına aynen tatbikiydi. Tanzimat fermanıyla imparatorluk dâhilinde modernleşme ve iç barışın sağlanması hedeflenmişse de Osmanlı sosyal ve iktisadi özelliklerine uymaması nedeniyle bu hedefe ulaşamamıştır. Yapılan ıslahatlar sonucunda toplum ve devlet yapısı bozularak ülke içerisinde birçok huzursuzluk çıkmasına neden olmuştur.²⁶¹ Tanzimat sürecinde, 93 Harbi’ni müteakiben II. Abdülhamit dönemine gelindiğinde, imparatorluğun batı sınırlarını tutamayacağını düşünen II. Abdülhamit için Anadolu’nun önemini artmıştır. Bu dönemdeki politikalar, özellikle Doğu Anadolu kapsamında, bazı araştırmacılar tarafından “*Yeni Tanzimat*” olarak nitelendirilir ve daha önceki merkezileşme politikalarının güçlendirilmiş bir hali olarak görülür. Buna göre; askeri, idari ve mali kapsamda Tanzimat’ın tıkanmış politikaları yeniden ve daha geliştirilmiş bir şekilde yürürlüğe konulacaktı.²⁶²

3.3.1.2. Panislamizm

Tanzimat Fermanı her etnik unsurun aynı devlete tabi olarak bir arada yaşayabilmesi için ortak bir Osmanlı vatandaşlığının yanı sıra bir Osmanlılık kimliği yaratmayı da amaçlamaktaydı. Ferman ile bütün uyruklara can, mal ve namus güvenliği sağlanmış, yargılamaların açık bir şekilde yapılması ve düzenli bir askere alma usulü getirilmesi gibi birçok değişim meydana gelmiştir.²⁶³ Sosyolojik temellere dayanmayan bu ortak kimlik yaratma çabası gerek dış güçlerin etkileri

²⁵⁹ David McDowall, **Modern Kürt Tarihi**, Çev. Neşenur Domaniç, Doruk Yayıncılık, Ankara, 2004, s. 73.

²⁶⁰ Arsen Yarman, **Palu-Harput 1878**, Belge Uluslararası Yayıncılık, İstanbul, 2015, s. 81.

²⁶¹ Türkmen Törelî, **İttihat Terakki'nin Gizli Propaganda Faaliyetleri ve Abdülhamit**, Kripto Kitaplar, Ankara, 2012, (İttihat), s.10.

²⁶² Yarman, ss. 63, 66.

²⁶³ Sönmez, Baker, s. 164.

gerekse de artan milliyetçilik akımlarından etkilenen azınlıkların tavırları sebebiyle başarısızlıkla sonuçlanmıştır.²⁶⁴

93 Harbi ve Berlin Antlaşması'ndan sonra azınlık haklarının dış güçlerin talepleri doğrultusunda ve devlet idaresini hiçe sayarak genişletilmesi, II. Abdülhamit döneminde Osmanlılık fikrinin ikinci plana atılarak birinci plana Panislamizm'in konulmasını sağlamıştır. Panislamizm ideolojisinin arkasındaki fikri temel ise halifelik kurumu idi. II. Abdülhamit, kuvvetlendirebileceğini düşündüğü merkezi gücü ile birlikte elinde bulundurduğu halifelik makamını da kullanarak imparatorluğun çoğunluğu Müslümanlardan oluşan bireyleri ve unsurları arkasında ortak bir kimlik yaratmayı umuyordu. Bu durum, II. Abdülhamit'in Yeni Tanzimat olarak da adlandırılabilir politikalarının, Hristiyan-Müslüman ortak Osmanlı kimliği yaratmak değil de farkı Müslüman etnik gruplarının antiemperyalist bir İslami çizgide buluşturularak birlik sağlamaya yönelik olmasını göstermektedir.²⁶⁵ Hamidiye Alaylarına dair ilk nizamnamenin 19'uncu maddesi panislamist politikaya delalet eder. Nizamnameye konuluş amacı alay personelinin kıyafetini belirlemek olsa da "*Asakir-i Hamidiye Süvari Alayları Türkmen ve Karakalpak ve Kürt ve Arab aşairinden mürettep olduğundan...*" şeklinde sadece Müslüman tebaanın unsurlarını sayarak alayların teşkilindeki panislamist niyeti gösterdiği düşünülebilir.²⁶⁶

3.3.2. Doğu Sorunu

Milliyetçiliğin yayılmasıyla Osmanlı İmparatorluğu'nda meydana gelen etnik ayrılıkçı isyanların ardından ilk kez 1815 Viyana Kongresi'nde *Şark Meselesi - la (Question d'Orient)* adı ile tarihin gündemine oturan *Doğu Sorunu* temel olarak, Avrupalı devletlerin Balkan Hristiyanlarını ve Türk etnisitesinden olmayan Müslümanları Osmanlı'dan koparmak ile Doğu Anadolu'da bulunan ve *Vilayat-ı Sitte (altı vilayet)* olarak bilinen bölgeyi Ermenilere tahsis etmek ülküsüdür. II.

²⁶⁴ Törel, İttihat, s. 10.

²⁶⁵ Yarman, ss. 67-68.

²⁶⁶ Kodaman, Light, ss. 385, 397.

Abdülhamit dönemindeki iç ve dış gelişmelerin ana belirleyicisi konumundaki Doğu sorunu:²⁶⁷

I. Birinci safhada Balkanlardaki Hristiyanların (Yunanistan, Bulgaristan Sırbistan, Karadağ, Romanya vb.) Osmanlı hâkimiyetinden kurtarılması ve özgürlüklerine kavuşturulması,

II. İkinci safhada, Doğu Anadolu’da bulunan altı vilayette (Vilâyât-ı Sitte), önce ıslahat, sonra muhtar bir bölge veya bağımsız bir Ermenistan devleti sözünün, özellikle İngiltere ve Rusya tarafından Ermenilere verilmesi,

III. Osmanlı İmparatorluğu’ndaki Türk olmayan Müslümanların (Arnavutlar, Boşnaklar, Araplar, Kürtler vb.) Osmanlı Türklerinden koparılması,

IV. Parçalanmış Osmanlı İmparatorluğu’nun toprakları üzerinde Büyük Güçler (Düvel-i Muazzama) tarafından menfaat veya hâkimiyet sahaları oluşturularak paylaşılması ve sömürgeleştirilmesi anlamına geliyordu.

XIX. yüzyıl itibariyle Doğu Sorununun iki ana bileşenden meydana geldiği söylenebilir. Her iki bileşen de birbirini doğuran ve geliştiren bir diyalektik içerisinde. Bu bileşenler mikro milliyetçilik ve Osmanlı iktisadi ve mali sisteminin yarattığı sosyal maliyettir.

3.3.2.1. Mikro Milliyetçilik

Ermeni toplumu ve Anadolu’daki Türk unsurlar arasındaki ilişki daima dış müdahaleye açık ve kırılgan olmuştur. Ermenilerin, Anadolu’daki merkezi idareler için iç güvenlik sorunu teşkil etmeleri sanılanın aksine sadece XIX. yüzyılla ve onun milliyetçilik idealiyle sınırlı olmamıştır. Anadolu’daki Ermeni toplumu Türklerin Anadolu’ya gelişinden itibaren devamlı olarak dış güçlerin kullanımına açık bir iç güvenlik sorunu olmuştur. Papa Urbanus, 1095 yılında Haçlı Seferi yaptığı çağrıda Doğu Hristiyanlarına yardım etme fikrini de beyan etmiştir. Aslında bu seferin temelinde de Avrupa dâhilinde birçok sorunun kaynağı olan ve askeri olarak baş edilemeyen Norman ve Frank güçlerini Avrupa’dan uzaklaştırmak yatar. Norman ve Frank orduları Anadolu’da Ermeniler, yani Papa’nın çağrısındaki Doğu Hristiyanları

²⁶⁷ Bayram Kodaman, “II. Abdülhamit ve Kürtler-Ermeniler”, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:21, 2010, (Kürtler), s. 131.

tarafından destek de görmüşlerdir. Ermeni toplumunun buna benzer bir desteği daha, 1243 tarihli Köseadağ Savaşı'nda Moğol ordusu tarafında savaşmalarında görülür. Haçlı seferi başarısız olmuşsa da Köseadağ Savaşı Selçuklu Devleti'nin sonunu getirmiştir. Avrupa devletleri ile kurulan bağlar ise yüzyıllar boyunca sürmüş, yaklaşık sekiz asır sonra Ermeni meselesi Batılı güçler tarafından tekrar gündeme getirilmiştir. Bu sefer Doğu Sorununun bir bölümü olarak Ermeni meselesinin esası, Rusya ya da Batılı devletler tarafından Avrupa veya Rusya yanlısı bir Ermeni Devleti'nin Doğu Anadolu'da kurularak sömürgeleştirilmesinden ibarettir.²⁶⁸

Osmanlı İmparatorluğu millet sistemi içerisinde kendi bünyesinde barındırdığı dört unsurdan biri olan Müslümanlara “*millet-i hâkime*” derken, Ermenilere “*millet-i sadıka*” ismini vermiştir.²⁶⁹ Ermeniler, Anadolu'da yaşadıkları uzun zaman içerisinde hiçbir zaman tam manasıyla bağımsız olamamışlar, mütemadiyen himaye altında yaşamışlardır. Osmanlı imparatorluğu döneminde devletin üst kademelerinde kendilerine birçok görevler verilmiştir.²⁷⁰

XIX. yüzyılda, Tanzimat'ın azınlıklara verdiği haklar sonucunda ve milliyetçilik idealinin de ivmesiyle Ermeniler de kendi milli şuurlarını geliştirmeye ve bu kapsamda örgütlenmeye başlamışlardır. Batı devletleriyle iş birliğine girişmeleri sonucunda yaşadıkları yerlerin Avrupalılar tarafından Ermenilere verileceğini düşünen Müslüman tebaa Kürtler ve Ermeniler arasındaki kırılğan bağlar kopma sürecine girmiştir.²⁷¹ 93 Harbi Osmanlı- Ermeni ilişkilerinde yeni bir dönemin başlangıcıdır. Ayastefanos Antlaşması'nın on altıncı maddesi Doğu Anadolu'yu Rus etkisine açık bırakacak şekilde bir Ermeni reformu öngörmekteydi. Bunu takip eden Berlin Antlaşması'na ise meşhur 61'inci madde²⁷² ilave edilerek Doğu Anadolu'da Ermeni etnisitesini temel alan reformlar yapılması istenmiştir. Müteakiben Hınçak ve Taşnak gibi örgütlerle silahlı mücadeleye başlayan ve Avrupa

²⁶⁸ Akad, Savaş, ss. 24, 31.

²⁶⁹ Uğur Kurtaran, “Osmanlı İmparatorluğunda Millet Sistemi”, **Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı:8, 2011, s.61.

²⁷⁰ Ekrem Memiş, “Ermenilerin Kökeni ve Geçmişten Günümüze Türk-Ermeni İlişkileri”, **Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 7, Sayı:1, 2005, s.5.

²⁷¹ Yarman, s. 63.

²⁷² **Berlin Antlaşması Madde 61:** Bab-ı Ali, Ermenilerle meskûn vilâyetlerde mahalli ihtiyaçların lüzum gösterdiği düzenlemeleri ve ıslahatları vakit geçirmeksizin tatbik etmeyi ve Çerkezlerle Kürtlere karşı onların güvenliğini temin etmeyi taahhüt eder. Bu yolda alacağı tedbirleri, onların tatbikini denetleyecek olan Büyük Devletlere muayyen zamanlarda bildirecektir.

devletlerinden de destek bulan Ermeniler yeniden esaslı bir iç güvenlik sorunu teşkil etmeye başlamışlardır.²⁷³

Her ne kadar II. Abdülhamit dönemindeki en büyük iç tehdit algılaması Doğu Sorunu temelli Ermeni mikro milliyetçiliği olsa da yükselen milliyetçilik akımları sadece Ermenileri değil Kürtleri de etkilemekteydi. McDowall, XIX. yüzyılda Kürt aydınlarının geçmişteki emirlik yapısı içerisinde bir bağımsızlık hayali kurmalarının mümkün olduğunu söyler. Emirliklerin yıkılmasından sonra aşiret reisleri ve şeyhlerin yükselişi sonucunda Yezdanşer²⁷⁴ ve Şeyh Ubeydullah'ın ayrılıkçı isyanı²⁷⁵, Kürtlerin de Ermeniler kadar iç güvenlik tehlikesi arz ettiğini gösterir.

Kürtlerin yaratması muhtemel iç güvenlik tehlikesi sadece merkezi devlet için değil Osmanlı tebaası olan Ermeniler için de geçerliydi. Emirlikleri tasfiye eden seferler Ermenilerin merkezi devlete yardımları neticesinde başarıya ulaşmış ve Ermeni ile Kürt toplumları arasındaki karşılıklı güvensizliğin ilk tohumlarını atmıştır.²⁷⁶ Gene de Ermeni tehdidi algılaması üst sıradaydı ve Ermeni meselesi en büyük iç güvenlik tehdidi olarak algılanıyordu. Daha 1887 senesinde Hınçak, 1890'da ise Taşnak cemiyetleri kurulmuştu.²⁷⁷

3.3.2.2. Osmanlı İktisadi ve Mali Sisteminin Yarattığı Sosyal Maliyet

Geleneksel ve modern devlet yapıların arasındaki en önemli farklılıklardan biri devlet ile vergi veren vatandaşları arasındaki ilişkidir. Bireylerin vergi mükellefiyetlerinin aracısız olarak doğrudan devletle olan bir ilişki dâhilinde devlete aktarılması modern devletin bir niteliğidir. Bu nitelik, devletin vergi toplamak için askeri gücü yerine idari gücünü kullanmasını gerektirir. Hiçbir zorlama unsuru olmaksızın bireyin devletle olan vergilendirme ilişkisi devletin meşruiyetinin göstergesidir. Bu ilişki, o devletin sınırları içerisindeki iktisadi faaliyetlerin bir türevidir ve devletin idari menzilinin gücü ile de ilişkilidir. Özetle, devletin geleneksel özellikleri ağır bastıkça vergilendirme askeri güce dayanmak durumunda olacak ve bu da bir tür iç güvenlik harekâtı icra edilmesi anlamına gelecektir. Aksine

²⁷³ Kodaman, Kürtler, ss. 133 – 134.

²⁷⁴ Averyanov, ss. 129 – 139.

²⁷⁵ Jwaideh, ss. 157 – 205.

²⁷⁶ Aytar, s. 37.

²⁷⁷ Kodaman, Kürtler, s. 135.

modernlik geliştikçe vergi ilişkisi devletin meşruiyetine ve bireyin rızasına dayanacaktır. Ancak II. Abdülhamit dönemindeki Osmanlı devleti modernlikten uzaktadır. Nüfus, kadastro ve gelir kayıtlarının düzenli tutulamadığı bu geleneksel devlet yapısı, son dönemlerinde devletin vergi toplama faaliyetlerini önemli oranda sekteye uğratmıştır. Tanzimat’la beraber vergi idaresinde de düzenlemelere gidilmiş ve iltizam sistemi kaldırılmak istenmişse de devletin mali ve idari imkânları buna izin vermemiş, iltizam usulü ancak 1925’te cumhuriyet yönetimi tarafından kaldırılabilmiştir.²⁷⁸

Şahsileşemeyen vergi yükümlülüğü, vergi toplanmasında iç güvenlik teşkilatlarının hatta düzenli ordu birliklerinin kullanımını gerektirmiş bu da birçok huzursuzluk ve suiistimale yol açmıştır.²⁷⁹ Vergi tahsilinin zaptiye ve jandarma birliklerine ihtiyaç duyulmadan gerçekleştirilmesi Vilayet Nizamnamesi sonrasında Osmanlı bürokrasisinin gündeminde hep önemli bir yer işgal etmiştir. Bu nedenle Vilayet-i Sitte’de uygulanmak üzere hazırlanan Islahat Layihasının 30. maddesi vergi tahsilinde “kuvve-i zabitanın istimaline mahal kalmamasını” sağlamak ve böylece suiistimalleri önlemek amacıyla kaleme alınmıştı. Layihanın 30. Maddesinin tam metni şöyledir: *“Gidecekleri mahallerde yem ve yiyeceklerini ahaliden talep edemeyecek ve tahsil edecekleri akçaya el süremeyecek olan memurin-i mahsusa, kuvve-i zabitanın istimaline mahal kalmamak için, kura ve mahalatin ahali tarafından müntehib muhtar ve kabzımallarına, ahaliden her birinin borcu olan vergileri mübeyyin varakadan ita edeceklerdir. İşbu muhtar ve kabzımallar, vergileri bittahsil mahalli mal sandıklarına teslime memnun olacaklardır.”*²⁸⁰

Vergi tahsili işinden bu birlikleri uzaklaştırma gayretleri ise sonuçsuz kalmıştır. Devletin iç güvenlik öncelikleri ve vergi toplanmasının aciliyeti gibi hususlar vergi konusundaki direnişin arkasındaki iktisadi ve sosyal nedenlerin sağlıklı bir analizinin yapılmasını engellemiş ve devleti bu hususu bir asayiş sorunu olarak ele almaya itmiştir.²⁸¹ İltizam sisteminin kaldırılamaması da özellikle yerleşik

²⁷⁸ Nadir Özbek, “Anadolu Islahatı, Ermeni Sorunu ve Vergi Tahsildarlığı: 1895–1908”, Tarih ve Toplum Yeni Yaklaşımlar, Sayı:9, 2009, ss. 59–63.

²⁷⁹ Nadir Özbek, “Anadolu Islahatı, Ermeni Sorunu ve Vergi Tahsildarlığı: 1895–1908”, Tarih ve Toplum Yeni Yaklaşımlar, Sayı:9, 2009, s. 84.

²⁸⁰ Ali Karaca, **Anadolu Islahatı ve Ahmet Şakir Paşa:1838–1899**, İstanbul, Eren Yayıncılık, 1993, ss. 112-113, 121-122.

²⁸¹ Özbek, s. 75.

yaşayan Ermeni ahali üzerinde çifte vergilendirme ve zor kullanarak vergi tahsili gibi çeşitli baskılar doğurmuştur.²⁸²

1878 sonrası süreçte Doğu vilayetlerinde Ermeni sorunu olarak beliren toplumsal ve siyasal olayların önemli bir halkasını vergi tahsili vesilesiyle ahali üzerinde oluşan baskı ve zulüm oluşturmaktadır. Vergi tahsilatında ve özellikle ödenmemiş veya gecikmiş vergilerin tahsilinde kolluk kuvvetlerinin hatta düzenli ordu birliklerinin devreye sokulması ahalinin sıklıkla baskı ve şiddete maruz kalmasına yol açmış ve geniş halk kesimlerinin hoşnutsuzluk ve şikâyetini artırmıştır. Berlin Antlaşması'nın 61'inci maddesinde öngörülen reformlardan biri de vergi tahsilatı ile ilgilidir. Bu tahsilat konusunun en çok önem atfedilen tarafı ise zaptiye birliklerinin yeniden yapılandırılarak vergi tahsilatı işinde kullanılmamasıdır. Ermeni sorununun arka planında bu mali, idari ve iktisadi yapının sosyal sonuçları yatar. Tüm milliyetçilik ideolojilerinin iktisadi bir temeli olduğu su götürmez. XIX. yüzyıl Anadolu'sunda ekonominin ticarileşmesi, meta ekonomisinin yaygınlaşması, tımar sisteminin bozularak toprakta özel mülkiyetin ortaya çıkması gibi olgular servet ve buna bağlı olarak iktidar ilişkilerini dönüştürerek daha önceleri bir arada yaşayan toplulukların mücadele içerisine girmesine neden olmuştur. Bu olguya dış güçlerin müdahalesi de eklenince Ermeni sorunu bir sorunlar yumağının ortasında kalmıştır. Bölgede ekonominin ticarileşmesi, meta ekonomisinin yaygınlaşması, toprağın özel mülk haline dönüşmesi ve bütün bu değişimlerin iktidar ve servet mücadelesine yeni biçim ve içerik kazandırması gibi konulara değinmeden "Ermeni sorunun" kavranması mümkün değildir. Daha da önemlisi Osmanlı merkezinin vergi tahsilatı çerçevesinde mahalli düzeyde yürüttüğü idari pratikler de bu servet ve iktidar mücadeleleri bağlamında değerlendirilmelidir.²⁸³

3.3.3. Doğu Anadolu Hamidiye Alayları

Doğu Anadolu Hamidiye Alayları söz konusu olunca alay kavramını açıklamanın, konunun daha iyi anlaşılmasını sağlamak için faydalı olduğu düşünülmektedir. Alay, *genellikle "üç tabur ve bunlara bağlı birliklerden oluşan*

²⁸² Yarman, ss. 83, 91.

²⁸³ Nadir Özbek, "Anadolu Islahatı, Ermeni Sorunu ve Vergi Tahsildarlığı: 1895–1908", **Tarih ve Toplum Yeni Yaklaşımlar**, Sayı:9, 2009, s. 59, 85.

asker topluluğu” olarak tanımlanır.²⁸⁴ Bir alayın mevcudu genelde bin asker civarındadır.

Bugünkü kadro cetvellerinde alaylar yalnızca tugaydan küçük taburdan büyük bir askeri organizasyon olarak gözükmektedir. İki yüzyıl öncesinde ise alaylar XVIII. yüzyılın en yaygın askeri kuruluşlarıydılar. Bunun sebebi, feodalitenin bitiminden endüstri devrimine kadar geçen süre zarfında Avrupa Mutlakî devlet ordularının alay sistemine göre örgütlenmesiydi. Alay kuruluşu, askeri birliklerin merkezi devlet tarafından kullanılmasını sağlayan bir araçtır. Birinci bölümde bahsedilen Emir Bölükleri bu teşkiller altında muharebe edebiliyorlardı. Aslında alaylar, paralı asker birlikleriydiler ve verilen maaş garantisi yanında çeşitli giderleri için krallardan alınan ödeneği komutanları vasıtasıyla istedikleri gibi harcayabiliyorlardı. Zamanla da taşradaki kentler etrafına yerleşerek asker ihtiyaçlarını aynı yöreden karşılamaya başladılar. Bu süreç sonucunda Avrupa’nın çeşitli bölgelerinde garnizon kentler oluşarak ulusal orduların temeli atılmıştır.²⁸⁵

Kitlelerin askerileştirilmesinde alay sistemi ve kıtasal sistem (tümen sistemi) olarak iki temel sistem bulunmaktadır. Temel askeri organizasyonun alaylar olduğu alay sistemine (regimental system) göre her alayın üyelerinin askere alınması, eğitimi ve birliklerinin idaresi kapsamında otonomileri vardır. Bir yörede kurulan alaylar o yöredeki uzun varlık süreleri boyunca kendilerine ait sembolizm ve aidiyet kültürü geliştirerek üyelerinin savaş faaliyeti için yeterli morale sahip olmasını sağlarlar. Alay organizasyonu dikey olarak muharebe başarısının sağlanacağı kesin bir emir-komuta silsilesi, yatay olarak ise kitlesel bir altyapı oluşturur ve bu altyapıyı yönetilebilir hale getirerek kurumsallaştırır.²⁸⁶

Bir diğer askeri sistem ise “*tümen sistemi*” olarak da bilinen “*kıtasal sistemdir*” (*Continental System*). Bu sistemin temel askeri organizasyonu esasında tümendir. Tümen, birkaç alayı ya da tugayı²⁸⁷ ve değişik görevleri icra edebilecek muharebe unsurlarını (topçu, istihkâm vb.) bünyesinde barındıran kalabalık bir örgütsel yapıdır. Kıtasal sistem, büyük insan ve malzeme yığınlarını aynı komuta altında komuta edebilmek için kullanılır. Sanayi devrimiyle malzeme ve insan

²⁸⁴Türk Dil Kurumu, “Alay”, **Büyük Türkçe Sözlük**, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.556f691f1be9d2.36118026, (03.06.2015).

²⁸⁵ Keegan, ss. 33, 35–36.

²⁸⁶ D.G. Loomis, “The Regimental System”, **The Royal Canadian Regiment**, 1974, s. 4.

²⁸⁷ Tugay, esasen, destek unsurlarıyla güçlendirilmiş bir alay teşkilidir.

kaynağı büyük boyutlara ulaşınca tümen kuruluşu Avrupa ordularında standart hale gelmiştir. Tümenler, endüstriyel toplumların uzmanlaşma, standardizasyon ve sosyal mekanizasyon kavramlarıyla şekillenmiş askeri organizasyonlarıdır ve alaylar gibi bir sembolizm ve aidiyet içermezler. Emir-komuta ilişkileri mekaniktir.²⁸⁸

Bir sanayi toplumunun askeri yapısı, profesyonel yönetici ve profesyonel subay sınıfının, toplumun beşeri ve maddi kaynaklarını iç ve ya dış tehdide karşı organize ederek çalışır. Kıtasal sistem XVIII. yüzyılda ilk endüstriyel savaş olarak kabul edilen Amerikan İç Savaşı ve Napolyon savaşları zamanında ortaya çıkmış ve I. Dünya Savaşı'nda zirve noktasına ulaşmıştır. Fakat bu sistemin ordularının düşük yoğunluklu çatışmalarda ya da iç güvenlik harekâtlarında kullanılmalarının bir başarı sağlayamadığı tecrübe edilmiştir. Bu tür çatışmaların daha yüksek seviyede inisiyatif ve askeri gelenek gerektirdiği bir gerçektir. Büyük insan ve malzeme yığınları sınıai bürokratik bir idare yapısı gerektirir ve bu yapı iç güvenlik harekâtlarının değişken doğasına uygun değildir.²⁸⁹ Alay sistemi ile kıtasal sistem arasındaki farklılıklar Tablo 2'de daha net görülmektedir.

3.3.3.1. Hamidiye Alaylarının Kuruluş Nedenleri

93 Harbi olarak bilinen 1877–1878 Osmanlı-Rus Savaşının mağlubiyetle sona ermesi ve 13 Temmuz 1878'de imzalanan Berlin Antlaşması'nın imparatorluğa kabul ettirilmesiyle II. Abdülhamit'in;²⁹⁰

I. Olası bir Osmanlı – Rus savaşında büyük devletlerin Kırım Savaşı'nda gösterdikleri desteği göremeyeceğini,

II. Doğu Anadolu'nun siyasi statüsünün “*Doğu Sorunu*” adı altında büyük devletlerce tartışılacağını ve Ermenilerin Doğu Anadolu'da silahlı çeteler oluşturacaklarını düşünmesi normaldir.

4'üncü Ordu Komutanı Müşir Zeki Paşa'nın teklif ve teşvikleriyle 1891 yılındaki ilk nizamname ile Hamidiye Alaylarının kuruluşuna başlanmıştır. Doğu Anadolu Hamidiye Alaylarının kurulması için askeri ve siyasi nedenler bir arada bulunmaktadır. Kodaman da alayların kurulması için gerekli olan zeminin birçok

²⁸⁸ Loomis, s. 10.

²⁸⁹ Loomis, ss. 5, 9.

²⁹⁰ Kodaman, Kürtler, s. 135.

faktörden oluştuğunu söyler. Bayram Kodaman'a göre Hamidiye Alaylarının kuruluş nedenleri şöyle sıralanır:²⁹¹

- I. Merkezi otoritenin tesis edilmesi
- II. Devletin Doğu Anadolu'da etkin olmasını sağlayacak yeni bir siyasi-sosyal çevre oluşturmak.
- III. Aşiretlerden askeri bir güç olarak yararlanmak
- IV. Ermeni faaliyetlerini engellemek ve Müslüman ve Ermeni toplumları arasında bir güç dengesi oluşturmak
- V. Doğu Anadolu'yu Rus saldırılarından ve İngiliz politikalarından korumak
- VI. Panislamist politikayı yürütmek.

Nihat Gültepe bu nedenlere Doğu Anadolu'da bir kolluk kuvveti oluşturmayı da ekler.²⁹² Çoğu araştırmacı ve o dönemde yaşamış çeşitli tanıklar da yukarıdaki kuruluş nedenlerini doğrulamakla beraber dört ana nedeni ön plana çıkarmaktadırlar: Merkezileşme, Kürt nüfusun entegrasyonu, dış tehditlerle mücadele ve iç güvenlik.²⁹³

3.3.3.1.1. Merkezileşme ve Kürt Nüfusun Entegrasyonu

Kürt sosyal yapısının bölgedeki merkezi devletlerle ilişkisini V. yüzyıla kadar izlemek mümkündür. Kürtler tarihi kayıtlara ilk kez Arap ordularının seferleriyle girmeye başlamışlardır. O tarihten itibaren genel Kürt siyaseti merkezi otoritelerle işbirliği yaparak bölgesel hâkimiyetlerini sürdürmek olmuştur.²⁹⁴ Osmanlılar, imparatorluğun genelinde, tımar sistemiyle feodalite ve aristokrasinin önüne geçmişlerdi ancak Kürt coğrafyasında bu hususlara riayet etmişlerdir. Osmanlı ve Safevi döneminde Kürt emirliklerinin varlığı bilinmektedir. Emirlikler, birkaç aşiretin konfederasyon halinde bir araya gelmesiyle oluşuyor ve Osmanlı ya da Safevi devletleri tarafından sahip oldukları otonomi resmi olarak tanınıyordu. Emirliklerin yapısı Türkmen imparatorluklarının yapısını andırmaktaydı. Aşiretler arası denge emirler tarafından sağlanıyordu. Her emirlik ayrı bir Osmanlı idari

²⁹¹ Kodaman, Light, s. 392.

²⁹² Osman Aytar, **Hamidiye Alaylarından Köy Koruculuğuna**, Medya Güneşi Yayınları, İstanbul, 1992, s. 67.

²⁹³ Aytar, ss. 66-68.

²⁹⁴ McDowall, s. 48.

birimiydi. Bazıları vergi mükellefiydi ancak merkezden çok uzak olanlar vergi de vermiyorlardı. Tüm emirliklerin ortak yükümlülüğü merkezi orduya karşı olan askeri yükümlülükleriydi ve bu da sadece merkezi ordu kendi bölgelerinde sefer halindeyken geçerliydi.²⁹⁵ Osmanlı Devleti ve Kürt emirlikleri arasındaki bu anlaşma Amasya Antlaşması olarak Yavuz Sultan Selim Zamanından beri yürürlükte kalmıştır.²⁹⁶

Rus Kafkasya Askeri Bölge Komutanlığı, 1830'lu yıllarda birkaç büyük kent ve yakın çevresi ile Karadeniz kıyıları hariç olmak üzere, Ankara'dan İran ve Arabistan'a kadar tüm imparatorluk topraklarının tamamen Kürt egemenliği altında olduğunu ve İstanbul ile Bağdat arasındaki doğrudan bağlantının kaybolduğunu teyit eder.²⁹⁷ Osmanlı İmparatorluğu'nun Kürt aşiretlerinin merkezi otoriteye bağlanması amacıyla gerçekleştirdiği en önemli müdahaleler II. Mahmut döneminde olur. II. Mahmut, devlet otoritesinin yeniden kurulabilmesi amacıyla, Anadolu ve Rumeli ayanlarını İstanbul'a çağırdı. Ayanlar ile varılan anlaşma metninde devlet düzenin bozulduğu ve otoritenin sarsıldığı ifade edilerek, ayanlardan bağlılık yemini etmeleri istenmiştir. Otonomilerini kaybetmek istemeyen Kürt emirleri ise buna direnmişlerdir.²⁹⁸

Tanzimat'la gelen modernleşme ve merkezileşme hamlesi sonucunda bu emirlikleri merkeze tabi kılmak için 1830 ve 40'lı yıllarda birçok sefer düzenlenmiştir ancak kısmi bir başarı kaydedilebilmiştir: Kürt emirlikleri tasfiye edilmiş ancak aşiret düzeni tasfiye edilememiş²⁹⁹, Kürt sosyal yapısı merkezi devletin yeni yapısıyla bağdaştırılamamıştır. Emirler yerine merkezden atanan valiler görevlendirilmiş ancak onlar da yerel aşiret reisleriyle otoritelerini paylaşmak zorunda kalmışlardır. Emirliklerin tasfiyesinin yarattığı boşluk ise çok sayıdaki aşiret reisi tarafından kendi otonomilerini ve güçlerini artırmak suretiyle doldurulmaya

²⁹⁵ Martin van Bruinessen, "Kurds, States and Tribes", **Tribes and Power: Nationalism and Ethnicity in the Middle East**, (Ed. Faleh A. Jabar ve Hosham Dawod), Saqi Books, Londra, 2002, (Kurds), s. 5.

²⁹⁶ Veysel Keser, **Kürtler: Yerel İdareleri ve Özerklik (Kürt-Türk İlişkilerinin Tarihsel Kökeni)**, Do Yayınları, İstanbul, 2015, ss. 60, 76.

²⁹⁷ Piyotr İvanoviç Averyanov, **Osmanlı İran Rus Savaşlarında Kürtler: Türkiye İran ve Rus Kürtlerinin Çağdaş Politik Durumu**, Çev. İbrahim Kale, Avesta Yayınları, İstanbul, 2010, s. 82.

²⁹⁸ Hekimoğlu Süleyman Özcan, **Kürt Tarihi, Aşiretler ve İsyanlar**, Akis Yayınları, İstanbul, 2007, s. 174.

²⁹⁹ Janet Klein, **Hamidiye Alayları: İmparatorluğun Sınır Boyları ve Kürt Aşiretleri**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2013, ss. 113, 115.

başlanmıştır. 1830 ve 1840'lı yıllardaki askeri seferler, aksi bir sonuç yaratarak Kürt özerkliğini artırıcı ve Kürtleri devlete yabancılaştırıcı bir sonuç yaratmıştır. Bunun nedeni gene Rus raporlarında bahsedilen Sivas Valisi Mehmet Reşit Paşa'nın sert tedbirleridir. Seferdeki ordunun bütün iskân ve iâşe yükünün bölge insanının omuzlarına yüklenmesinin de bu yabancılaşmada rolü büyüktür. Helmut von Moltke anılarında, 1838–39 kışında Malatya'da yaşayan insanların orduya barınak sağlayabilmek için geçici olarak köylere sığındıklarından bile bahsetmektedir. 1830 ve 40'lı yıllardaki seferlerin bir diğer amacı da Müslüman oldukları için Kürtleri askere almaktır. Fakat bu faaliyet, Helmut von Moltke'nin ifadesiyle *“Bir yağma ve insan avı seferine dönüşmüştü. Öyle ki bazı köylerde çalışabilir genç erkek nüfusu kalmamıştı.”* Kürtleri devlete yabancılaştıran bir diğer faktör de askere almadaki bu acımasız ve adaletsiz uygulamalardır.³⁰⁰ Rus Kafkasya Askeri Bölge Komutanlığı'nın raporlarına göre; 93 harbine kadar yapılan müteakip seferlerde de anılan sert tedbirler özellikle Diyarbakır Valisi İsmail Hakkı Paşa tarafından aynen uygulanmıştır.³⁰¹

Kemal Süphandağ, nüfusu yaklaşık iki milyonu bulan bir halkın, sürekli teyakkuz durumundaki birlikler ve devamlı askeri seferlerle kontrol altına alınmasının imkânsızlığından bahseder.³⁰² Esasen bu ifade Rus Kafkasya Askeri Bölge Komutanlığı'na aittir ve kendilerinin Kafkasya tecrübesinin Osmanlı yönetimi tarafından yeterince etüt edilmediğini belirtir.³⁰³ Osmanlı Devleti'nin sorunu ayaklanmaları hızlı bir şekilde bastırmasına rağmen, yapısal özellikleri gereği, askeri harekâttan sonra sosyal ve siyasal istikrarı koruyabilmek için faaliyette bulunamamasıydı. Bu husus tüm imparatorluk topraklarında geçerliydi.³⁰⁴ Devletin o dönemdeki merkezileşme ihtiyacı Giddens'in geleneksel devletten modern devlete geçiş aşamasını tanımlarken belirttiği devletin idari gücünü satha yayma ve sınır boylarını modern devletin belirlenmiş sınırları haline getirme ihtiyacından doğmuştur. Hamidiye projesi ile merkezi otorite, tam olarak nüfuz edemediği bölgelere erişim sağlayabilecek ve bölgeyi ve oradaki insan kaynağını kontrol edebilecekti. Böylelikle modern anlamda yönetim sağlanabilecek ve bölgeden vergi

³⁰⁰ Yarman, ss. 81, 99, 101.

³⁰¹ Averyanov, s. 139.

³⁰² Kemal Süphandağ, **Büyük Osmanlı Entrikası Hamidiye Alayları**, Komal Basın Yayın, İstanbul, 2006, (Hamidiye), s. 68.

³⁰³ Averyanov, s. 198.

³⁰⁴ Uyar ve Erickson, ss. 430-431.

ve asker toplanması fiili gücü elinde bulunduran aşiretleri ikna yoluyla gerçekleştirilebilecekti.³⁰⁵ Bunun için II. Abdülhamit'in panislamist yaklaşımı çerçevesinde Kürt halkının ve özellikle beylerinin gönüllü entegrasyonu kullanılmak istenmiştir ve Hamidiye Alayları da bu politikanın bir amacı olarak görülmüştür.³⁰⁶ Alayların sembolizmi ile II. Abdülhamit yönetimi Kürt nüfus arasında bir tür yurttaşlık duygusu yaratmanın peşindeydi. II. Abdülhamit bizzat *“Kürtleri yoğurup kendimize mal etmek şarttır ve orduda öğrenecekleri itaat fikri yararlı olacaktır”* diyerek³⁰⁷ bu niyetin altını çizmektedir.

3.3.3.1.2. Dış ve İç Tehditlerle Mücadele

Düzenli ordular kendi adlarına devriye ve keşif görevleri için her zaman bu düzensiz birliklere ihtiyaç duymuşlardır.³⁰⁸ Kazak alayları bu tür birliklerdendir. Kazak alaylarının ünü Napolyon Savaşları'ndan beri askeri çevreler tarafından biliniyordu. Ruslar Kazakları ilk kez Napolyon savaşları esnasında alay şeklinde örgütlemişlerdi. 1570'de Çar İvan (Korkunç İvan) ile başlayan Kazak ve merkezi Rus askeri ilişkileri 1837'de Çar I. Nikola'nın oğlunu tüm Kazakların atamanı olarak ilan etmesiyle son bulmuştu. Ekim Devrimine kadar Kazak alaylarının bağımsız alaylar olarak kabul edilmesi fikri devam etmiştir. Orduya katılma bireye değil grubun tümüne aitti.³⁰⁹

Anadolu Islahat-ı Umumiye Müfettişi Şakir Paşa'nın on yıllık St. Petersburg elçiliği esnasında Kazak Alaylarını inceleyerek sonuçlarını Osmanlı Sarayı'na aktardığı bilinmektedir ve Hamidiye alaylarının kuruluşunu gerçekleştiren kadroda kendisi de bulunmaktadır.³¹⁰ Gene Müşir Zeki Paşa'nın Van, Erzurum ve Bitlis taraflarına yaptığı bir seyahat dönüşünde, padişahın: *“Anadolu'yu nasıl buldun?”* sorusuna *“Padişahım, Anadolu her bakımdan tamamen ihmal edilmiştir. Hududumuzun öbür tarafındaki Moskoflar ise bize örnek teşkil edecek derecede*

³⁰⁵ Klein, ss. 27, 48, 57.

³⁰⁶ Yarman, s. 67.

³⁰⁷ Aytar, s. 64.

³⁰⁸ Keegan, s. 24.

³⁰⁹ Klein, s. 84.

³¹⁰ Abdülnasır Yiner, “Miranlı Mustafa Paşa Örneğinde Hamidiye Alayları Askerî Gücünün Kötüye Kullanımı”, **History Studies: International Journal Of History**, Sayı: Prof. Dr. Enver Konukçu Özel Sayısı, 2012, s. 450.

gayret göstermektedirler. Mesela bir Kazak teşkilatları var ki, hakikaten örnek alınmağa değer. Ruslar, hudutları içindeki aşiretlerden çok istifade ediyorlar. Bunları silâh altına alıyorlar ama yılda bir buçuk ay belli bir yerde topluyorlar, talim ve terbiyeye tabi tutuyorlar ve sonra hepsini yine serbest bırakıp evlerine gönderiyorlar. Bağ, bahçe ve tarlalarında, sürülerinin başında çalışma imkânı veriyorlar.” şeklinde cevap vermiştir.³¹¹ Bu iki husus bir arada düşünüldüğünde Hamidiye alaylarının Rus Kazak alayları örnek alınarak kurulduğu düşünülebilir. Klein da bu tür yerel ve özerk birlikler kurmanın o dönemde modernleşme aşamasındaki birçok devlet tarafından başvuru bir uygulama olduğunu ve Hamidiye Alaylarının da bu örneklerden esinlenilerek kurulduğuna dikkat çekmektedir.³¹²

Hamidiye Alaylarının bir diğer kuruluş nedeni olarak dış tehdide karşı Müslüman asker yükümlüsü havuzunu büyütme kabul edilebilir. Devamlı süregelen savaşlar sonucunda Osmanlı ordusunun asker ihtiyacı katlanarak artıyordu. Fakat Yeniçeri Ocağının lağvedilmesinden sonra Osmanlı askeri sistemi sosyal adaleti de sağlayacak şekilde yeni bir askere alma usulü geliştirememişti. Tanzimat, din ayrımı gözetmeksizin herkese eşit askerlik yükümlülüğü öngörmüştü ve böylece daha önceleri yerel idareciler tarafından icra edilen ve bir takım usulsüzlüklere gebe olan asker toplama sisteminin yarattığı sakıncayı gidereceği düşünülmüştü. Ancak zaten haraç ve cizye ödeyen gayrimüslimler askerlikten muaf olmak istemiş ve “*bedalat-ı askeriye*” adı altında vergi ödenmesi şartıyla bu istekleri kabul görmüştür.³¹³ Hamidiye Alaylarının kuruluşuna dair ilk nizamname de “...*heyet-i askeriye*nin *terkibi ol memleket ahalisinin nüfus-i umumiyesine ait mükellefiyet cümlesinden olup, bu mükellefiyetten ahaliden bir kısmının istisnası kuvve-i umumiye*nin *noksanını icab edeceği derkar bulunduğu*...”³¹⁴ diyerek bu hususu açıkça dile getirmektedir.³¹⁵ Ayrıca II. Abdülhamit de bir röportajında Rus tehdidine karşı kurulacak bu aşiret alaylarının faydalı olacağına dikkati çekmiştir.³¹⁶

³¹¹ Aytar, s. 54.

³¹² Klein, ss. 82-86.

³¹³ Yarman, s. 81.

³¹⁴ “...askeri topluluğun oluşturulması o ülke sakinlerinin nüfusunun geneline ait bir yükümlülük olup bu yükümlülükten ülke sakinlerinin bir kısmının muaf olması genel kuvvetin eksilmesi anlamına geleceğinden...” şeklinde tercüme edilir.

³¹⁵ Aytar, s. 72.

³¹⁶ Kodaman, Light, s. 395.

Osmanlı Kürtleri ise sefer halindeki orduya sadece destek ve keşif amaçlı katılıp sefer sonunda dağılarak aşiret yaşantısına geri dönüyorlardı. Bu yapı bir bakıma tımarlı sipahi yapısının benzeriydi. Farkı ise, tımarlı sipahilerin tamamen merkezi ordu emrindeki birlikler olmasına ve merkezden tahsis edilen toprak geliriyle oluşturmalarına karşın, aşiretlerin yerel sosyal ve coğrafi yapıları içerisinde merkezden bağımsız olarak karşılıklı hizmet ifa etmeleriydi. Bu karşılıklı hizmet, Çaldıran Savaşı'ndan sonra Osmanlı yönetimi ve dönemin yirmi beş Kürt emirliği arasında yapılan Amasya Antlaşması sonucu oluşmuştu. Kürt beylikleri Osmanlı idaresine bağlı kalmak ve Şii İran'ın yayılmasını önlemek karşılığında alan hâkimiyeti sağlıyorlar (Sünni bir tampon bölge oluşturuyorlar) karşılığında da vergiden muaf tutuluyorlardı. XV. yüzyıldan XVIII. yüzyıla kadar askeri herhangi bir iç güvenlik ya da sınır güvenliği vazifesi gibi devamlı bir görev üstlenmemişlerdi.

317

Bu askeri potansiyelin kullanımı Osmanlı yönetimi için hem iktisadi hem de askeri olarak bir gereklilik olarak görülebilir. Bölgedeki Rus alaylarının dörder taburlu kudreti³¹⁸ düşünüldüğünde karşılarında denk ve caydırıcı bir kuvvet toplayabilmenin gerekliliği görülebilir. 1891 tarihli ilk nizamnameye göre alaylar dört ila altı bölükten oluşurlar.³¹⁹ Her bölük üç ila dört takımdan müteşekkil ve her takım yirmi ila otuz kişiden kuruludur.³²⁰ Bu hesaba göre bir alayın toplam mevcudu 512 ila 1152 personel arasında dalgalanır³²¹ ki Rus tehdidine karşı ciddi bir kuvvet teşkil edeceği düşünülmüş olmalıdır.

Hamidiye potansiyelinin bir diğer özelliği ise gerek Klein³²², gerek McDowall³²³ gerekse de dönemin Rus askeri tanığı Averyanov³²⁴ tarafından düzensiz milisler olarak tanımlanmasıdır. McDowall, bu düzensiz kavramını göreve çağırılmadıkları müddetçe kendi yaşam bölgelerinde dağınık halde bulunmaları³²⁵

³¹⁷ Kemal Süphandağ, **Hamidiye Alayları, Ağrı Direnişi ve Zilan Katliamı**, Peri Yayınları, İstanbul, 2012, (Zilan), s. 15.

³¹⁸ Felix Guze, **Birinci Dünya Savaşı'nda Kafkas Cephesi'ndeki Muharebeler**, Çev. Hakkı Akoğuz, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2007, s. 7.

³¹⁹ Kodaman, Light, s. 396.

³²⁰ Averyanov, s. 363.

³²¹ Kodaman, Light, s. 396.

³²² Klein, ss. 18, 48.

³²³ McDowall, s. 97.

³²⁴ Averyanov, ss. 198, 217.

³²⁵ McDowall, s. 98.

olarak tanımlar ki bu daha önceki bölümlerde tanımlanan ve yerel personelle icra edileceği söylenen Gayrinizami savaşın personel özellikleri ile uyumludur. Keser de bu birlikleri gayrinizami olarak tanımlar.³²⁶ Zaten, Doğu Anadolu Hamidiye Alaylarının kuruluşunda, Rus Kafkasya Askeri Bölge Komutanlığı, önemli bir hususun yerine getirilmeden bu alayların kendisine nizami bir tehdit oluşturmayacağını söylemektedir. Bu husus alayların niceliğine değil tedricen kurularak niteliğine önem verilmesi hususuydu. Ancak bu hususa dikkat edilmemiş alaylar kısa sürede mümkün olduğunca çok insanı yükümlülük altına sokarak kurulmuşlardır. Hamidiye teşkiliyle ilgili olan ve bugün de hakkında süregelen tartışmaların kök nedenin bu ani kuruluş işlemi olduğu düşünülebilir. Ani kuruluş sebebiyle yüzyıllarca merkezi otoriteden bağımsız yaşamış Kürt sosyal yapısını merkezi ordu ile uzlaştırmak ve nizami orduyla onun harekât prensiplerini kullanarak harekât icra edebilecek bir disiplin altına almak mümkün olamamıştır.³²⁷ Bu birlikler genel olarak nizami Osmanlı kuvvetleri keşif ve ihtiyat kuvveti olarak kullanılmışlardır.³²⁸ Ayrıca Rus askeri otoriteleri de bu birliklerin, Kürtlerin doğal yaşam tarzlarına uygun olarak, gayrinizami faaliyetlerini savaş planlarına dâhil ederek alayların bu özelliklerini göz önünde bulundurmuşlardır.³²⁹ Süphandağ, Rusların Osmanlı nizami kuvvetlerinden çok Kürt gayrinizami faaliyetleriyle meşgul olduklarını belirtir.³³⁰ 1891 tarihli ilk nizamname de, alay personelinin bu özgün karakterini birinci maddesinde net bir şekilde belirlemektedir. Maddeye göre Hamidiye Alayları “*çadırlarda yaşayan ve binicilik yetenekleriyle bilinen göçebe aşiretlerden*” kurulacaktır.³³¹

Hamidiye Alayları iktisadi olarak da yönetimin tercih edeceği bir yapı olmuştur. Doğu Anadolu Hamidiye Alaylarının lojistik ihtiyaçlarının ağırlıklı olarak kendi bölgelerinden karşılanması öngörülmüştür. Subay ya da erat tüm alay personeli üniformalarını kendi kazançlarıyla yaptırmak ve şahıslarına ait bir ata sahip olmak zorundaydılar.³³² Bu alayların süvari birlikleri olduğu düşünüldüğünde en büyük

³²⁶ Keser, s. 123.

³²⁷ Averyanov, s. 199.

³²⁸ Aytar, s. 54.

³²⁹ Averyanov, ss. 198, 217.

³³⁰ Süphandağ, Hamidiye, s. 67.

³³¹ Kodaman, Light, s. 396.

³³² Averyanov, s. 365.

lojistik kalem olan atların yerel imkânlarla karşılanması yerel karakterin baskınlığını gösterir. Bunun yanında, nizamnamenin altıncı ve yedinci maddelerine göre alayların askerlik yükümlülükleri üç yaş grubuna ayrılmıştı. On yedi ve yirmi yaş arasındaki yükümlüler “*iptidaiye*”, yirmi ve otuz iki yaş arasındakiler “*nizamiye*” ve otuz iki ve kırk yaş arasındakiler ise “*redif*” statüsündeydiler.³³³ İlk grup bir tür acemilik sürecidir ve bunlar ikamet ettikleri yerde özel bir dokümana göre eğitileceklerdi. Nizamnameye göre bu gruba merkezi lojistik kanalıyla silah verilmesi öngörülmemişti. Silahlar yalnızca nizamiye ve redif gruplarındaki personele sefer zamanında olmak kaydıyla dağıtılacaktı. Rediflerin de eğitimden muaf olarak sadece ihtiyaç halinde çağırılacakları göz önüne alınırsa sefer dışında Hamidiye personeli gerek acemilik gerekse aktif hizmet süresince kendi silahlarını teminle mükelleflediler.³³⁴ Rus Kafkasya Askeri Bölge Komutanlığının raporlarına göre ise barış zamanında bile aktif görevde bulunan alayların savaş zamanında silah ve cephane ikmaline dair bir girişim hiç olmamıştı.³³⁵ Bu durum göstermektedir ki merkezi hükümet Hamidiye Alaylarına silah dağıtımını yapmayı aslında başından beri hiç düşünmemiş ve birliklerin yerel imkânlarla teçhiz edileceğini öngörmüştü.

Barış zamanında da aktif görevde olan alayların iç güvenlik görevleri de değinilmesi gereken bir başka kuruluş nedenidir. Her şeyden önce konuş yerlerine bakıldığında, ilk nizamname sonrasında kurulan alayların iki ana bölgedeki topluluklardan kuruldukları görülür. Bunlardan birincisi Erzurum ve Van arasındaki Rus sınır bölgesi, diğeri ise Urfa ve Mardin arasındaki kurak platonun kuzeyidir.³³⁶ Kodaman da bu bilgiyi teyit ederek bu bölgelerde Ermeni hareketlerinin yoğun olduğundan ve merkezi otoritenin zayıflığından bahseder.³³⁷ Tek başına Rus tehdidinin güneydeki alayların kuruluş ve konuş nedenlerini açıklamaya yetmediği görülmektedir.

Bir diğeri husus da teşkilattır. Doğu Anadolu alayları ise bölüklerden oluşan alaylardır. Arada tabur seviyesi birlik yoktur. İlk nizamnamenin dört ve beşinci maddeleriyle eğitim maksadıyla dahi aşiretlerin birleşmesi kesinlikle

³³³ Kodaman, Light, s. 397.

³³⁴ Averyanov, s. 364.

³³⁵ Averyanov, s. 215.

³³⁶ Klein, s. 319.

³³⁷ Kodaman, Light, ss. 400–401.

yasaklanmaktadır.³³⁸ Bu planlamaya ağır silah desteği de dâhildir. Hamidiye alaylarının topçu unsuru yoktur. Kuruluşlarından iki yıl sonra bu birliklerin Sason'daki Ermeni direnişini bastırmakla görevlendirildikleri ancak düzenli topçu birlikleri tarafından desteklenmeden başarı kaydedemedikleri bilinmektedir.³³⁹ Kendilerinden daha kuvvetli Rus alaylarına ağır silah desteği olmadan bir engel teşkil edemeyecekleri de açıktır. Averyanov, raporunda, 1899 yılına gelindiğinde on iki adet dağ topçusu bataryası ile desteklendiklerinden bahseder.³⁴⁰ Ancak bu topçu birliklerinin harekâtlarına dair bir bilgiye alanyazında rastlanmamıştır. Bu da Hamidiye teşkillerinin dörder taburlu Rus alayları karşısındaki zayıflığını ve askeri anlamda nizami bir kullanım planlanmadığını gösterebilir.

Hamidiye Alaylarının nizami ordu birliklerinden ayrı bir teşkilat olarak örgütlenmeleri de iç güvenlik hizmetine dair kuruluş nedenlerine ışık tutar. Buna göre Hamidiye Alayları düzenli ordu ve sivil bürokrasiden bağımsız olarak kurulmuşlardır. Doğrudan 4'üncü Ordu Komutanlığına bağlıydılar.³⁴¹ Yargılanmaları ise özel mahkemelerce yapılacaktı.³⁴²

Konuş yerleri, teşkilatları ve organizasyondaki yerleri göz önüne alındığında, her ne kadar bu birliklerin kuruluş amaçlarından biri olan asker havuzunu genişletmek suretiyle vatan savunmasının icrası 1891 tarihli ilk nizamnamede açıkça belirtilmiş olsa da alaylar hakkında 1895 yılında çıkartılan ikinci nizamnamede bu birliklerin iç güvenlik görevleri eşkıya takibi şeklinde açıkça tanımlanmıştır. İç güvenlik tehdit algılamasının büyüklüğü ise bu eşkıya takibinin savaş statüsünde değerlendirilmesine olanak sağlamıştır. Gene aynı nizamnamede bu alayların "*Hamidiye Hafif Süvari Alayları*" veya "*Hafif Süvari Alayları*" adıyla anılacağı belirtilmiş ve böylelikle mevzuatları fiili kullanımlarıyla daha uyumlu hale getirilmiştir.³⁴³ Sonuç olarak; bu birlikler tabur kuruluşu olmayan hafif süvari alayları olarak paramiliter harekâta daha yatkın hale sokulmuşlardır. Faaliyetlerine dair iki farklı tarih ve bölgedeki örnekler Hamidiye Alaylarının iç güvenlik kullanımlarını açıklığa kavuşturmaktadır. Ermenilere karşı girişilen bir faaliyette Van

³³⁸ Kodaman, Light, s. 396.

³³⁹ Özbek, s. 77.

³⁴⁰ Averyanov, s. 206.

³⁴¹ Kodaman, Light, s. 401.

³⁴² Averyanov, s. 201.

³⁴³ Kodaman, Light, s. 405.

Valiliği alayların görevlerini layığıyla yaptığını belirtirken;³⁴⁴ Diyarbakır'da da birliklerin sayıları on binlerle ifade edilen Ermeni ve Hristiyan'ı kolladıkları görülmüştür.³⁴⁵ Van Bruinessen, bu birlikleri “*jandarma*” olarak tanımlamıştır.³⁴⁶ Erickson da bu birliklerin geleneksel süvari görevlerinin yanında iç güvenlik görevleri için de kullanıldığını teyit eder.³⁴⁷

3.3.3.2. Hamidiye Alaylarının Lağvedilmesi

İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin iktidara gelmesi II. Abdülhamit politikasının rafa kaldırılması anlamına geliyordu. 1895 Diyarbakır Ermeni olayları sonrasında İttihat ve Terakki Cemiyeti ile birlikte II. Abdülhamit'e karşı olan muhalefet daha sertleşmişti.³⁴⁸ II. Abdülhamit, denge siyaseti gereği taşralı aşiretleri şehir eşrafına karşı güçlendirmişti ancak İttihat ve Terakki Cemiyeti ise eşraf tarafından desteklenmekteydi. Esasen II. Abdülhamit'in Panislamizm siyasetiyle Osmanlı merkezi yönetimine sadık olan aşiret Kürtleri iç güvenlik teşkilatı üyeleri olarak bölge Hristiyanlarının da güvencesiydi.³⁴⁹

İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin merkezileşme eğilimini bir adım öteye taşıması imparatorluk genelinde büyük direnişle karşılaşmıştır. Getirdiği düzenlemeler özellikle askere alma konusunda kendisinden önceki dönemlerdeki düzenlemelerden daha kapsamlıydı. Bu direniş savaş yıllarında da sürmüştür. İttihat ve Terakki Cemiyeti döneminde merkezileşme mücadelesi daha militer bir formda gerçekleşmiştir. Tallon bu mücadeleyi neredeyse bir iç savaş olarak tanımlar.³⁵⁰

Kürt bölgesinin de İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin aşırı merkezi politikalarından kaçınması olanaksızdı ancak İttihat ve Terakki Cemiyeti kendisinden önceki yönetimlerin aksine bu mücadeleden tam anlamıyla galip çıkabilmiştir. Bu

³⁴⁴ Yakup Karataş ve Eyüp Kul, “ XIX. Yüzyılın Sonlarında Bayezid Sancağındaki Aşiretler ve İskân Politikası”, **A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, Sayı:48, s. 352.

³⁴⁵ Joost Jongerden, “20. Yüzyıl Başlarında Diyarbakır'da Olaylar: Ermeniler, Hamidiye Alayları ve Bölge İleri Gelenleri”, **BİR Dergisi**, Sayı:9, 2010, s. 15.

³⁴⁶ Martin van Bruinessen, **Agha, Shaikh and State: The Social and Political Structures of Kurdistan**, Zed Books, Londra, 1992, (Agha), s. 185.

³⁴⁷ Edward J. Erickson, “Armenian Massacres: New Records Undercut Old Blame, Reexamining History”, **Middle East Quarterly**, Cilt:13, Sayı:3, 2006, s. 68.

³⁴⁸ Törel, İttihat, s. 15.

³⁴⁹ Jongerden, s. 12.

³⁵⁰ Tallon, s. 4.

galibiyetin nedeni gene kendisinden önceki, özellikle II. Abdülhamit dönemindeki, demiryolu ve telgraf hizmetlerinin geliştirilmesi gibi faktörlerdir. Özellikle II. Abdülhamit'in Bağdat demiryolunu inşa etmekteki amacı ekonomik olduğu kadar ve belki daha fazla askerî nitelikte idi. Örneğin; demiryolunun Adana-Halep arasındaki bölümü Akdeniz kıyılarından çok daha kolay geçirilebilecekken, büyük güçlük ve masraflar göze alınarak dağlık bölgeden geçmesine ayrı bir önem verilmiştir: Deniz kıyısına yakın yerlerden geçecek demiryolunun her durumda düşman saldırılarına açık olacağı değerlendirilmiştir.³⁵¹ İttihat ve Terakki Cemiyeti, yaklaşık bir asır süren bu mücadele adına yapılan idari menzili ve imkânları geliştirme girişimlerinin meyvesini toplayarak imparatorluğu koyu bir merkezîyetçilikle yönetebilmiştir.

XX. yüzyılın başlarında İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin bünyesinde Prens Sabahattin gibi sivil aydınlar da bulunuyor ve faaliyetlerinde aktif olarak yer alıyorlardı.³⁵² Prens Sabahattin İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin “*merkezci*” değil “*adem-i merkezci*” kanadındandı ve düşüncelerinin temel esasları “*teşebbüs-ü şahsi*” ve “*adem-i merkezîyet*” kavramları çerçevesinde şekillenmişti.³⁵³ Gene de Prusya askeri kültürü alan Osmanlı subaylarının bu görüşlere itibar etmesi beklenemezdi. Sonuçta merkezci kısım İttihat ve Terakki Cemiyeti içerisinde ağır basmış ve iktidarına damga vurmuştur.

II. Meşrutîyet'le birlikte Hamidiye Alayları lağvedilmemiş ancak şekil değiştirmişlerdir. İsimleri ise “*Aşîret Alayları*” halini almıştır. Bununla beraber bu alayları ağırlıklı olarak paramiliter değil de militer görevlerde kullanmak fikrinin ağır bastığı görülür. Gene de Kodaman, bu dönemde alayların gerilla savaşı yapabilecek şekilde örgütlendiklerini ve görevlerinin ordu tarafından desteklenmek suretiyle düşman süvarisinin yanaşık nizamdaki kıtaatını dağıtmak, düşman keşif kollarına güçlük çıkarmak, düşmanı yanıltmak, oyalamak ve basmak, çekilen düşmanı takip etmekten yani bir nevi çete muharebesi yapmaktan ibaret olduğunu belirtir. Bunun arkasında yatan neden bu birliklerin taktik kullanımlarının ve disiplinlerinin düzenli

³⁵¹ Bayram Bayraktar, “Osmanlı İmparatorluğu'nda Bir Islah-ı Askerîye Heyeti Olarak Alman Subaylar”, **Osmanlıdan Günümüze Büyük Güçler ve Türkiye Ders Notları**, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2013.

³⁵² Törelî, İttihat, s. 16.

³⁵³ Bayram Bayraktar, “Günümüzde Yeniden Değerlendirilmesi Gereken Bir Düşünür: Prens Sabahattin Bey”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi**, Cilt:18, Sayı:29, 1996, ss. 51–53

askeri harekâtlara uygun olmamasıdır.³⁵⁴ Merkezi Komuta sağlanabilmesi için ise bu sefer tümen kuruluşuna gidilmiş, kadrolarındaki merkezi ordu subaylarında artış yapılmış ve bir aşiret müfettişliği teşkil edilmiştir.³⁵⁵ II. Meşrutiyet'in merkeziyetçi tavrı böylelikle Hamidiye Alayları üzerinde de görülür. Bu haliyle Aşiret Alayları üç alay halinde Balkan Savaşlarında da yer almışlardır.³⁵⁶

Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte Aşiret Alayları, İhtiyat Süvari Alayları olarak yeniden organize edilmiş ve nizami birliklerin emrine verilmiştir. Bu tarihe gelindiğinde Waide Jwaideh İhtiyat Süvari Alaylarının toplam bölük sayısının 135 olduğunu ifade eder.³⁵⁷

Alayların ne zaman lağvedildiklerine dair kesin bir tarihe rastlanmamıştır. Janet Klein, 1920'lerden itibaren en az on yıl daha çeşitli gene iç güvenlik hizmetlerinde Cumhuriyet yönetimi tarafından kullandıklarını söylemektedir.³⁵⁸ Fakat Hamidiye Projesinin, Genelkurmay Başkanlığı tarafından, Kürt kimliği oluşumunda olumlu katkıları olması sebebiyle eleştirildiği düşünüldüğünde,³⁵⁹ alayların Cumhuriyet yönetimi tarafından tercih edilmemesi anlaşılabilir.

3.4. GEÇİCİ KÖY KORUCULUĞU

Klein, Geçici Köy Koruculuğu kurumunun Hamidiye Alayları ile aynı dinamiklere sahip olduğunu söyler.³⁶⁰ Dinamiklerin aynı olması demek, Geçici Köy Koruculuğu kurumunun da askeri, sosyolojik, coğrafi, tarihi, kültürel bağlamlarının ve devletin tehdit algılamasının Hamidiye Alayları dönemindekiyle aynı olması demektir.³⁶¹

Cumhuriyet döneminde de Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerindeki iç güvenlik tehdidinin ve merkezileşme sorunsalının devam ettiği görülmektedir. İç güvenlik tehdit değerlendirmesinde bu sefer sadece bir tek etnik unsur olarak Kürt

³⁵⁴ Erickson, s. 75.

³⁵⁵ Kodaman, Light, ss. 421, 423.

³⁵⁶ Aytar, s. 136.

³⁵⁷ Jwaideh, s. 252.

³⁵⁸ Klein, ss. 303, 309.

³⁵⁹ Keser, s. 171.

³⁶⁰ Klein, s. 311.

³⁶¹ Metin Argunhan, **Hamidiye Alayları ve Köy Koruculuğu İlişkisi**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2009, s. 110.

nüfus ve buna bağlı olarak gene mikro milliyetçilik bulunmaktadır. Bölgede, Cumhuriyetin ilanından PKK'nın 1984 tarihli ilk silahlı eylemine kadar yirmi dört Kürt isyanı meydana gelmiştir.³⁶² PKK ile birlikte bu sayı altmış bir yılda yirmi beş eder ki bu sayılar Cumhuriyet döneminde de yaklaşık her iki buçuk yılda bir isyan çıktığı anlamına gelir.

Bu merkezileşme ve iç güvenlik sorunları, Cumhuriyet Döneminde de anayasa üstü birer olağanüstü kurum olan Umumi Müfettişliklerin de varoluş sebebidir. Esasen, bir Osmanlı Kurumu olan Umumi Müfettişliklerin aynı sorunların çözümü olarak II. Abdülhamit döneminden beri var oldukları bilinmektedir. Umumi Müfettişliklerin esas görevi ise özellikle Anadolu'nun doğu bölgelerinde emniyet ve asayiş sağlanmasına nezaret etmektir.³⁶³ Buradan anlaşılmaktadır ki Tanzimat döneminden beri var olan merkezileşme ve modernleşme dinamikleri aynen ve kurumlarını da muhafaza ederek Cumhuriyet Döneminin de görülmektedir. Cumhuriyet yönetiminin tehdit algılaması ise gene Umumi Müfettişlikler tarafından formüle edilmiştir. Kurulan beş müfettişliğin üçü Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da kurulmuştur.³⁶⁴ 1936 tarihli Umumi Müfettiş toplantısında Kürt nüfus farklı bir etnik unsur olarak aşiret yapısıyla birlikte tanımlanıp sayılmış ve bu etnisiteye karşı alınacak tedbirler zorunlu göç, iskân, paramiliter bir teşkilat olarak jandarmanın kuvvetlendirilmesi de dahil olmak her yönüyle sıralanmıştır.³⁶⁵

3.4.1. Askeri Bir Yapı Olarak PKK

Türkmen Törelî, 1923-1938 yılları arasında çıkan Kürt isyanlarının başarılı olamamalarını bu isyanların bölgesel kalmaları ve dış destek görememelerine, yani uluslararası olamamalarına bağlar. Gene bu tarihten 1961 yılından sonraki Marksist-Leninist kitlesel Kürt hareketlerine kadar var olan hareketlerin ayrılıkçı olmadığını belirtir.³⁶⁶ PKK ise Marksist-Leninist bir kitle hareketi olarak doğmuştur.³⁶⁷

³⁶² Türkmen Törelî, **PKK Terör Örgütü (1978-1998)**, Türkiye Alim Kitapları, Saarbrücken, 2015, (PKK), ss. 39-41.

³⁶³ Cemil Koçak, **Umumi Müfettişlikler (1927-1952)**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003, ss. 13, 26, 61, 79.

³⁶⁴ Önder, s. 27.

³⁶⁵ M. Bülent Varlık, **Umumi Müfettişler Toplantı Tutanakları-1936**, Dipnot Yayınları, Ankara, 2010, ss. 29-36.

³⁶⁶ Törelî, (PKK), ss. 41, 49.

PKK'nın mücadelesinin esas unsuru anayasal hükümeti yıkmak ve siyasi iktidarı ülke sathında ele geçirmek olmadığı için amacı, bu çalışma kapsamında daha önce askeri terminoloji dâhilinde değinilmiş olan bir Gayrınizamî Savaş türevi olarak ayaklanma tanımına uymamaktadır. PKK, Türkiye Cumhuriyetini emperyal ve işgalci bir güç olarak kabul ederek, üzerinde hak iddia edilen Kürt bölgelerinde Bağımsız Kürdistan kurma amacı taşımaktadır.³⁶⁸

PKK'nın amacı ve faaliyetleri, 3713 Sayılı Terörle Mücadele Kanununa göre Türkiye Cumhuriyeti tarafından terör örgütü olarak tanınmasını sağlamaktadır. Ayrıca muharip unsurları olduğu kadar gayri muharip unsurları da hedef alabildiğinden³⁶⁹ askeri mevzuata göre de terör örgütü olarak nitelendirilmesi mümkündür.³⁷⁰

McDowall ise PKK'yı gerilla olarak tanımlar.³⁷¹ Politik ve hukuki kabuller bir yana bırakılırsa ve PKK'nın askeri kapasitesi ve faaliyetleri düşünüldüğünde bir gerilla kuvveti olarak tanımlamanın daha doğru olacağı düşünülmektedir:

I. Öncelikle askeri amaçları arasında geçici ya da kalıcı alan hâkimiyeti kurmak vardır. Ayaklanma konsepti bu amaca askeri amaca yönelik olarak kullanılır. Bu alan hâkimiyetini ise stratejik saldırı durumuna geçecek şekilde değerlendirir³⁷²

II. Bunun yanında, personel mevcudu bir terör örgütünün kapasitesini aşarak düzenli ordu birliklerinin mevcuduna yaklaşır ve benzer şekilde örgütlenir. İlk silahlı eylem zamanında bile 5000 kişilik bir güçte olduğu bilinmektedir. Bu tarihten 1999 yılı ortasına kadar 21100 toplam zayıatı olmasına rağmen halen mücadeleye devam etmektedir. Bu sayıya yakalanan 54238 militan dahil değildir.³⁷³ Tüm bu zayıata rağmen personel mevcudunun ve kaynağının büyüklüğü 1999'dan sonra da faaliyetlerine devam edebilmesini takiben 2015 yılı itibarıyla TSK raporlarında görülmektedir. Buna göre Haziran 2015 tarihi itibarıyla örgütün silah bırakmayı düşünmediği, Türkiye içerisinde 1500, Irak'ta 2000 aktif personelinin bulunduğu ve

³⁶⁷ McDowall, ss. 554, 562.

³⁶⁸ M. Sadi Bilgiç, "PKK/KCK'nın Stratejisi, Taktikleri ve Taktik Düzeyde Etnik Terörle Mücadele", **Bilge Strateji Dergisi**, Cilt: 6, Sayı: 10, 2014, s. 87.

³⁶⁹ Önder, s. 38.

³⁷⁰ Headquarters Department of the Army, FM 3-98, s. 3-1.

³⁷¹ McDowall, s. 563.

³⁷² Bilgiç, ss. 88, 89.

³⁷³ Törelî, PKK, ss. 64, 95, 192.

son üç ayda ilave 7000 personel artışı gözlemlendiği ve 3000 kişilik bir taarruz kuvvetini hazır bulundurabildiği bildirilmektedir.

III. Hedefini kendisinin belirlediği muharebe sahalarındaki muharip unsurlarla sınırlar. 1984'ten bu yana olan mücadele süresi de terör örgütlerinin aksine uzun süreli mücadele verecek kararlılıkta ve yetenekte olduğunu gösterir.

PKK'da bir kuvvet yerleşmesi örneği teşkil eder: Bir bölgedeki askeri potansiyel merkezin kontrolü dışında ortaya çıkmıştır. Ağır silahlarının olmayışı, kendi tanımına göre, işgalci bir güce karşı Gerilla Savaşı vermesi ve Marksist bir kitle örgütü olarak politik yoğunlaşması ise bu çalışma kapsamında bir paramiliter örgüt olduğu anlamına gelmektedir.

3.4.2. Geçici Köy Koruculuğu Kurumunun Oluşum Süreci ve Yasal Dayanakları

Geçici Köy Koruculuğu Cumhuriyet'in ilk döneminde var olan Köy Koruculuğu kurumunun evrim geçirmiş bir halidir.³⁷⁴ Aslında koruculuk uygulamasının başlangıcını 1923 tarihli İzale-i Şekavet (Eşkilyalığın Önlenmesi) Kanunu'na kadar götürmek mümkün görünmektedir. Bu kanuna göre İçişleri Bakanlığı tarafından şaki (eşkilya) ilan edilen kişilerin teslim olmaları için kendilerine bir süre tanınmaktaydı. Süre sonunda şakilerin herkesçe öldürülmesine olanak verilmekteydi. Yasa, şakilere yataklık edenler başka yörelere sürülmesini öngörmekte, çete arkadaşlarını ele verecek şakilere koşullu af vaat etmekteydi. Oldukça geniş bir listedeki suç kategorisinden birini işlemesi, birisinin şaki olarak nitelenmesi için yeterliydi.³⁷⁵ Bu kanun anayasaya aykırılık iddiasıyla gündeme gelmiş ve düzenli bir kolluk kuvveti yaratmadan bireysel şiddete cevaz vereceği şeklinde eleştirilmiştir. Gene de kaldırılması anayasaya aykırılık ve kolluk mevzuatının yeterli olması sebebiyle ancak 1962 senesinde mümkün olmuştur.³⁷⁶

Koruculuğun daha net bir mevzuata ve resmiyete kavuşması ise 1924 tarihli ve 442 sayılı Köy Kanununun kabulü ile. Arap ve Erat, bu kanunun ilgili

³⁷⁴ Klein, s. 309.

³⁷⁵ Serdar Öztürk, "Eşkilyalar, Kabadayılar, Külhanbeyiler ve Silah Toplama", **Bilgi ve Bellek Dergisi**, Sayı: 5, 2006, s. 145.

³⁷⁶ Ayar, s. 194.

maddelerinin de yereldeki güvenlik açığının kapatılması amacı taşıdığını ifade etmekle koruculuk kurumunun yerel karakterine vurgu yapmakta ve olası bir tehdide karşı tedbir amaçlı istihdam edildiklerini ifade ederler.³⁷⁷ 1985 yılındaki GEÇİCİ KÖY KORUCULUĞU kuruluşu için yapılacak büyük değişikliğe kadar kanunun sekizinci faslına göre korucular:

- I. Köy sınırları içerisinde asayiş görevinde kullanılacaklar
- II. Muhtarın emir ve komutası altında hareket edecekler
- III. Silah ve mühimmatları merkezi devlet tarafından karşılanacak ve bu silah ve mühimmat askeri özelliklere sahip olacak
- IV. Kıyafet masrafları ve ücretleri köy gelirleriyle yerel olarak karşılanacak
- V. Başka işlerle meşgul olmayacaklardır
- VI. Mevcut koruculardan başka lüzum halinde köy muhtarı gerektiği miktarda eli silah tutan köylüyü kaymakamın onayı ile ve gönüllü köy korucusu olarak kullanabilecektir.

Başlangıçtan 1985 tarihine kadarki haliyle köy koruculuğunu tedbir amaçlı ve son derece kısıtlı bir yerel asayiş unsuru olarak görmek mümkün görünmektedir. Dolayısıyla yerel karakteri bir tarafa bırakılırsa paramiliter bir kuvvet olarak nitelendirmenin doğru olmayacağı görülebilir. Fakat bugünkü GEÇİCİ KÖY KORUCULUĞU kurumunun omurgası 1923 tarihli İzale-i Şekavet ve 1924 tarihli Köy Kanunu tarafından oluşturulmuştur.³⁷⁸

1985 tarihinde köy koruculuğu kurumu köklü bir değişikliğe gitmiştir. Hamidiye Alaylarıyla arasındaki benzerlik de esasen bu tarihten sonra ortaya çıkmıştır. Bu değişiklik 442 sayılı Köy Kanununun 74'üncü maddesine yapılan eklemelerle gerçekleştirilmiştir. Buna göre:

- I. Bakanlar Kurulunca tespit edilecek illerde; olağanüstü hal ilanını gerektiren sebeplere ve şiddet hareketlerine ait ciddi belirtilerin köyde veya çevrede ortaya çıkması veya her ne sebeple olursa olsun köylünün canına ve malına tecavüz hareketlerinin artması hallerinde, valinin teklifi ve İçişleri Bakanının onayı ile yeteri kadar geçici köy korucusu görevlendirilebilir.

³⁷⁷ İbrahim Arap ve Veysel Erat, “Bir Kamu Politikasının Analizi: Türkiye’de Geçici Köy Koruculuğu”, **Mülkiye Dergisi**, Cilt: 39, Sayı: 4, 2015, ss. 76-77.

³⁷⁸ Argunhan, s. 52.

II. Görevleri süresince ücret ve iâşeleri İçişleri ile Maliye ve Gümrük Bakanlığı tarafından belirlenir ve bu bakanlıkların bütçelerinden ödenir.

III. 2007 yılında yapılan değişiklik ile de Geçici Köy Korucusu sayısı 40.000 olarak belirlenmiş ve bu sayının yüzde elliye kadar artırılma yetkisi bakanlar kuruluna verilmiştir.

IV. 2016 yılında yapılan eklemede ise Geçici Köy Koruculuğunun görev alanının köy sınırları olduğu fakat gerekli görüldüğü takdirde vali veya kaymakam onayı ile görev alanlarının genişletebileceği belirtilmiştir.

Geçici Köy Koruculuğu ile ilgili 2000 tarihli Köy Korucuları Yönetmeliği ise korucuların görevlerini ve tabiiyetlerini aşağıdaki gibi tanımlamaktadır:

I. Köy halkının canına, ırzına, malına ve tasarruf emniyetine tecavüz edenleri belirlemek, bunları takip etmek, köy muhtarına ve en yakın jandarmaya en seri vasıtasıyla bildirmek, kaçmalarını, saklanmalarını önlemek, köy halkının ve köyün zabıta görevlilerinin de yardımıyla yakalamak,

II. Suç işlenirken veya işlendikten sonra, henüz izleri kaybolmadan sanıkları yakalamak,

III. Adli kolluk işleri ile ilgili olaylarda, delillerin kaybolmamasını sağlayacak tedbirleri almak,

IV. Yangın, sel, deprem, toprak kayması, çığ gibi tabi afetleri bilgi edindiğinde, köy muhtarına ve en yakın jandarmaya haber vermek,

V. Köyde bulunan eski hükümlülerin, sabıkalı ya da şüphelilerin iş ve ilişkilerini araştırmak, asker ve yoklama kaçaklarını takip etmek, bunlar hakkında elde ettiği bilgileri muhtara veya jandarmaya bildirmek,

VI. Bağ, bahçe ve yolları, içme suyu tesisleri ile trafo ve köy orta malları, su kuyuları, su setleri ve kanallarına ve benzeri köy tesislerine yönelik her türlü tecavüzleri önleyecek tedbirleri almak ve bu gibi tesislerin korunmasında genel ve özel kolluk kuvvetlerine yardımcı olmak.

VII. Bunların yanında, gene aynı yönetmelikte korucuların idari olarak muhtara mesleki olarak da köyün bağlı olduğu jandarma komutanlığına tabi oldukları belirtilmektedir.

3.4.3. Aşiret Yapısı ve Geçici Köy Koruculuğu

Kürt aşireti, van Bruinessen'in tanımına göre, *“Gerçek ya da varsayılan atalara ve kan bağına dayanan, özgün bir içyapıya sahip, sosyo-politik ve genellikle de bölgesel (bu sebeple de ekonomik) sosyal birimdir.”*³⁷⁹ Tıpkı Hamidiye örneğinde olduğu gibi Geçici Köy Koruculuğu kuruluşunda da merkezi devlet aşiretlerden yararlanmıştır.³⁸⁰ Argunhan da bu bilgiyi daha derinlemesine teyit ederek aslında korucuların bağlı olduğu muhtarın da aşiret reisi ya da ileri geleni olduğunu ve Hamidiye Alaylarına katılan aşiretler ile koruculuğu kabul eden aşiretlerin aynı olduğunu belirtir.³⁸¹

3.4.4. Geçici Köy Koruculuğunun Askeri Amacı

Geçici Köy Koruculuğu kurumunun oluşturulmasında, Cumhuriyet yönetiminin Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde merkezileşme mücadelesinin askeri boyutu ön plana çıkmaktadır. Bir Gayrinizami Savaş kuvveti olarak PKK'nın askeri gücü, bu çalışmanın daha önceki bulguları ışığında Gerilla Savaşı icra eden paramiliter ve yerel bir örgüt olarak görülebilir. Önder de PKK'yı önceki Kürt isyanlarından farklı olarak aşiret tipi mücadele yerine gerilla tipi mücadele yapan bir örgütsel yapı olarak tanımlayarak aşiretlere karşı nizami askeri mücadelenin başarılı olabildiğini ancak bu yeni gerilla mücadelesine karşı yeni askeri mücadele yöntemlerinin geliştirildiğini ve Geçici Köy Koruculuğu'nun da bunun bir parçası olduğunu belirtir.³⁸²

Yasal dayanaklarının lafzından da anlaşılabileceği gibi Geçici Köy Koruculuğu Kurumu bir iç güvenlik teşkilatıdır. Veysel Erat, 442 Sayılı Köy Kanunun, *“Köy Korucularına karşı gelenler jandarmaya karşı gelmiş sayılırlar.”* şeklindeki 73'üncü maddesinden yola çıkarak, bir genel kolluk kuvveti olarak jandarmanın bulunmadığı hallerde bu kurumun jandarma yardımcı kolluk kuvveti olarak genel kolluk vazifesi ifa ettiğini belirtir ve Gayrinizami Yardımcı Kuvvetler

³⁷⁹ van Bruinessen, Agha, s. 51.

³⁸⁰ Önder, s. 62.

³⁸¹ Argunhan, ss. 60, 110.

³⁸² Önder, s. 47.

nitelendirmesini destekler. Bu kuvvetler Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde faaliyetlerini yürüten ve silahlı bir oluşum olan PKK örgütüne karşı oluşturulmuştur. Güvenlik güçlerinin fiziki olarak korumada yetersiz kaldığı yerlerde, vatandaşların can ve mal güvenliğini sağlamak amacıyla oluşturulmuş yasal bir sistemdir.³⁸³

Tanzimat Döneminden beri var olan merkezileşerek modernleşme anlayışı Cumhuriyet Döneminde de devam etmektedir. Aslında olan ise, 1984 yılına gelindiğinde dahi daha önce Giddens'ın açıkladığı gibi geleneksel devletin özelliklerinin, en azından Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da bölgesel olarak sürmesidir. 1985 yılı itibarıyla Köy Kanununda yapılan değişiklikle Geçici Köy Koruculuğu kurumunun oluşturulmasına İçişleri Bakanlığı da dahil edilerek konunun tıpkı II. Abdülhamit döneminde olduğu gibi stratejik seviyede ele alınması, merkezileşme sorununun hala devam ettiğinin göstergesi olarak kabul edilebilir.

Merkezileşme, yani devletin Doğu ve Güneydoğu Anadolu sathında otorite tesis edebilmesi için nüfus ve coğrafya üzerinde bir hâkimiyet kurması gerekir. Fakat Giddens'ın Geleneksel devlet kuramında bahsettiği gibi bu hâkimiyetin yegâne aracı güvenlik kuvvetleridir. Belirli bir alana askeri olarak hakim olmak isteyen güçlerin coğrafyaya hakim olan yerel unsurları kullandıkları tarihte sıklıkla görülmüştür.³⁸⁴ Geçici Köy Koruculuğu kurumunun da bu kapsamda başvuru olan bir askeri çözüm olarak görerek kuruluş amacını şu şekilde sıralamak mümkün gözükmektedir:³⁸⁵

- I. Nizami savaş yöntemlerinin başarısız olması
- II. Nizami silahlı kuvvetlerin bölgeye yabancı olması
- III. Nizami silahlı kuvvetlerin hızlı hareket edememesi ve gerekli teknolojik imkânlardan yoksun olması
- IV. Nizami silahlı kuvvetlerin bölgedeki nüfustan yeterli destek alamaması

Geçici Köy Koruculuğu kurumunun da amacının düşük yoğunluklu çatışma konsepti dahiline Gayrinizami Savaş için kurulmuş bir iç güvenlik teşkilatı olduğu anlaşılmaktadır. Bu özellikleri sebebiyle Hamidiye Alayları gibi paramiliter ve yerel bir kuvvet olduğu düşünülebilir. Genelkurmay Başkanlığının Hamidiye Alayları ile ilgili eleştirileri göz önüne alınarak, bu kuvvetlerin askeri bir teşkilat ve sembolizme

³⁸³ Veysel Erat, "Kamu Görevlisi Kavramı Açısından Geçici Köy Korucuları", **Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 28, Sayı: 1, ss. 176, 178.

³⁸⁴ Nihat Ekinci, **Pimi Çekilmiş Bomba Köy Koruculuğu Sistemi**, İstanbul, Do Yayınları, 2011, ss. 50-51.

³⁸⁵ Önder, s.48.

sahip olmayacak şekilde, merkezi kontrolün doğrudan jandarma komutanlıkları tarafından sağlanacağı şekilde teşkil edildikleri ve yerinden icra konseptine sahip olmadıkları görülmektedir.

3.5. YEREL PARAMİLİTER KUVVETLER OLARAK HAMİDİYE ALAYLARI VE KÖY KORUCULUĞU İLİŞKİSİ

Sosyo-politik ve askeri dinamikleri aynı olan bu iki kurum da merkezi devletin Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki merkezileşme ve buna bağlı olarak iç güvenlik mücadelesi sonucu başvurulmuş çözümler olarak iki ayrı dönemde karşımıza çıkmaktadırlar.

Kuvvetlerin yerelleşmesi kapsamında:

I. Her iki kuvvet de yerel güç odakları ile varılan uzlaşmaya dayanmakta ve merkezden bağımsız olarak oluşmuş askeri potansiyel merkezin kontrolü altında kullanılmaktadır.

II. Personel kaynakları yerel sosyolojik yapıyla sınırlandırılmıştır.

III. Silah ve mühimmat hariç olmak üzere donanımları yerel kaynaklardan karşılanmaktadır.

Paramilitarizm kapsamında;

I. Her iki kuvvet de hafif olarak silahlandırılmıştır.

II. Kuruluş amaçları iç güvenlik ve/veya Gayrinizami Savaştır.

III. Yerel odaklar ve merkezi otorite arasındaki politik ilişkinin sonucu olarak doğduklarından ve politik olarak motive olmuş iç düşmana karşı da kullanıldıklarından bu kuvvetler de yüksek seviyede politizasyona tabidirler.

Hamidiye Alayları ve Geçici Köy Koruculuğu kurumu arasındaki ilişki Tablo 3'de gösterilmiştir.

SONUÇ

Sosyoloji bilimine göre, politik olarak örgütlenmiş toplumun oluşturduğu tüzel varlık olan devlet, aynı zamanda şiddet araçlarının tekeli üzerinde iddiada bulunabilecek ve bu iddiasını belirli bir toprak parçası dâhilinde sürdürebilecek idari bir kadro olarak da tanımlanmaktadır. Tarihsel olarak devleti, geleneksel devlet ve modern devlet olarak ikiye ayırmak mümkündür. Modern devletler, mutlakiyetçilikten başlamak suretiyle bugünkü ulus-devlet sistemi içinde yaşayan toplumları ifade ederken, geleneksel devletler, hem kendi dâhili özellikleri hem de birbirleriyle olan ilişkileri kapsamında ulus-devletlere zıt özellikler gösteren şehir devletleri, feodal sistemler ve askeri/bürokratik imparatorluklar gibi sosyal yapıları ifade etmektedir.

Antropolojiye göre ise savaş, birçok duyguyu harekete geçirerek çeşitli dürtülerin tatminini sağlayan sosyal bir olgudur. Taktikler, disiplin, güdüleme ve organizasyon kavramlarıyla birlikte tanımlanır. Bu kavramların varlığı, Askeri Ufuk Çizgisi Kuramına göre ilkel kabile kavgalarıyla sosyal bir kurum olarak savaş arasındaki farkı belirlemektedir. Bir toplum ilkel savaştan doğru ya da uygar savaşa geçtiği zaman ancak devletleşme olabilir ve bundan sonra yapısal durumu, yani teokratik, monarşik, aristokratik ya da demokratik olup olmayacağı gündeme gelebilir.

Buradan hareketle devletin doğuşunu savaş olgusunun varlığına bağlayan ve savaş ile toplumsal yapı olan devleti bir devrim içerisinde gösteren Sosyal Darwinizm yanlısı antropoloji teorilerinin, askeri tarihle ilgili bu çalışmanın konusuna daha uygun oldukları değerlendirilmiştir.

Uygarlık tarihi genelinde bir savaş tarihidir çünkü bugün içinde yaşadığımız toplumlar, devletler ve ülkeler, savaşlar, işgaller ve fetihler sonucunda oluşmuşlardır. İnsanlık, doğuş anından itibaren, üretim ilişkilerini geliştirirken buna paralel olarak imha ilişkilerini de geliştirmiştir. Savaş sosyal bir olgudur. Sosyal olgular da, süregelmekte olan olayların toplam etkisinin toplum hayatına uzun süreler boyunca yansımalarıdır ve tarihi süreç içerisinde hiç kesilmeden bir devamlılık arz ederler. Sosyal yapı sosyal işlevi belirlediği için savaşı, onu yaşayan toplumların sosyal ve kültürel özelliklerinden soyutlayarak incelemek doğru bir bakış açısı vermez.

Sosyolojik yapı aynı zamanda o toplumun örgütlenme derece ve özelliklerini de belirleyerek savaşın işlevselliğini toplum hayatına getirir. Toplumsal yapılar ve toplumlar da evrim geçirirler. Savaş olgusu da insanlığın diğer sosyal faaliyetleri ve kurumları gibi bir gelişim ve evrim içerisinde.

Tarih boyunca daha çok gücünün zayıfa karşı bir mücadele tarzı olarak kullanılan Gayrinizami Savaş, güçlü işgalcilere karşı yerel unsurların kendilerini savunmak amacıyla başvurulan bir yöntem olagelmıştır. Ancak, Gayrinizami Savaş, sosyal yapıyla beraber savaşın da evrim geçirmesi sonucunda, İkinci Dünya Savaşı ile birlikte nizami orduların da gündemine girmiş ve nizami bünyelerde Gayrinizami Savaş teşkilleri kurulmaya başlanarak devletlerarası askeri mücadelelerde de bu tarz muharebeler sıklıkla yaşanmaya başlamıştır. Günümüzde bu evrimin son aşaması olarak Gayrinizami Savaş ve türevleri, Düşük Yoğunluklu Çatışma şeklinde tüm dünyada artan bir eğilim göstermektedir. Bu eğilim silahlı mücadelelerin her alanında gözlenmektedir. Devletlerin düzenli orduları tarafından icra edilen sınır ötesi harekâtlar düşman bölgesindeki yerel Gayrinizami Savaş unsurları kullanılarak gerçekleştirilmekte ve hatta devletlerarası mücadeleler bile üçüncü ülkelerin sınırları dahilindeki yerel unsurlarla vekâlet savaşları şeklinde cereyan etmektedir. Bunun yanında, düzenli ordular ya da iç güvenlik teşkilatları tarafından icra edilen iç güvenlik ve asayiş harekâtları bile Gayrinizami Savaş ve Düşük Yoğunluklu Çatışma şeklinde cereyan etmektedir.

Paramilitarizm kavramı burada ön plana çıkmaktadır. Paramilitarizm her ne kadar askeri ve sosyal-siyasi literatürde çokça kullanılan bir kavram olsa da net bir tanımının yapılması günümüzdeki savaş olgusunun açıklanmasında önem arz etmektedir. Özellikle modern askeri terminolojideki tanımlamalara bakıldığında paramilitarizmin militer örgütlenmenin iktisadi, siyasi/sosyal ya da askeri olarak kullanılamayacağı durumlarda başvurulan bir silahlı örgütlenme şekli olduğu söylenebilir. Bu durumların, türevleri de dâhil olmak üzere Gayrinizami Savaş harekâtlarının yapılması ve iç güvenlik ve sınır güvenliği gibi hizmetlerin sağlanması olduğu göze çarpmaktadır. Tarihsel sürece ve literatüre bakıldığında, paramiliter örgütlerin amaçlarının ve buna bağlı olarak da silah envanterlerinin sınırlandığı görülür. Paramiliter bir örgütün amacı, düşman kuvvetlerin imhası değil asayiş ve emniyetin temini veya sınır güvenliği gibi rutin devlet fonksiyonlarını yerine

getirmek veya yıpratma ve oyalama amacıyla Gayrinizami Savaş icra etmektir. Bu amaçlar içinse düşmanı tercih edilen en kısa sürede imha etmeye yönelik bir silahlanmaya gerek duymayacaklardır. Silahlılık durumları paramiliter kuvvetleri, net bir askeri terminolojiyle “*Hafif Piyade*” olarak tanımlanmalarını gerektirecektir. Bunun yanında amaca yönelik eğitimleri de hesaba katılırsa askeri anlamda daha çok savunma harekâtlarına uygun oldukları görülür. Bunun yanında hem iç güvenlik hem de Gayrinizami Savaş yüksek düzeyde politik etkileri bünyesinde barındırdığından, paramiliter örgütlerin yüksek seviyede politik örgütler; başka bir deyişle egemen politik yaklaşımın silahlı uygulayıcıları oldukları söylenebilir.

Paramilitarizmin yaygınlaşma ve kurumsallaşma süreçleri söz konusu olduğunda paramilitarizasyon kavramına başvurulabilir. Paramilitarizasyona genel tarihi seyir içerisinde iki ana örnek görülmüştür. Bunlardan birincisi çok erken dönemde antik Mısır’da ortaya çıkan sınır muhafızlığı kurumudur. Diğer ise devletin geleneksellikten modernliğe evrilmesiyle ortaya çıkan bir süreçtir. Bu süreç devletin idari gücünün genişlemesiyle iç güvenlik teşkilatlarının genel askeri güçten ayrılarak polis veya kolluk örgütlerinin doğmaya başladığı süreçtir. Hem sınır muhafızlığı hem de iç güvenlik teşkilatları amaçları ve silahlılıkları itibarıyla kısıtlı tipik birer paramiliter örgüttürler. Paramilitarizm tanımlamasının önemi özellikle polis örgütleri söz konusu olduğunda daha da önem kazanmaktadır çünkü literatür taramasında polis örgütlerinden paramiliter örgüt olarak bahsedilmemekte ve diğer kolluk kuvvetleri ya da polis kuvvetlerinin içindeki bir kısım özel eğitimli ve silahlı birimler bu tanımlamayla karşılanmaktadır. Bu durumun polis örgütü ve modern devletin aynı anda doğuşu ve eşzamanlı olarak toplum hayatında yer alması sonucunda ortaya çıkan bir kanıksanma olduğu düşünülmektedir. Oysaki modern devletin polis örgütü de bir paramiliter örgüttür ve paramilitarizmin tüm toplumsal faydalarıyla birlikte sakıncalarını da bünyesinde barındırmaktadır. Gelişmiş demokrasiler tarihi tecrübeleri sebebiyle militarizme karşı bağışıklık kazanmış olsalar bile bu terminolojik kayıtsızlık paramilitarizasyonun en önemli sakıncası olarak ortada durmaktadır. Her ne kadar paramilitarizasyon bir sosyal olgu olmayıp bir örgütlenme tarzı olsa da toplumsal yapının kanıksanmış bir parçası olarak demokrasi ve özgürlüklere en az militarizasyon kadar zarar verebileceği düşünülebilir.

İlaveten ve yakın ilişki içerisinde olarak, kuvvet yerelleşmesi kavramı da günümüzde önem kazanmıştır. Bunun nedeni, günümüzde savaşların, artan bir eğilimle, Gayrınızami Savaş olarak devam etmesi ve bu savaş tarzının da yerel ve paramiliter kuvvetlerle Düşük Yoğunluklu Çatışma şeklinde icra edilmesidir. Ancak her paramiliter kuvveti yerel, yerelleşmiş her kuvveti de paramiliter olarak görmek yanılgıya götürür. Örneğin, bir polis kuvveti paramiliterdir ancak Türkiye'deki gibi merkezi ve satha yayılmış da olabilir. Aynı şekilde, alay sistemiyle askeri teşkillerini kuran Birleşik Krallık gibi toplumlarda görüldüğü üzere, görevi dış düşmanla mücadele etmek olan ve bunun için ağır silahlarla donatılmış bir askeri kuvvet yerel de olabilir. Bununla birlikte bazı ülkelerde görülen bölgesel iç güvenlik kuvvetleri ise hem paramiliter hem de yereldirler.

Kuvvet yerelleşmesi coğrafi bir kavramdır ve iki şekilde görülür. Bunlardan birincisi bir bölgedeki askeri potansiyelin, merkezden bağımsız olarak ve kendiliğinden ortaya çıkması şeklinde diğeri ise merkeze bağlı ve bir bölgede konuşlanmış askeri unsurların yerel unsurların kontrolüne girmesi şeklinde olur. Tarihi seyir her iki durumun da merkezin idari gücündeki bir zayıflığın ya da merkezi bir gücün yokluğunun doğal sonucu olarak ortaya çıktığını göstermektedir. Kuvvetlerin yerelleşmesinin merkezin bir tercihi olduğu durumlarda bile bu tercihin zorunlu bir tercih olduğunu kabul etmek gerekir. Her iki durumda da bu kuvvetlerin amaçları sınırlanır ve ağır silahları ellerinden alınırsa bu kuvvetler hem yerelleşmiş hem de paramilitarize edilmiş olurlar. Antik Mısır'ın sınır muhafızları birinci duruma örnek teşkil ederken Osmanlı devletinin Redif Teşkilatı ise ikinci duruma örnek teşkil etmektedir. Bununla beraber kuvvetlerin ilk yerelleşme formunun, XX. Yüzyıl'a kadar merkezi güçler tarafından her zaman tasfiye edilmek istenmesi doğaldır. Diğer formun oluşması, ya büyük savaşlar veya bunalımlar sonucu merkezi otoritenin zayıflaması ya da XIX. ve XX. yüzyıldaki demokrasi ve buna bağlı olarak yerel taleplerin veya gerekliliklerin karşılanması sonucunda çıkar.

Yerel kuvvetlerin merkezi otorite tarafından nasıl kontrol altında tutulacağı ise Merkezi Komuta/Yerinden İcra kapsamında cevaplanması gereken bir sorudur. Modern askeri literatürün Merkezi Komuta/Yerinden İcra kavramının geçmişi Prusya ordularının yükselmeye başladığı döneme rastlar. Merkezi Komuta/Yerinden İcra yaklaşımı emir ve komutayı veri bir an için de olsa merkezden bağımsızlaştırıp bir

nevi mikro kuvvet yerelleşmesi sağlar. Bu yaklaşımın yerel kuvvetlerin merkezi otorite tarafından kontrol edilmesini de sağlayabileceği düşünülmektedir. Merkezi Komuta planlama, yönlendirme, önceliklendirme, eşgüdüm, entegrasyon ve karışıklıkları çözmede etkinlik yani stratejik yoğunlaşmayı sağlar. Ancak merkezi makamların muharebenin gidişatında bundan daha fazla katkısı olmaz. Muharebe, esneklik kazanmış yerel komutanlar tarafından icra edilerek azami taktik başarı sağlanır. Karar alma süreci ve icra inisiyatifi, emir komuta zinciri içindeki en düşük seviyeye kadar indirgenir. Buradan hareketle, Merkezi Komuta kavramının, Yerinden İcra eyleminin başarıya ulaşmasının sağlanması için gereken iktisadi imkânların ölçek ekonomilerinden yararlanılarak sağlanması için bir araç olduğu görülebilir.

Paramilitarizm ve Kuvvetlerin Yerelleşmesi kavramlarının Türkiye özelindeki örnekleri olarak bu çalışmada Hamidiye Alayları ve Geçici Köy Koruculuğu kurumları belirlenmiştir. Bu örnekleri daha iyi anlayabilmek için çalışma içerisinde Anadolu coğrafyasının özelliklerine değinmek de doğru olacaktır. Anadolu, jeomorfolojik özellikleri gereği üzerinde merkezileşmesi zor olan bir coğrafi alandır. Tarih boyunca sadece Persler, Romalılar ve Cumhuriyet Türkiye'si Anadolu'nun tamamına egemen olabilmiş, diğer bütün devletler onun ancak bir bölümüne, hatta çok kez onun yalnız küçük bir bölümüne sahip olmuşlardır. Hiç şüphe yok ki dünyanın her bir yanında tarih boyunca genellikle küçük krallıklar oluşmuştur. Ancak onların hiç birinde Anadolu'daki ölçüde, yani sayıları bir dönemde altmışın üzerine çıkmış beylik, izlenmemektedir. Bunun nedeni dünyanın diğer bölgelerinde Anadolu'daki kadar çok sayıda küçük kapalı bölgelerin mevcut olmamasıdır. Bölgesel coğrafyaya göre kapalı coğrafi bölgeler, jeomorfolojik ve beşeri olarak kendi içlerinde bütünlük sağlayan alanlardır. Bu kapalı bölgeler arasında yer şekilleri, iklim ve buna bağlı olarak ekonomik faaliyetler ile insani faaliyetler yani kültürler farklılık arz ederler.

Devletin merkezileşmesi ve coğrafya arasındaki bu ilişkiyi Fransa ve Anadolu coğrafyalarını karşılaştırarak görmek daha kolay olur. Coğrafyası nedeniyle Fransa'da merkezîleşmek kolaydır. Fransız kralları, üzerinde taşımacılık yapılabilecek nehirlerle sulanan düz ve verimli bir ovaya sahip olan Fransız coğrafyasında bu ırmakların kesişim yerlerine kent ve kalelerini inşa ederek

merkezileşmişlerdir. Nehir taşımacılığı garnizonların ikmal ve takviyesini sağlıyor, verimli ova da hızla intikal eden atlı birliklerin atlarının beslenmesini kolaylaştırıyordu. Böylelikle Fransız yönetimleri atlı birliklerini az bir maliyete katlanarak süratle intikal ettirme kapasitesine sahip olarak ülke sathında merkezi yönetimlerini kurabilmişlerdi. Anadolu coğrafyası ise bu imkânlarla asla sahip olamamıştır. Anadolu’da merkezileşme sağlayabilmek için ya Romalıların sahip olduğu yol altyapısına ya da II. Abdülhamit döneminde anca yapımına başlanabilen ulaşım (demiryolu) ve iletişim (telgraf) teknolojisine ihtiyaç vardır.

Bu çalışma kapsamında Osmanlı Devleti’nin geleneksel dönemi olarak adlandırılacak Tanzimat öncesi dönemde iç güvenlik kuvvetleri ve askeri iktidar arasında bir ayrımın var olmadığı görülmektedir. Anadolu’nun jeomorfolojisi, mekân birliğinin sağlandığı kabul edilen yükselme döneminde de tam anlamıyla bir merkezileşmeye izin vermemiştir. İdari menzili kısa ve istihkâmlara bağlı bir geleneksel devlet olarak da merkezi devletin kontrolündeki kuzey ve doğu kalelerinin asli görevleri de dış düşmanı durdurmak değil yerel unsurların kontrol altında tutulmasıydı. Osmanlı tarihi boyunca seferlerin sınır boylarından çok Anadolu içerisine düzenlenmesi, aynı zamanda, Anadolu’daki yerel unsurların gücünü ve onlarla iş birliği yapılmadan askeri başarı kazanılamayacağını göstermektedir. Yükseliş dönemindeki mali ve askeri başarının arkasındaki tımar sistemi bile devletin, sanılanın aksine, o dönemlerde bile çok güçlü bir merkezi iktidara sahip olamadığının göstergesidir.

Tanzimat bir reform ve modernleşme hareketidir ve Türk tarihinde demokratikleşmeye doğru atılan ilk adımdır. Tanzimat Fermanı ile Osmanlı’daki sistemin tamamen değiştirilmesi hedef alınmıştır. Tanzimat Fermanı, aynı zamanda, Osmanlı Merkezi İdaresi’nin güçlendirilmesini amaçlamaktaydı. Bu merkezileşme süreci Tanzimat ile başlayıp II. Abdülhamit ile devam etmiş ve İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin iktidarıyla son bulmuştur. Sürecin sonu, Birinci Dünya Savaşı’nın da sonu olarak, aynı zamanda Osmanlı İmparatorluğu’nun fiilen sonu demektir.

Bu askeri, idari ve mali reformları gerçekleştirirken de dönemin süper güçleri Fransa ve İngiltere örnek alınmıştır. Fermanda öngörülen, tebaanın can ve mal güvenliğinin sağlanması hususu ise güvenlik sisteminde yeni oluşumlara gidilmesini gerektirmiştir. Bu oluşumlardan polis ve jandarma teşkilatlarının kurulması bu

dönemde gerçekleştirilmiştir. Fakat merkezi devletin idari menzili, idari gücünü satha yayarak geniş çaplı bir mali ve buna bağlı olarak da idari yönetim tesis edilmesine hiçbir zaman yetmemiştir. Anadolu'nun sağladığı kapalı jeomorfolojik bölgeler hem bu bölgelerde yaşayan nüfusun homojen bir şekilde sisteme entegrasyonunu önlüyor hem de merkezi ordunun yokluğunda yerel isyancılara kolay direnek noktaları sunabiliyordu.

Tanzimat döneminden beri Türkiye'de kurumları en çok örnek alınan ülke Fransa olmuştur. Bu dönemde gerek polis gerekse jandarma teşkilatları Fransız örneğine göre düzenlenmişlerdir. Adem-i merkezi özellikler arz eden İngiliz örneği ise devletin merkeziyetçi kadroları tarafından kabul görmemiştir. İngiliz deneyimi Anadolu Beylikler dönemine benzer bir yapılanmanın hiç sekteye uğramadan yüzyıllarca evrimleşmiş halidir ve kendisine özgüdür. İngiliz modeli yerine Fransız modelinin seçilmesinin, o dönemde, stratejik açıdan yanlış bir karar olduğu düşünülebilir

1808 senesinde ayanlarla imzalanan Sened-i ittifak ile ayanların yani yerelin gücü merkezi otorite tarafından resmi olarak tanınmıştı. Ancak 1812'deki Bükreş Antlaşması'ndan sonraki barış ortamı içerisinde ayanlar en azından Anadolu'nun askeri olarak nüfuz edilmesi kolay bölgelerinde merkezi devlet tarafından kontrol altına alınabilmişlerdi. Bu kontrol altına alma süreci II. Mahmut döneminden II. Abdülhamit ve İttihat ve Terakki Cemiyeti dönemine kadar Osmanlı merkezî yönetiminin en büyük sorunu olmuştur.

II. Abdülhamit dönemine kadar Anadolu'nun askeri olarak nüfuz edilen bölgelerinde merkezi otorite zor da olsa tesis edilebilmiştir. Fakat bunun bedeli nizami birlikleri iç güvenlik harekâtlarında kullanmak ve bu birliklerin askeri etkinliklerini azaltmak olmuştur. Askeri etkinlik azalmasının iki temel sebebi vardır. Bu sebeplerden birincisi düzenli birliklerin teşkilat esaslarıyla ilgilidir. Paramiliter harekât yapmak için gerekli olan elastikiyetin askeri birliklerde uygulanması, bu birliklerin teşkilat yapılarında istikrarsızlığa neden olur. Konvansiyonel bir savaş için oluşturulan teşkilat, bu tip harekâtlarda değişime uğrar. Birlikler teşkilatları gereği konuşlandıkları yerlerde konvansiyonel harbe yönelik hazırlık ve eğitim yapamadıkları ve emir komuta yapıları karmaşıklaştığı için dış düşman karşısında başarılı olamazlar. Uzun süre boyunca paramiliter görevlerde kullanılan birlikler

zamanla militer özelliklerini ve geleneklerini kaybederler. İkincisi ise birincisiyle bağlantılı olup askeri lider zümresi ile ilgilidir. Paramiliter harekâtlarda yetişen subay toplumları, asli görevleri olan kadro ve teşkilat görevlerinde dış düşmana karşı savaş hazırlığı yapamayarak askeri yetkinliklerini artıramazlar. Ayrıca Redif teşkilatı örneği, merkezi birliklerin yerelleşebileceğini ve devletin Merkezi Komuta yeteneklerinin de olmadığı göz önüne alındığında bu birliklerin yerel unsurların kontrolü altına girebileceğini göstermiştir. Bu sakıncaları ortadan kaldırmak adına paramiliter iç güvenlik kuvvetleri kurulmuşsa da gene devletin içinde bulunduğu imkânsızlıklar bu kuvvetlerin düzenli askeri birliklerin desteği olmadan başarıya ulaşmasını engellemiştir.

Bu tahribat, Osmanlı ordusunun son dönemlerinde özellikle II. Abdülhamit Dönemi'nden itibaren net bir şekilde görülmektedir: İlk olarak; devamlı artan iç güvenlik problemleri sonucunda Osmanlı subayları takım, bölük, tabur gibi küçük birlik idaresinde tecrübe kazanmışlar, daha önceki bölümde bahsedilen “Görev Odaklı Komuta” kavramını içselleştirmişlerdir. Sorun, Tanzimat’la beraber sivilleşmeye başlayan merkezi idarenin askeri başarının kaydedilmesinden sonra bir kez daha asayişin bozulmaması için gereken sosyoekonomik tedbirleri alamamasıdır. Sivil idare her zaman güvenlik zafiyetini bahane ederek kendisine müdahil olmak isteyen dış güçlerle olan diplomatik temaslarla ilgilenmiş ve olayları askerlere havale etmiştir. İç güvenlik zafiyetinin devamlı zuhur etmesinin temelinde bu yatar. Bunun sonucunda ise aslında olan şey, bu birliklerin yerelleşmesi ve paramilitarize olmasıdır. Osmanlı birlikleri, taktik seviyede görev odaklı komuta kavramını çok iyi uygulayabilmişler fakat sonraları bu küçük birlikler daha büyük organizasyonlar halinde bir araya gelerek nizami bir savaş yapamamışlardır. Paramilitarize olan bu birlikler ve subaylarının uzun yıllar boyunca saldırganlık, inisiyatif, eldeki imkânların azami seviyede kullanılması gibi paramiliter harekât prensiplerine bağlı kalmaları ise daha sonra yapılmak zorunda olan nizami savaşlardaki ağır kayıpların temel nedenidir.

Gene de II. Abdülhamit dönemine gelindiğinde Anadolu’nun askeri olarak nüfuz edilebilen kısımlarında, devletin idari gücüyle ve kıtasal sistemle oluşturulan askeri birlikler ve iç güvenlik teşkilatları zor da olsa merkezi otoriteyi tesis edebilmişlerdir. Ancak, Doğu ve Güneydoğu Anadolu’daki Kürt emirlikleri

yıkılmasına rağmen doğan boşluğu kırsal alanlardaki aşiretler doldurarak fiili durumu devam ettirmişlerdir. Öyle ki dönemin Rus askeri raporlarına göre Ankara'dan sora Bağdat ve Şam'a kadar bir Kürt bölgesi oluşmuş ve İstanbul'un Bağdat ve Şam ile irtibatı kalmamıştır.

Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri askeri olarak bugün bile nüfuz edilmesi zor olan kapalı bölgelerdir. II. Abdülhamit yönetimi coğrafyanın zorluğu, merkezileşme gerekliliği ve Rus tehdidini bir arada düşünerek radikal bir çözüm yoluna gitmiştir. Bu çözüm Tanzimat döneminden II. Abdülhamit dönemine kadar büyük bedeller karşılığında uygulanan Fransız merkezileşmesi yerine daha yerel İngiliz modeline benzer bir uygulamaya gidilmesi suretiyle yerel ve paramiliter bir kuvvet oluşturmaktır. Zaten Osmanlı Devleti'nin bölge politikası Yavuz Sultan Selim döneminden beri coğrafyanın da zorlamasıyla bir tür özerklik olarak hep farklı olagelmıştır.

Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Kürt askeri potansiyeli merkezden bağımsız ve kendiliğinden hep var olan bir potansiyel olarak kuvvet yerelleşmesine örnek teşkil eder. Bu potansiyel yükseliş döneminde de özerklik karşılığında İran'a karşı siper olarak kullanılmıştır. Hamidiye Alayları ile kurulan askeri yapı, bu potansiyeli, alay sistemi ile genel askeri yapı içerisine katmak olmuştur. Alayların yerel karakterini belirleyen iki faktörden biri yükümlü kaynağının bölge ve hatta aşiret düzeyinde sınırlandırılmış olması, diğeri ise silahları hariç olmak üzere atları da dahil tüm donanımlarını kendilerini oluşturan aşiretlerin tedarik etmesidir. Bu yerel karakter, her bir alaya kendisine özgü bir sembolizm sağlanarak merkezi devlet tarafından da tescil ve teşvik edilmiştir.

Alayların kısıtlı amaçları ve hafif silahlılıkları da paramiliter yapılarını ortaya koymaktadır. Her şeyden önce iç güvenlik görevleri mevzuatlarında açıkça belirtilmiştir. Konuş yerlerine bakıldığında ise dış tehdit karşısında yer aldıkları kadar iç tehdiye karşı da konuşlandıkları görülmektedir. Birinci Dünya Savaşı'na kadar da iç güvenlik hizmetlerinde kullanmışlardır. Bu amaca yönelik olarak da bünyelerinde ağır silahları yoktur ve resmi adları da tam olarak Hamidiye Hafif Süvari Alayları olarak mevzuatlarında geçmektedir. Öyle ki bazı iç güvenlik harekâtlarında bile askeri birliklerin ağır silah desteğine ihtiyaçları olduğu görülmüştür. Bunu yanında Hamidiye Alaylarının gayrinizami birlikler oldukları

ilgili alan yazında birçok araştırmacı tarafından doğrulanmıştır. Gene nizami birlikler için keşif gibi gayrinizami harekâtlar icra ettikleri de bilinmektedir. Harekât beklentilerinin bu yönde olması kuruluşları gereğidir çünkü karşılarındaki kendilerinden daha kudretli Rus alaylarına karşı imha harekâtları yapamayacakları açıktır. Dönemin Rus askeri otoriteleri de bu birlikleri gayrinizami birlikler olarak değerlendirmişlerdir.

Alaylar, düzenli ordununkiyle farklı olan bir komuta yapısı içerisinde organize olmuşlardı. Organizasyonda düzenli ordunun içerisindeydiler ancak tüm Hamidiye komutanları 4'üncü ordu Komutanı Müşir Zeki Paşa'nın doğrudan emri altındaydılar. Müşir Zeki Paşa ve II. Abdülhamit arasındaki akrabalıkla pekişmiş sıkı ilişki sayesinde bu yerel kuvvetler, düzenli askeri bürokrasiden yarı bağımsız olarak doğu bölgelerinin kontrolünü sağlıyorlardı. Bu sıra dışı durumun bugünkü anlamda adı konulmamış sert bir Merkezi Komuta/Yerinden İcra ilişkisi olduğu ve alay sistemiyle kurulmuş, yerel, farklı kültürel yapıya sahip personeliyle Hamidiye Alaylarının kıtasal sistemle kurulmuş merkezi birliklerin parçası olarak istenilen sonucu zaten vermeyeceği düşünülmektedir. II. Abdülhamit ve Müşir Zeki Paşa'nın geniş bir satha yayılan ve dönemin ciddi iç tehdit algısıyla mücadele etmesi beklenen bu yerel ve paramiliter güce stratejik bir bakış ile tam bir Merkezi Komuta tesis etmek istedikleri görülmektedir. Bölgenin zorlu coğrafyasında ve dönemin kısıtlı muhabere imkânlarıyla alayların harekâtlarının ise Yerinden İcra şeklinde gerçekleştiği söylenebilir. Gene de çoğu araştırmacı Hamidiye Alaylarının Kürt toplumuna örgütlü bir askeri mücadele yeteneği kazandırdığını ve ayrılıkçı Kürt hareketlerine karşı girişilen askeri mücadelelerde Kürt nüfusa avantaj yarattığını ifade etmektedir.

PKK ile mücadele kapsamında kurulan Geçici Köy Koruculuğu ile Hamidiye dinamiklerinin ise aynı olduğu görülmektedir. Türkiye Cumhuriyeti görece batı bölgelerinde modern merkezi devleti oluşturulabilmiş olmasına rağmen Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde halen geleneksel özellikler sergilemektedir. Öncelikle bu bölgeleri sınır boyu olarak tarif etmek daha uygun görülmektedir. Bu bölgelerde merkezi devlet otoritesi zayıf, kısıtlı kentleşme sebebiyle idari gözetim kabiliyeti az ve nüfusun kültürel entegrasyonu eksiktir. Ayrıca bu bölgelerdeki nüfusun özellikleri sınır boyuna komşu diğer toplumlarla karma bir özellik taşımaktadır. Dolayısıyla

savaş olgusu bir geleneksel devlet karakteri olarak bu bölgelerde çeşitli adlar altında süregelmektedir. Bu geleneksel yapı bölgedeki sınır istihkâmlarıyla da (karakol ve kışlalar) varlığını göstermektedir.

Köy Koruculuğu da Hamidiye Alayları gibi merkezden bağımsız olarak doğmuş ve var olan yerel askeri potansiyeli merkezi askeri birliklere eklemek amacıyla kurulmuştur. Bunun yanında, görevleri açıkça iç güvenlik harekâtı olarak tanımlanmış ve aynı bölgede iç güvenlik harekâtı icra eden askeri birliklere keşif, kılavuzluk vb. hizmetlerde bulunmaktadır. Ağır silahları yoktur ve Gayrınızami Savaş için teçhiz edilip eğitilmişlerdir. Tüm bu özellikleriyle yerel ve paramiliter bir kuvvetin mükemmel bir örneğini teşkil ederler. Hamidiye teşkiliyle aralarındaki en büyük fark, organizasyon şemalarının net olmaması ve merkezi birliklerden bağımsız olarak idare edilmemeleridir.

Hamidiye Alayları ve Geçici Köy Koruculuğu teşkillerinin gereklilikleri veya başarıları hakkında olumlu ya da olumsuz birçok görüş öne sürülmüş ve halen de sürülmektedir. Ancak her iki teşkilin de temel doğuş nedeni Kürt bölgesindeki, Tanzimat döneminden beri var olan ve bugün bazı kesimlerce Kürt Sorunu olarak adlandırılan merkezileşme ve iç güvenlik problemidir. Askeri bir bakış açısıyla, Hamidiye Alaylarının hizmette bulunduğu yaklaşık otuz yıl boyunca, alayların kuruluşundan önce sıklıkla görülen hiçbir Kürt isyanı çıkmamıştır. Bu faydanın yanında alaylar, dönemin iç ve dış güvenlik tehditlerine karşı da başarılı bir şekilde kullanılabilmişlerdir. Köy Koruculuğu Kurumu ise dünyanın her yerinde Gayrınızami Savaş harekâtı icra eden orduların taktik ve stratejik ihtiyacı olan yerel personel hususunun doğurduğu askeri bir zorunluluktur ve askeri bir sakıncası görülmediği gibi faydası olduğu açıktır.

Savaş evriminin son aşaması olarak tüm dünyada uluslararası mücadeleler Gayrınızami Savaş ve türevleri şeklinde cereyan etmekte ve bu durum artan bir eğilim göstermektedir. Artık savaşın arzu edilen siyasi sonucu, düşman kuvvetlerinin imhası ve ülkesinin işgal edilmesiyle değil muhasım toplumun askeri kuvvetlerinin yıpratılması, Gayrınızami Savaş türevlerini kullanarak ekonomik ve sosyal dengesinin bozulması, kamuoyunu etkileyerek azim ve kararlılığının sekteye uğratılması ve içerisindeki yerel unsurların manipüle edilerek ülke içerisinde iç güvenlik zafiyeti yaratılması suretiyle elde edilmeye çalışılmaktadır. Bu durum,

simetri sonucunda, devletler tarafından alınan karşı tedbirler için de aynı yöntemlere başvurulması anlamına gelmektedir ve bu da paramilitarizasyonu toplumlarda yaygınlaştırabilir. Paramiliter örgütlerin bir başka deyişle zaten sivil toplum içerisinde yaşayan iç güvenlik teşkilatlarının güçlerinin artması ve yaygınlaşmaları bu teşkilatların teknolojinin de imkânlarıyla toplum hayatına daha fazla müdahil olabilmelerine imkân tanıyarak militarizmden daha büyük tehlikeler yaratmalarına sebep olabilir.

Askeri organizasyon tipi ne olursa olsun, bir toplumun kendi askerlik sistemiyle ilgili olarak iki ana problemi vardır: Bu sistemin parasal olarak nasıl besleneceği ve askerlerin sadakatinin nasıl sağlanacağı. Kuvvet Yerelleşmesi söz konusu olduğunda modernite önemli bir hal almaktadır. Geleneksel özellikler arz eden devletlerin kuvvet yerelleşmesine gitmesi ya da buna izin vermesi bu birliklerin kısa süre içerisinde yerel unsurların kontrolüne girerek merkeze karşı mücadele için kullanılması anlamına gelebilir. Bu tür kuvvetler, küreselleşmenin de tetiklemesiyle artan ve gelişen mikro milliyetçiliğe hizmet edebilirler.

Bölgedeki savaşın bugünkü gayrı resmî aktörü olarak PKK, Türkiye Cumhuriyeti ve pek çok uluslararası aktör tarafından bir terör örgütü olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımlamaya uygun olarak da TSK'nın PKK'ya karşı giriştiği harekâtlar da Terörle Mücadele Harekâtı olarak resmi çevrelerde kabul görmektedir. Bazı çevreler tarafından bu tanımlama kabul görmemekte ve PKK için isyancı, gerilla ya da insurgency olarak tanımlanmaya da başvurulduğu görülmektedir. Tanımlar her ne olursa olsun PKK'nın gerçekleştirdiği harekâtları Gayrınızami Savaş harekâtları olarak değerlendirmek gerekir. Buna bağlı olarak, bu kapsamda bölgede icra edilen muharebeler de resmi makamlar tarafından Düşük Yoğunluklu Çatışma olarak deklare edilmektedirler.

Bu sayılan sakıncalarla beraber paramilitarizm ve kuvvet yerelleşmesinin Anadolu'nun Doğu ve Güneydoğusunda yaklaşık iki yüzyıldır süren iç güvenlik sorununa çözüm olabileceği de düşünülebilir. Çünkü devletin idari menzili artık II. Abdülhamit dönemindekinden de çok daha gelişmiş durumdadır. Alay sistemiyle kurulacak yerel askeri birlikler, yaratacakları sembolizm ile bölgedeki toplumun gönüllü entegrasyonuna katkıda bulunacaktır. Ayrıca bu birliklerin bir kısım ihtiyaçları yerel kaynaklarla karşılanacak olursa maliyet etkin bir şekilde idame

ettirilebileceklerdir. Birlik personeli yöreden karşılanacağından, keşif ve kılavuz hizmetleri için güvenilirlikleri ve eğitimleri şüpheli bölge insanı kullanmak zorunluluğu da ortadan kalkacaktır.

Bu birlikleri paramiliter esaslara göre teşkil etmek birinci şart olmalıdır. Böylelikle bölgede iç güvenlik ve asayiş sağlayabileceklerdir. Ayrıca, sınır ötesi veya sınır içlerinde dış düşmana karşı da Gayrinizami Savaş icra etmek için hafif silahlı olarak çözümleri kolay olacaktır. Merkezi Komuta/Yerinden İcra doktrininin tam olarak tesis edilmesiyle de kendi toplumları içerisinde ve kendi coğrafyalarında politik güvenilirlikleri sağlanıp etkin olarak muharebe edebilirken, ihtiyaç duyacakları ağır silah, hava kuvveti ya da gelişmiş teknoloji gibi kaynaklar merkezi birlikler tarafından bu birliklerin yıpranmalarının önüne geçilerek sağlanabilecektir.

Anadolu coğrafyasının kapalı bölgelerden oluştuğu düşünüldüğünde ileride başka bölgelerde vuku bulması muhtemel benzer iç güvenlik tehditleri için de bu yöntemlere başvurmak, değişen savaş ortamında ve katı merkezi usullerin sorgulanabildiği yerleşen sosyal yapı içerisinde yegâne çözüm olarak görülmektedir.

KAYNAKÇA

211 Sayılı TSK İç Hizmet Kanunu. 1961.

Akad, Mehmet Tanju. **Tarihten Bugüne Gayrinizami Savaş**, Kastaş Yayınevi, İstanbul, 2015.

Akad, Mehmet Tanju. **Bir Savaş Nasıl Kaybedilir**, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2009.

Akad, Mehmet Tanju. **Çağdaş Toplumda Savaş**, Kastaş Yayınevi, İstanbul, 2009.

Akad, Mehmet Tanju. **Strateji Üzerine**, Kastaş Yayınları, İstanbul, 2003.

Akad, Mehmet Tanju. **Yirminci Yüzyıl Savaşları Cilt I**, Kastaş Yayınları, İstanbul, 1992.

Akurgal, Ekrem. “Anadolu Tarihinin Oluşmasında Jeomorfolojik Özelliklerin Rolü”, **Anadolu Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 10, 2012, ss. 21-30.

Altınay, Ayşe Gül. “Militarism and Culture of Violence”, **World Tribunal on Iraq**, Dü. Müge Gürsoy Sökmen, Olive Branch Press, New York, 2008, ss. 364-370.

Altınay, Ayşe Gül. “Tabulaşan Ordu, Yoksayılan Militarizm: Türkiye’de Metodolojik Militarizm Üzerine Notlar”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, Dönemler ve Zihniyetler**, Dü. Ömer Laçiner, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009, ss. 1245-1257.

Arap, İbrahim, ve Veysel Erat. “Bir Kamu Politikasının Analizi: Türkiye’de Geçici Köy Koruculuğu.”, **Mülkiye Dergisi**, Cilt: 39, Sayı: 4, 2015, ss. 73-108.

Arınç, Kenan. “Coğrafi Metodoloji Açısından Bölgesel Coğrafya, Bölge Bilimi ve Coğrafi Bölgeler”, **Türk Coğrafya Dergisi**, Sayı: 60, 2013, ss. 13-24.

Atıcı, Ayşe. **Büyük Selçuklu İmparatorluğunda Batını Hareketi**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2005.

Averyanov, Pyotr İvanoviç. **Osmanlı, İran, Rus Savaşlarında Kürtler (19. Yüzyıl): Türkiye, İran ve Rus Kürtlerinin Çağdaş politik Durumu**, Çev. İbrahim Kale, Avesta Yayınları, İstanbul, 2010.

Aytar, Osman. **Hamidiye Alaylarından Köy Koruculuğuna**, Medya Güneşi Yayınları, İstanbul, 1992.

Bayraktar, Bayram. “Günümüzde Yeniden Değerlendirilmesi Gereken Bir Düşünür: Prens Sabahattin Bey”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 16, Sayı: 29, 1996, ss. 51-61.

Bilgiç, M. Sadi. “PKK/KCK’nın Stratejisi, Taktikleri ve Taktik Düzeyde Etnik Terörle Mücadele”, **Bilge Strateji Dergisi**, Cilt: 6, Sayı: 10, 2014, ss. 85-114.

Bilgiç, Veysel K., ve Muhittin Karakaya. “Türk Polis Teşkilatının Tarihi Gelişimi”, **Polis Bilimleri Dergisi**, Cilt: 4, Sayı: 1-2, 2002.

Black, Jeremy. “Giriş”, **Dretnot, Tank ve Uçak**, Ed. Jeremy Black, çev. Yavuz Alogan, Kitap Yayınları, İstanbul, 2003, ss. 7-34.

Boot, Max. **Görünmeyen Ordular:Gerilla Tarihi**, çev. Fethi Aytuna, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 2014.

Bozlağan , Recep. “Anayasalarda Mahalli İdareler ve Yeni Anayasa Yapım Sürecinde Mahalli İdarelere Dair Düzenlemeler”, **Lider Ülke Türkiye**, Der. Hamdi Turşucu, ve Hamit Emrah Beriş, AK PARTİ AR-GE Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2011, ss. 48-71.

Bröckling, Ulrich. **Disiplin**, çev. Veysel Atayman, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2008.

Brown, Chris, ve Kirsten Ainley . **Uluslararası İlişkileri Anlamak**, çev. Arzu Oyacıoğlu, Yayınodası Yayınları, İstanbul, 2007.

Canatan, Ahmet. “Savaşın Özelleştirilmesi: Özel Askeri Şirketler”, **Jandarma Dergisi**, Sayı: 114, 2007, ss. 30-33.

Çadircı, Musa. “Anadolu'da Redif Askeri Teşkilatının Kuruluşu”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 8, Sayı: 14, 1963, ss. 63-75.

Çalık, Mithat. **Askeri Coğrafya**, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 1977.

Dawson, Doyne. **The origins Of Western Warfare, Militarism and Morality in the Ancient World**, Perseus Book Group, Colorado, 1996.

Department of the Army Headquarters. **FM 3-05 Army Special Operations Forces**, Special Warfare Center, Washington DC, 2006.

Department of the Army Headquarters. **FM 31-21 Guerrilla Warfare and Special Forces Operations**, US Army, Washington DC, 1961.

Department of the Army Headquarters. **TC 31-93.3 Threat Force Paramilitary and Nonmilitary Organizations and Tactics**, Special Warfare Center, Washington DC, 2003.

Dirik, Kadir. **Jeomorfoloji Ders Notları**, Dü. Erman Özsayın, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 2017.

Dönmez, Mustafa. **Mahalli İdarelerin Teşkilat Yapısı, Organları ve Görevleri**, Mahalli İdareler Derneği Yayınları, Ankara, 1996.

Dr ze, Jean. “Militarism and Development”, **The Elgar Companion to Development Studies**, Ed. David Alexander Clark, Edward Elgar Publishing, Northampton, 2006, ss. 375-377.

Ekinci, Nihat. **Pimi  ekilmi  Bomba Köy Koruculuğu Sistemi**, Do Yayınları, İstanbul, 2011.

Emniyet Genel Müdürlüğü. **2013 Yılı Performans Programı**. Ankara, 2013.

Emsley, Clive. **Gendarmes and the State in Nineteenth-Century Europe**, Oxford University Press, Oxford, 1999.

Erat , Veysel. “Kamu Görevlisi Kavramı Açısından Geçici Köy Korucuları”, **Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 28, Sayı: 1, 2013, ss. 169-196.

Erickson, Edward J. “Armenian Massacres: New Records Undercut Old Blam, Reexamining History”, **Middle East Quarterly**, Cilt: 13, Sayı: 3, 2006, ss. 67-75.

Ero ul, Cem. **Anat zeyeye Giriş**, İmaj Yayıncılık, Ankara, 1997.

Eryılmaz, Bilal. **Kamu Yönetimi**, Erkam Matbaası, İstanbul, 1998.

Feyzioğlu, Hamiyet Sezer. “Tepedelenli Ali Paşa'nın Derbendler Ba bu lu u”, **Ankara Üniversitesi Güneydoğu Avrupa  alı maları Uygulama ve Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt: 1 Sayı: 1, 2012, ss. 155-164.

Frangipane, Marcella. **Yakındoğu'da Devletin Do u u**,  ev. Z. Zühre İlkelen, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2002.

Genç, Yusuf Mutlu. “Tarihte Paralı Askerlik”, **Jandarma Dergisi (Jandarma Genel Komutanlığı)**, Sayı: 119, 2008, ss. 28-33.

Genelkurmay Başkanlığı. **Müşterek Askeri Terimler Sözlüğü**, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 1979.

Giddens, Anthony. **Sosyoloji**, Çev. Hüseyin Özel, Kırmızı Yayınları, İstanbul, 2008.

Giddens, Anthony (Dü.), **Sosyoloji Başlangıç Okumaları**, Çev. Günseli Altaylar, Say Yayınları, İstanbul, 2009.

Giddens, Anthony. **Ulus Devlet ve Şiddet**, Çev. Cumhur Atay. Kalkedon Yayınları, İstanbul, 2008.

Gomez, Richard M. **Centralized Command - Decentralized Execution: Implications of Operating in a Network Centric Warfare Environment**, BiblioScholar, Alabama, 2012.

Guze, Felix. **Birinci Dünya Savaşı Sırasında Kafkas Cephesi'ndeki Muharebeler**, Çev. Hakkı Akoğuz, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2007.

Gürcan, Metin. “Bir Önceki savaş için hazırlanmak: Değişen Küresel Güvenlik Ortamının Geleneksel Savaş Olgusuna Etkisi”, **Bilge Strateji Dergisi**, Cilt: 3, Sayı: 5, 2011, ss. 127-178.

Headquarters Department of the Army. **ADP 6-0, C2 Mission Command**, US Army, Washington DC, 2012.

Headquarters Department of the Army. **ADRP 6-0 Mission Command**, US Army, Washington DC, 2012.

Headquarters Department Of The Army. **FM 3-07 Counterinsurgency Operations**, US Army Combined Arms Center, Washington DC, 2006.

Headquarters Department of the Army. **FM 3-24 Tactics in Counterinsurgency**, US Army Training and Doctrine Command, Washington DC, 2009.

Headquarters Department of the Army. **FM 7-98 Operations in Low-Intensity Conflict**, US Army Infantry School, Washington DC, 1992.

İnce, Murat. “Küreselleşme ve Yerelleşme: Bir Çelişki mi?” **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 11, Sayı: 1, 2009, ss. 259-275.

İrem, Nazım. “Uluslararası İlişkiler Teorisi Ders Notları”, **Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi**, İzmir, 2012.

Jongerden, Joost. “20. Yüzyıl Başlarında Diyarbakır’da Olaylar: Ermeniler, Hamidiye Alayları ve Bölge İleri Gelenleri”, **BİR Dergisi**, Sayı: 9, 2010), ss. 1-24.

Jwaideh, Wadie. **Kürt Milliyetçiliğinin Tarihi: Kökenleri ve Gelişimi**, Çev. İsmail Çekem ve Alper Duman, İletişim Yayınları, İstanbul, 2014.

Kara Kuvvetleri Komutanlığı. **KKT 100-5 Harekat Talimnamesi**, Kara Basım ve Neşriyat Müdürlüğü, Ankara, 1998.

Karaca, Ali. **Anadolu Islahatı ve Ahmet Şakir Paşa: 1838-1899**, Eren Yayıncılık İstanbul, 1993.

Karataş, Yakup, ve Eyüp Kul. “XIX. Yüzyılın Sonlarında Bayezid Sancağı’ndaki Aşiretler ve İskân Politikası”, **A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 48, 2012, ss. 343-364.

Kaya, Sezgin. **Tanzimat Dönemi Osmanlı Ordusu (1839-1876)**, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir, 2005.

Keçici, Ayşe Değerli. “Osmanlı Devleti’nde bir Taşra Güvenlik Örgütü Olan Derbent Teşkilâtı”, **Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 7, Sayı: 1, 2008, ss. 44-53.

Keegan, John. **Savaş Sanatı Tarihi**, Çev. Selma Koçak, Doruk Yayıncılık, İstanbul, 2007.

Keser, Veysel. **Kürtler: Yerel İdareleri ve Özerklik (Kürt-Türk İlişkilerinin Tarihsel Kökeni)**, Do Yayınları, İstanbul, 2015.

Kılıç, Sibel Ecemiş ve Mustafa Mutluer. “Coğrafyada ve Bölge Planlamada Bölge Kavramının Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi”, **Ege Coğrafya Dergisi**, Cilt: 13, Sayı: 1, 2004, ss. 17-28.

Klein, Janet. **Hamidiye Alayları: İmparatorluğun Sınır Boyları ve Kürt Aşiretleri**, Çev. Renan Akman, İletişim Yayınları, İstanbul, 2013.

Knutsen, Torbjon L. **Uluslararası İlişkiler Teorisi Tarihi**, Çev. Mehmet Özay, Açılımkitap Yayınları, İstanbul, 2006.

Koçak, Cemil. **Umumi Müfettişlikler (1927-1952)**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003.

Kodaman, Bayram. “II. Abdülhamit ve Kürtler-Ermeniler”, **SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 21, 2010, ss. 131-138.

Kodaman, Bayram. “The Hamidiye Light Cavalry Regiments: Abdülhamid II and the Eastern Anatolian Tribes”, **War and Diplomacy: The Russo-Turkish War of 1877-1878**, Ed. M. Hakan Yavuz ve Peter Sluglett, The University of Utah Press, Salt Lake City, 2011, ss. 382-424.

Koparan, Necdet. **Türk Jadarma Teşkilatı (1908-1923)**, Ankara Üniversitesi İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara, 2007.

Körpe, Özgür. “Osmanlı Ordu Teşkilatında Akıncı Ocağının Yeri ve Çağdaş Türk Silahlı Kuvvetlerine Etkileri”, **Milli Savunma Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Güvenlik Stratejileri Dergisi**, Cilt:7, Sayı: 13, 2011, ss. 125-165.

Kurtaran, Uğur. “Osmanlı İmparatorluğunda Millet Sistemi”, **Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 8, 2011, ss. 57-71.

Lewis, Bernard. **Haşîşiler: Ortaçağ İslam Dünyasında Terörizm ve Siyaset**, Çev. Ali Aktan, Sebil Yayınları, İstanbul, 1995.

Liddell Hart, B. H. **Strateji: Dolaylı Tutum**, Çev. Cemal Enginsoy, Gnkur. Basımevi, Ankara, 1973.

Loomis, D. G. “The Regimental System”, **The Royal Canadian Regiment**, 1974.

Machiavelli, Niccolo. **Hükümdar**, Çev. Anita Tatlier, Göçebe Yayınları, İstanbul, 1997.

Macqueen, J. G. **Hititler ve Hitit Çağında Anadolu**, Çev. Esra Davutoğlu, Arkadaş Yayınları, Ankara, 2009.

McDowall, David. **Modern Kürt Tarihi**, Çev. Neşenur Domaniç, Doruk Yayımcılık, Ankara, 2004.

McNab, Chris. **Hitler'in Ordusu**, Çev. Okan Doğan, Timaş Yayınları, İstanbul, 2015.

Memiş, Ekrem. “Ermenilerin Kökeni ve Geçmişten Günümüze Türk-Ermeni İlişkileri”, **Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 7, Sayı: 1, 2005, ss. 1-11.

Milli Savunma Bakanlığı. **Osmanlı Ordu Teşkilatı**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1999.

Nadaroğlu, Halil. **Mahalli İdareler (Teorisi- Ekonomisi- Uygulaması)**, Beta Basım, İstanbul, 2001.

Nelsen, John T. “Auftragstaktik: A Case for Decentralized Battle”, **Parameters (Strategic Studies Institute)**, Cilt: 17, Sayı: 9, 1987, ss. 21-34.

Olgun, Hürriyet. “Türkiye’de Büyükşehir Belediyelerine Küre-Yerelleşme ve Yerellik Kavramları Çerçevesinde Bir Bakış”, Dü. Ahmet Burçin Yereli, **Hacettepe Üniversitesi Sosyoekonomi Dergisi**, Sayı: 5, 2007, ss. 109-119.

Oman, C. W.C. **Ok, Balta ve Mancınık**, Çev. İsmail Yavuz Aldoğan, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2002.

Önder, Mehmet Seyman. **Devlet ve PKK İkileminde Korucular**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2015.

Ortaylı, İlber. **İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2008.

Oxford University Press. “paramilitary, adj. and n.”, <http://www.oed.com/view/Entry/137527>, (29 Haziran 2015).

Özbek, Nadir. “Anadolu ıslahatı, Ermeni Sorunu ve Vergi Tahsildarlığı, 1895-1908”, **İletişim Yayınları Tarih ve Toplum Yeni Yaklaşımlar Dergisi**, Sayı: 9, 2009, ss. 59-85.

Özgider, Cem. **Osmanlı Devletinde Tanzimat Sonrası Dönemde Yerel Yönetimlerin Mali Yapıları: İstanbul Örneği**, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale, 2010.

Öztürk, Serdar. “Eşkiyalar, Kabadayılar, Külhanbeyiler ve Silah Toplama”, **Bilgi ve Bellek Dergisi**, Sayı: 5, 2006, ss. 136-159.

Salvini, Mirjo. **Urartu Kültürü ve Tarihi**, Çev. Belgin Aksoy, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2006.

Shamir, Eitan. “The **Long** and Winding Road: The US Army Managerial Approach to Command and the Adoption of Auftragstaktik (Mission Command)”, **Journal of Strategic Studies**, Cilt: 33, Sayı: 5, 2010), ss. 647-674.

Sönmez, Ali. “Jandarma Teşkilatının Kuruluşu Sürecinde Baker Paşa'nın Rolü”, **İstanbul Üniversitesi Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 11, 2007, 163-173.

Sönmez, Ali. “Zaptiye Teşkilatının Düzenlenmesi (1840-1869)”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 25, Sayı: 39, 2006, ss. 199-219.

Soytürk, Mehmet. “Modern Devlet ve Güvenlik: Fransa, Avusturya-Macaristan ve Osmanlı İmparatorluğu'nda jandarma Teşkilatı.”, **History Studies: International Journal of History**, Cilt:4, Sayı: 2, 2012, ss. 301-316.

Süphandağ, Kemal. **Büyük Osmanlı Entrikası Hamidiye Alayları**, Komal Basın Yayın, İstanbul, 2006.

Süphandağ, Kemal. **Hamidiye Alayları, Ağrı Kürt Direnişi ve Zilan Katliamı**, Peri Yayınları, İstanbul, 2012.

T.C. Bakanlar Kurulu. “Jandarma Teşkilatı Görev ve Yetkileri Yönetmeliği”, **Resmi Gazete**, Cilt 23. Sayı: 1698, Ankara, 1983.

Tallon, James N. “The Transformational War: A New Understanding of the Ottoman Empire's Long World War I”, **World History Connected**, Cilt: 12, Sayı: 1 2015, s. 4.

Törel, Türkmen. **PKK Terör Örgütü (1978-1998)**, Türkiye Alim Kitapları, Saarbrücken, 2015.

Törel, Türkmen. **İstiklal Harbinde İç İsyanlar**, Kripto Kitaplar, Ankara, 2012.

Törel, Türkmen. **İttihat Terakki'nin Gizli Propaganda Faaliyetleri ve Abdülhamit**, Kripto Kitaplar, Ankara, 2012.

Türk Dil Kurumu. “Sözlükler”, **Güncel Türkçe Sözlük**, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&view=gts, (03.02.2019).

Türk Dil Kurumu. “Sözlükler”, **Büyük Türkçe Sözlük**, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts, (03.02.2019).

Türk Hava Kuvvetleri Komutanlığı. **HKDK 379-1(A) Hava Kuvvetleri Temel Doktrini**, Hava Basım ve Neşriyat Müdürlüğü, Ankara, 2009.

Turney-High, Harry Holbert. **Primitive War**, University of South Carolina Press, South Carolina, 1991.

Ünsal, Erdal. **Mikro İktisat**, Art Ofset Matbaacılık, Ankara, 1998.

Uyar, Mesut ve Edward J. Erickson. **Osmanlı Askeri Tarihi**, Çev. Mesut Uyar, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2014.

van Bruinessen , Martin. **Agha, Shaikh and State: The Social and Political Structures of Kurdistan**, Zed Books, Londra, 1992.

van Bruinessen, Martin. “Kurds, States and Tribes”, **Tribes and Power: Nationalism and Ethnicity in the Middle East**, Ed. Faleh A. Jabar ve Hosham Dawod, Saqi Books, London, 2002, ss. 165-183.

Varlık, M. Bülent. **Umumi Müfettişler Toplantı Tutanakları-1936**, Dipnot Yayınları, Ankara, 2010.

von Clausewitz, Carl. **Savaş Üzerine**. Çev. Şiar Yalçın, Eriş Yayınları, İstanbul, 2003.

Yamaner, Melike Batur ve diğerleri. **12 Ağustos 1949 Tarihli Cenevre Sözleşmeleri ve Ek Protokolleri**, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul.

Yarman, Arsen. **Palu-Harput 1878**, Belge Yayıncılık, İstanbul, 2015.

Yavan, Nuri ve Suat Tuysuz. “Bölgesel Coğrafya Yaklaşımı ve Türk Coğrafyasındaki Etkileri Üzerine Kritik Bir Değerlendirme”, **Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi VII. Coğrafya Sempozyumu 2012 Bildiriler Kitabı**, Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi, Ankara, 2012, ss. 390-405.

Yiner, Abdulnasır. “Miranlı Mustafa Paşa Örneğinde Hamidiye Alayları Askerî Gücünün Kötüye Kullanımı”, **History Studies: International Journal Of History**, Sayı: Prof.Dr. Enver Konukçu Özel Sayısı, 2012, ss. 449-464.

Yörük, Doğan. “II. Mahmud Döneminde Konya Çevresinde Güvenlik Meselesi ve Derbentlerle İlgili Düzenlemeler”, **İkinci İktisat Tarihi Kongresi**, Fırat üniversitesi İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Elazığ, 2010, ss. 249-265.

Zabcı, Filiz Çulha. “Yeni Savaşların Gizli Yüzü: Özel Askeri Şirketler”, Dü. Meltem Kayıran. **Mülkiye Dergisi**, Cilt: 28, Sayı: 243, 2004, ss. 21-48.

EK 1: Savaşın Evrimini Gösteren Teoriler

Tablo 1: Savaşın Evrimini Gösteren Teoriler

TEORİSYEN	1. AŞAMA	2.AŞAMA	3.AŞAMA	4.AŞAMA	5.AŞAMA
Lind, Nightengale, Schmitt, Sutton (1989)	Ulus-Devlet Öncesi Savaşlar	1. Nesil Savaş Klasik Savaşlar (1648-1830) Zirvesi: Napolyon Savaşları	2. Nesil Savaş Topyekûn Endüstri Savaşları (1830-1918) Zirvesi: I. Dünya Savaşı	3. Nesil Savaş Manevra Savaşları (1918-1948) Zirvesi: 1991 Körfez Savaşı	4. Nesil Savaş Gayri-Nizami Harp Türevleri (1948’den bu güne, özellikle 11 Eylül sonrası) Zirvesi: ABD’nin Irak ve Afganistan İşgalleri
Martin Van Creveld (1991)	Aletler çağı	Makineler çağı		Sistemler çağı	Otomasyon çağı
D.J. Hanle (1989)	Ortaçağ Dönemi (Fiziksel Beceriler)	Klasik Dönem (Grup Becerileri)	Erken Modern Dönem (Teknik Beceriler)	Geç Modern Dönem (Sevk ve İdare Becerileri)	Nükleer Dönem (Sosyal Beceriler)
Toffler (1993)	1. Dalga: Tarım Toplumu	2. Dalga: Endüstri Toplumu		3. Dalga: Bilgi Toplumu	
Arquilla ve Rondfelt (2000)	Kılıç Dönemi	Kitle ve Endüstri Savaşları Dönemi		Manevra Savaşları Dönemi	Birbirinden Türeyen Savaşsı Çatışmalar
Qiao Liang ve Wang Xiangsui	Sınırlı Ortaçağ Savaşları	Sınırlı imparatorluklar ve ulus-devlet savaşları (Zirve noktası 1991 Körfez Savaşı ve Kara-Hava Muharebe Doktrini)			Sınırsız post-modern Savaşlar

Kaynak: Metin Gürcan, “Bir Önceki Savaş İçin Hazırlanmak: Değişen Küresel Güvenlik Ortamının Geleneksel Savaş Olgusuna Etkisi.”, **Bilge Strateji Dergisi**, Cilt: 3, Sayı: 5, 2011, s. 132.

EK 2: Alay Sistemi ve Kıtasal Askeri Sistemin (Tümen Sistemi) Karşılaştırması

Tablo 2: Alay Sistemi ve Kıtasal Askeri Sistemin (Tümen Sistemi) Karşılaştırması

ÖRGÜTSEL UNSURLAR	ALAY SİSTEMİ	KITASAL SİSTEM
Kültürel Yapı	Aileye dayalı bir tür yapay akrabalık.	İş ve sözleşme hukuku.
Kavramsal Çerçeve	Bireysel eşitlik, girişimcilik, yerel güç unsurları arasındaki denge, esnek sosyal roller, dinamik ve değişime açık bir organizasyonel eğilim.	Grup dinamiği, merkezileşmiş güç unsurlarının koordinasyonu, tanımlı hiyerarşi yapısı, değişken olmayan statik bir organizasyonel eğilim.
Rasyonellik	Manevi değerler ön plandadır.	Maddi değerler ön plandadır.
Organizasyon	Bölgesel temelli.	İşlevsel temelli.
Üyelik	Süresiz.	Sürelî.
Otorite Kaynağı	Sosyal yapıdan kaynaklanan güç.	İktisadi güç.
Motivasyon Kaynağı	Farklı bir hayat tarzına sahip olma, informel grup dayanışması.	Kişisel çıkarlar ve maddi kazanç.
Sosyal Protokoller	İçeride dönük.	Dışarıya dönük.
Liderlik	Toplum içerisinde gelişmesi beklenen rollerin kurumsallaşarak bireylere atanması yoluyla.	İş gelişimi kapsamında eşitlik ve açıklık ile menfaatler tarafından oluşturulan hedeflerin yönetim bağlamında buluşması yoluyla.
Kurum İçi İletişim	Gerekli durumlarda dikey ve eşit seviyeler arasında serbest.	Daima dikey ve nadiren yatay.
Terfi Sistemi	Kişisel gelişim sonucu.	Rekabet sonucu.
Genel Değerlendirme	Uzun dönemde maliyet-etkin ve toplumsal fayda sağlar.	Kısa dönemde maliyet-etkin ve ekonomik getiri sağlar.

Kaynak: D.G. Loomis, The Regimental System, 1974, s.16.

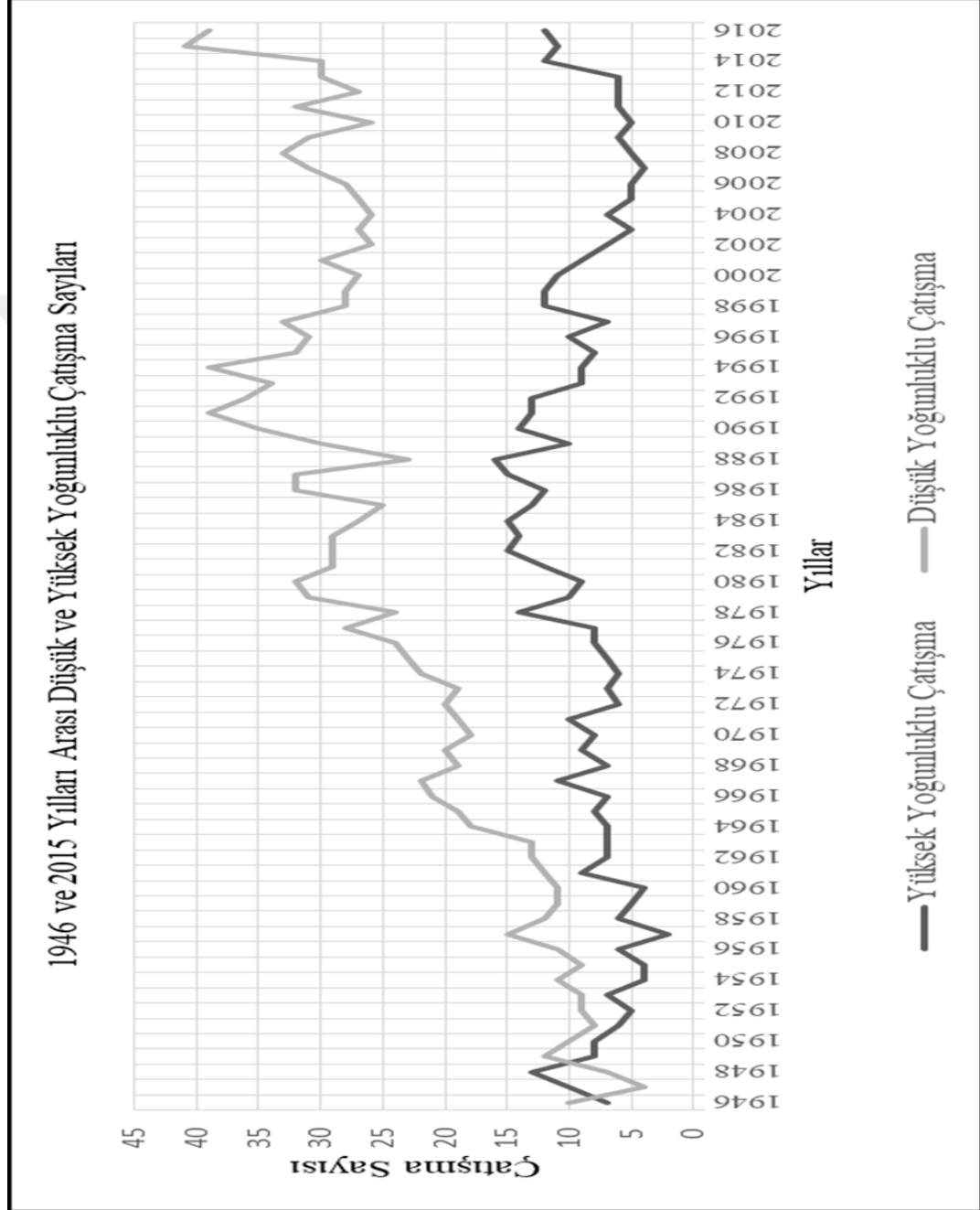
EK 3: Hamidiye Alayları ve Geçici Köy Koruculuğu Arasındaki İlişki

Tablo 3: Hamidiye Alayları ve Geçici Köy Koruculuğu Arasındaki İlişki

ÖRGÜTSEL UNSURLAR	HAMİDİYE ALAYLARI	GEÇİCİ KÖY KORUCULU
Sosyolojik Taban	Aşiret yapısına dayalı	Aşiret yapısına dayalı
Birlik Tipi	Hafif Süvari	Hafif Piyade
Görev Alanı	İç Güvenlik ve GNS	İç Güvenlik ve GNS
Personel Kaynağı	Bölgesel temelli.	Bölgesel temelli.
Dâhili Otorite Kaynağı	Sosyal yapıdan kaynaklanan güç	Sosyal yapıdan kaynaklanan güç
Taktik Liderlik	Aşiret ileri gelenlerinin emir ve komutası altında	Aşiret ileri gelenlerinin emir ve komutası altında
Nizami Birliklerle İlişki	Keşif ve Kılavuzluk hizmetleri	Keşif ve Kılavuzluk hizmetleri
Merkezi Kontrol	Doğrudan stratejik karargâhlara bağlı	Merkezi birliklerin taktik seviye komutası altında
Yerinden İcra	Bağımsız olarak harekât icra edebilir	Daha büyük merkezi birliklerle beraber harekâta katılır.
Politizasyon	Yerel ve merkezi otoriteler arasındaki uzlaşma sebebiyle yüksek seviye politizasyon	Yerel ve merkezi otoriteler arasındaki uzlaşma sebebiyle yüksek seviye politizasyon
Yerel Kuvvet Özellikleri	• Aşiret yapısına dayalı yerel birlik • Silah ve mühimmat ihtiyaçları hariç olmak üzere diğer ihtiyaçları yerel kaynaklarla karşılanır • Liderleri yerel ileri gelenlerden oluşur. • Var olan silahlı potansiyelin merkezi birliklerle uyumu sonucu ortaya çıkar • Kendine has sembolizmi vardır	• Aşiret yapısına dayalı yerel birlik • Silah ve mühimmat ihtiyaçları hariç olmak üzere diğer ihtiyaçları yerel kaynaklarla karşılanır • Liderleri yerel ileri gelenlerden oluşur. • Var olan silahlı potansiyelin merkezi birliklerle uyumu sonucu ortaya çıkar • Kendine has sembolizmi yoktur
Paramiliter Özellikler	• Hafif Süvari • GNS yöntem ve görevleri • İç güvenlik görevleri • Politik etkileşim	• Hafif Süvari • GNS yöntem ve görevleri • İç güvenlik görevleri • Politik etkileşim

EK 4: 1946 ve 2015 Yılları Arası Düşük ve Yüksek Yoğunluklu Çatışma Sayıları

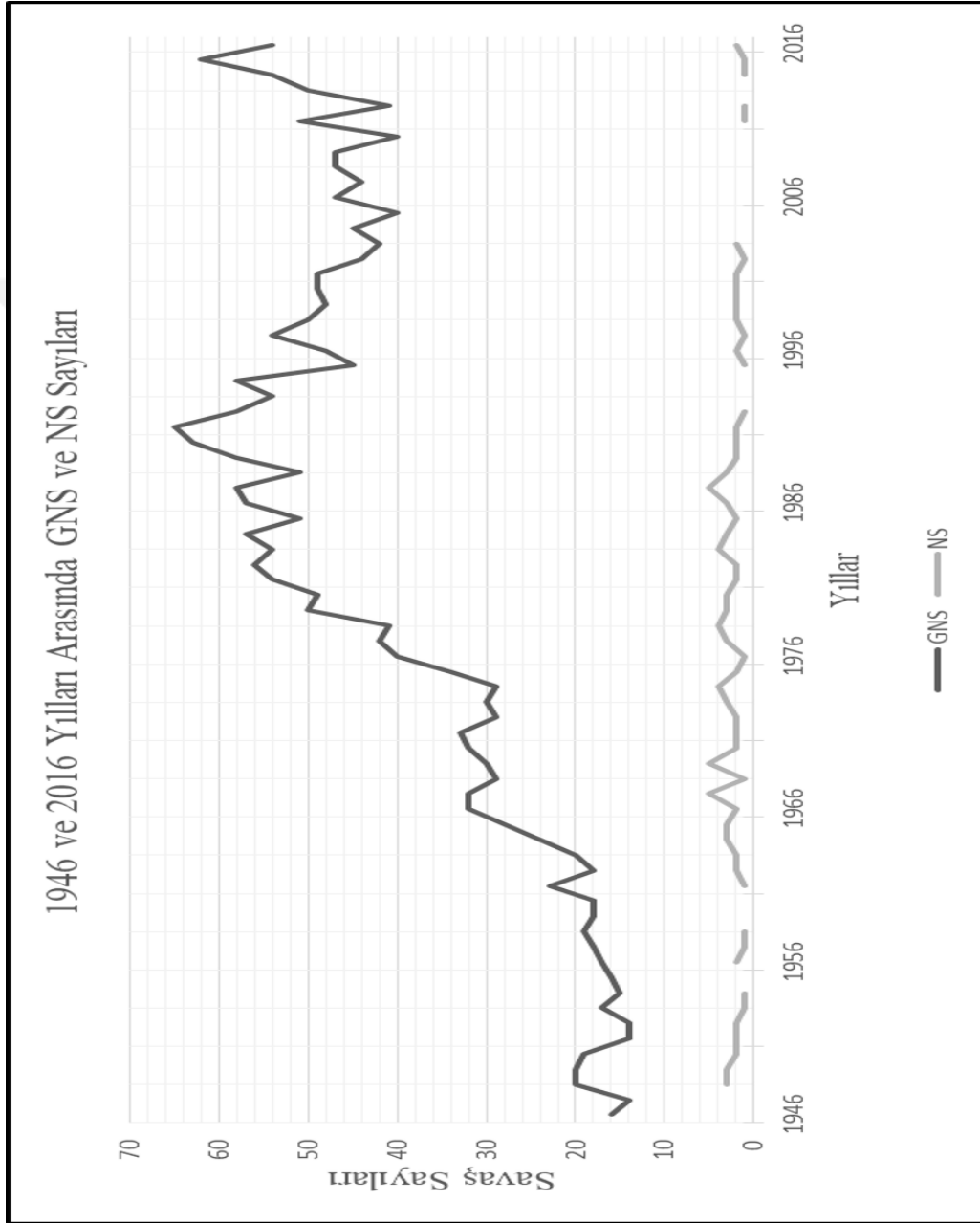
Şekil 1: 1946 ve 2015 Yılları Arası Düşük ve Yüksek Yoğunluklu Çatışma Sayıları

Kaynak: Uppsala Conflict Data Program (UCDP) ve International Peace Research Institute, Oslo (PRIO), “UCDP/PRIO Armed Conflict Dataset version 17.2”, **A conflict-year dataset with information on armed conflict where at least one party is the government of a state in the time period 1946-2016**, 2016, <http://ucdp.uu.se/downloads/>, (18.03.2018).

EK 5: 1946 ve 2015 Yılları Arası Düşük ve Yüksek Yoğunluklu Çatışma Sayıları

Şekil 2: 1946 ve 2015 Yılları Arası Gayrinizami Savaş (GNS) ve Nizami Savaş (NS) Sayıları

Kaynak: Uppsala Conflict Data Program (UCDP) ve International Peace Research Institute, Oslo (PRIO), “UCDP/PRIO Armed Conflict Dataset version 17.2”, **A conflict-year dataset with information on armed conflict where at least one party is the government of a state in the time period 1946-2016**, 2016, <http://ucdp.uu.se/downloads/>, (27.04.2018).